

Pszichológiai vizsgálati módszerek gyűjteménye

TANULMÁNYI FÜZETEK
DEBRECENI REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM

1.

DEBRECENI REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM
KÖLCSEY FERENC TANÍTÓKÉPZÉSI INTÉZET
PEDAGÓGIA ÉS PSZICHOLÓGIA TANSZÉK

PSZICHOLÓGIAI VIZSGÁLATI MÓDSZEREK GYŰJTEMÉNYE

Szerkesztette:

Dr. Arany Erzsébet, Girasek János, Pinczésné dr. Palásthy Ildikó

DEBRECEN

2017

Szerkesztette:
Dr. Arany Erzsébet
Girasek János (+)
Pinczésné dr. Palásthy Ildikó

Lektorálta:
Dr. Balogh László
Sassné dr. Kiss Gabriella

Javított kiadás
Készült a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola által
2001-ben kiadott kötet alapján.

A javított kiadás szövegét gondozta:
Pinczésné dr. Palásthy Ildikó

Technikai szerkesztő:
Szilágyiné Asztalos Éva

ISBN 978-963-8429-95-7

Sorozatszerkesztő: Dr. Baráth Béla Levente

Kiadja: Debreceni Református Hittudományi Egyetem
Felelős kiadó: Dr. Kustár Zoltán rektor
Debrecen, 2017

Nyomdai munkálatok: Kapitális Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: Kapusi József

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	7
 I. A MEGISMERŐ PSZICHIKUS FOLYAMATOK VIZSGÁLATI MÓDSZEREI	
FIGYELEMVIZSGÁLAT	11
„SCHULTE” – TESZT	11
„TOULOUSE – PIERON”	15
„RÉVÉSZ – NAGY”	20
AZ ÉSZLELÉS VIZSGÁLATA	24
AZ EMLÉKEZET FEJLŐDÉSÉNEK VIZSGÁLATA	30
A KÉPZELET VIZSGÁLATA	38
RYBAKOFF-PRÓBA	38
A GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSÉNEK VIZSGÁLATA	40
GYERMEKRAJZ, EMBERALAK-ÁBRÁZOLÁS, GOODENOUGH-SKÁLA	51
 II. A SZEMÉLYISÉGVONÁSOK, ÖNÉRTÉKELÉS VIZSGÁLATI MÓDSZEREI	
EYSENCK PERSONALITY QUESTIONNAIRE (EPQ)	56
JUNIOR EYSENCK PERSONALITY QUESTIONNAIRE (JE PQ).....	63
IMPULZIVITÁS – KOCKÁZATVÁLLALÁS – EMPÁTIA (IKE).....	70
SZORONGÁSSKÁLÁK	79
H.STAI F. X-1.....	81
H.STAI F. X-2	83
A TEST ANXIETY INVENTORY	85
GENERAL-TEST ANXIETY SCALE FOR CHILDREN	88
ÖNÉRTÉKELÉSI KÉRDŐÍV (SEI)	96
DÜSS – THOMAS MESETESZT	104
 III. A CSALÁDI HÁTTÉR ÉS A SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉS KÖLCÖNHATÁSÁT VIZSGÁLÓ MÓDSZEREK	
FEJLŐDÉSLÉLEKTANI ANAMNÉZIS	110
PREFER KÉRDŐÍV	113
HOME-LELTÁR	118
 IV. A SZOCIÁLIS FEJLETTSÉG VIZSGÁLATÁRA ALKALMAZHATÓ MÓDSZEREK	
VINELAND SZOCIÁLIS ÉRETTSÉGI SKÁLA (E. A. DOLL)	126
A CSALÁDRAJZ MÓDSZERÉNEK ALKALMAZÁSA.....	133
A SZÜLŐI-NEVELŐI STÍLUS PERCEPCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA	135
SZÜLŐI NEVELŐI ATTITÜD VIZSGÁLATA (IMAS).....	136
A SZOCIOMETRIA MÓDSZERE.....	143
KONTAKTOMETRIAI MÓDSZER	158
VÁZLAT A SZEMÉLYISÉG JELLEMZÉSÉHEZ	163

BEVEZETÉS

Gyűjteményünket tanító szakos hallgatóknak ajánljuk – a pszichológia elméleti oktatását kísérő szemináriumi munka, évfolyam-, szak- és TDK – dolgozatok készítésének segítése szándékával.

A módszerek nem elsősorban a diagnosztizálást szolgálják, hanem lehetőséget adnak a különböző pszichikus funkciók és jelenségek, egyéni és életkori sajátosságok megismerésére, összehasonlítására, a személyiségre ható környezeti tényezők feltárására.

A gyűjtemény tartalmaz egyszerűbb és bonyolultabb vizsgálati eljárásokat, ezáltal alkalmas az egyéni érdeklődés kielégítésére, illetve a pszichológiával való differenciált foglalkozás segítésére. Ugyanakkor felhívjuk a hallgatók figyelmét arra, hogy bizonyos módszerek felhasználása csak szakember irányításával megengedhető.

I.
**A MEGISMERŐ PSZICHIKUS FOLYAMATOK
VIZSGÁLATI MÓDSZEREI**

FIGYELEMVIZSGÁLAT „SCHULTE” – TESZT

Az elvégzendő hozzárendelő műveletek száma: 100

Nehezíti a feladatot, hogy az egymáshoz rendelendő számok heterogének, egy és kétjegyűek lehetnek. Továbbá az alapszámok, tehát amelyekhez a hozzárendelést végezzük, különböző nagyságúak és különböző nagyságú mezőben helyezkednek el. Ez utóbbi azt is jelenti, hogy a diszkriminációs és hozzárendelő műveletet különböző alakú és nagyságú mezőben való keresési művelettel kell kiegészíteni.

Az alapszámok feketék, a hozzárendelő számok színe piros, méretük állandó.

Alkalmazható előre meg nem határozott munkaidővel (nívó teszt); gyorsaság-tesztként alkalmazva kb. 10 perces munkaidő megállapítása célszerű.

A tesztlapot mellékletként közöljük, mintegy illusztrációként.

Név:

Születési dátum:.....

Anyja neve:.....

Tesztdátum:.....

A túloldalon, a baloldali táblázatban 1-100-ig terjedő fekete sorszáмок vannak összevisszaságban elhelyezve és ugyanezek a számok a jobboldalon is ugyan-csak összevisszaságban vannak meg.

Keresse meg a baloldali táblázaton a fekete számokat a jobboldalon látható sorrend szerint és az azok fölött található kis piros számokat írja be a jobboldali táblázaton a megfelelő fekete szám melletti üres rovatba.

A feladatot csakis a jobboldalon feltüntetett sorrend szerint szabad megoldaniuk. Egyes számokat kihagyniuk, azzal a gondolattal, hogy azokat később írják be, nem szabad.

43 3	36 10	36 15	45 6
34 13	31 5	46 1	35 12
39 8	33 7	42 9	
44 4	37 14	32 11	40 16
		41 2	

1	48	9	
2	41	10	
3	43	11	
4	44	12	
5		13	
6		14	
7		15	
8		16	

14 1	96 94	41 41	51 62	93 13	15 3	32 39	72 9
22 72	31 23	49	12 56	71 52	38 16	80 45	24 63
89 7	88	28	87 80	42 86	23 79	3 89	
92 75	60	6	63 27	56 92	67 31	57 50	13 83
90 38						47 25	
100 29	98 12	11 99	16 43	75 91	76 100	5 73	65 98
45 77	58 88	45 65	7 85	75 91	103 70	33 98	47
69 2							
81 42	68 96		82 67	40 81	74 20	50 10	
34 58						44 5	95 28
60 54	53 64	70 87		17 30	99 74	86 95	18 68
62 24						55 71	27 18
54 36			6 93	30 57		1 34	77 97
20 19	83 90	78 33	25 8			29 44	85 55
		26 21	84 59			43 84	36 37
49 4				35 51	59 46	8 66	94 26
	61 82	48 15	39 76			79 61	66 40
				52 69	19 22	9 14	

23		10		69		71	
61		58		12		21	
30		95		84		94	
8		79		1		93	
13		60		99		42	
98		31		77		14	
82		4		51		65	
70		46		26		38	
5		28		2		68	
17		67		52		89	
32		55		27		66	
76		44		78		88	
39		15		53		35	
86		24		3		18	
20		91		29		33	
11		34		54		85	
97		6		100		57	
84		73		75		45	
48		92		96		87	
7		47		9		83	
41		50		25		62	
90		56		74		40	
37		19		49		59	
80		81		72		63	
43		15		22		36	

„TOULOUSE – PIERON”

A figyelem koncentrálóképességének vizsgálata, egyszerű absztrakt ábrák vizuális diszkriminációjának monoton munkája közben.

A teszt informál:

- az egységnyi jelek vizuális diszkriminációjában megnyilvánuló figyelemkoncentráció teljesítményéről;
- a „figyelem – terheléssel” járó (jelzett minőségű) munka mennyiségi jelteljesítményéről;
- a figyelem ellenőrzés kihagyásának típusáról (a diszkrimináció nem történt meg – kihagyás, ill. a diszkrimináció hibásan történt – elvétel);
- finomabb, és erre igényt tartó vizsgálat esetén a fáradékonyságról, valamint az idő függvényében megjelenő teljesítmény minőségváltozásról, (amely esetben percenként ill. a kívánatos időegységenként utasítást kell adni az időegység megjelölésére; pl. az éppen átvizsgált ábra után egy függőleges vonalat kell húzni a tesztlapon);
- általánosan (és nem mérhető módon) a fent leírt munkatevékenységben megjelenő monotonia – toleranciáról.

A teszt típusa:

Figyelemvizsgáló pszichometrikus gyorsaság (speed) teszt.

Értelmezés szerint: objektív direkt, egyszerű eljárás.

Lebonyolítás szerint: non – verbális (absztrakt-figurális), papír-ceruza, kötött feladat-válasz – típusú teszt.

Csoportosan is alkalmazható.

Mivel kifejezett memória-egységeket nem tartalmaz, az indirekt emlékezetet pedig általában elfedi a diszkriminációs feladat, egy-két hónap eltelte után ismételhető. Ennél rövidebb idő (1-2 nap) eltelte után is használható, azonban ilyen esetben csak az előző vizsgálat leletéhez viszonyított értékeket szabad figyelembe venni, nem pedig a standard szintértékeit.

A teszt:

A tesztlap 20 sorban összesen 400 jelet tartalmaz.

A jel – mátrix fölött különállóan négy jel látható.

A feladat: e kiemelt jeleknek a többitől való megkülönböztetése és megjelölése.

A jelek (ábrák) 4 mm² nagyságú négyzetek, amelyek mindegyikén – különböző helyeken – kis vonalak állnak ki.

A jelek csupán abban különböznek egymástól, hogy a kis vonalak a négyzet különböző részein helyezkednek el. A kis vonalka állhat a négyzet felső és

alsó élének közepén, jobb és baloldalának közepén (az oldalra merőlegesen), és állhat a négyzet bármelyik csúcsából kiindulóan diagonális elhelyezkedésben. Tehát az ábrák (jelek) variációinak száma: 8. Ezek közül kell kiválasztani a minta szerinti 4 jelet.

Minden egyes sorban (a 20 – 20 jel közül) 10 – 10 található, amely megegyezik a minta ábráival.

Alkalmazható:

8 éves kortól, - felnőtteknél is.

Instrukció ideje: kb. 1 perc.

Munkaidő: 5 perc (kötött!)

Értékelés ideje: 2 – 2,5 perc.

Instrukció:

„Ennek a lapnak a felső szélén négy egymáshoz hasonló ábra látható. Ezek csak abban különböznek egymástól, hogy a kis négyzeteken lévő vonalka különböző helyen van: az egyik bal oldalt, a másik alul, a harmadikon a bal alsó sarkán, a negyediken pedig a jobb felső sarkán. Ezeket jól meg kell figyelni!”

„A feladat az lesz, hogy a lapon látható ábrákat soronként – balról jobbra haladva – át kell nézni, és ha köztük olyan ábrát találtok, mint amilyen a felső négy közül valamelyik, azt az ábrát piros ceruzával át kell húzni. Azokat a kis négyzeteket pedig, amelyeknél a vonalka nem úgy áll, mint a felső ábrán, azokat figyelmen kívül kell hagyni.”

„Megértettétek a feladatot? Ha igen, akkor kezdhetjük.”

(Esetleges kérdésre válaszolni kell, azonban a magyarázatban nem szabad konkrétan megmutatni, hogy pl. az első sorban melyik az az ábra, amelyik megegyezik a mintaábrákkal.)

Az értékelés:

Az értékelés első feladata a diszkriminációs teljesítményének ill. mennyiségének a megállapítása. Ezen azt kell érteni a jelen esetben, hogy a v. sz. a rendelkezésre álló 5 perc alatt hány ábrát nézett át és végezte el a diszkriminációs műveletet? (Természetesen ebben a teljesítményben nemcsak a megjelölt ábrák számítanak, hanem azok is, amelyeket a diszkriminációs ítélet a minta-ábráktól különbözőnek nyilvánított. Gyakorlatilag a teljesítmény mennyiségét az első sor ábrájától az utolsó megjelölt ábráig terjedő halmaz teszi ki.) Ennek összeszámolását megkönnyíti a teszt felépítése és elrendezése: soronként 20-20

ábra lévén, a teljesítményt nem kell egyenként megszámlálni.

A mennyiségi teljesítmény jelzése: n

A hibakereső sablon segítségével meg kell állapítani a hibákat.

A hibák két típusa:

- a mintákkal azonos ábrák megjelölésének elmulasztása (kihagyások),
- azoknak az ábráknak az áthúzása, amelyek nem egyeznek meg a minta ábráival (téves jelölések).

Egyszerű esetben a kétféle hibafajtát nem kell különválasztani, hanem mindkettőt hibának tekintve össze kell számolni az összes hibák számát.

(Azokban a vizsgálatokban, amelyekben erre igény merül fel a hibák számát időegységenként is lehet mérni.)

A hibák jelzése: H

Ezután következik a figyelem koncentrációjának relatív minőségi teljesítménye – a munkateljesítmény viszonylatában kifejezve.

Ennek jelzése: $T\%$.

A koncentráció relatív teljesítményének kiszámítása a következő képlet segítségével történik:

$$T\% = \frac{n - H}{n} \cdot 100$$

A teszt története:

1895-ben Bourdon figyelemkoncentrációt és fáradékonyságot vizsgáló tesztet szerkesztett. Ennek feladataként véletlenszerű sorrendben exponált betűhalmazból meghatározott betűket át kellett húzni.

Toulouse – Piéron 1904-ben kialakított jelen tesztje a Bourdon-teszt egyik változata. Vele szemben egyik különbség, hogy ebben a betűket absztrakt jelek helyettesítik, másik különbség pedig az, hogy a jelek nagy hasonlósága következtében itt jelentősebb a monotónia terhelés.

(A tesztnek van egy hosszabb – ugyanilyen elvek alapján készült 30 perces változata is.)

Az eredeti Bourdon-tesztet Toulouse – Piéron jelen változatán kívül többen továbbfejlesztették, illetve hasonló alapon változatokat készítettek. Ezek között ismert például R. Meili és R. Zazzo tesztje.

Standard szintértékek:

n Szintérték kategóriák					
Általános iskola fiúk: lányok:	I. - 158	II. 159 - 200	III. 201 - 295	IV. 296 - 375	V. 376 -
Gimnázium fiúk: lányok:	- 200	201 - 255	256 - 344	345 - 395	396 -
felnőtt vasipari szakmunkás	- 177	178 - 213	214 - 260	261 - 322	323 -
T % Szintérték kategóriák					
Általános iskola fiúk: lányok:	- 90,3	90,4 - 95,7	95,8 - 98,5	98,6 - 99,4	99,5 -
Gimnázium fiúk: lányok:	- 93,5	93,6 - 97,0	97,1 - 98,9	98,9 - 99,6	99,7 -
Felnőtt vasipari szakmunkás	- 88,2	88,3 - 93,7	93,8 - 96,2	96,3 - 97,7	97,8 -

„RÉVÉSZ – NAGY”

Az alább közölt teszt egyedi képességvizsgáló módszer, a figyelem vizsgálatára. A figyelem koncentráltságát, az összpontosítás nagyságát, a koncentráció stabilitását, illetve ingadozását méri a teszt; egyszerű mentális teljesítmény – az összeadás – segítségével.

A teszt:

A tesztlapon 10 + 1 oszlopot találunk, annak lehetőségével, hogy minden oszlopban legalább 35 db, háromjegyű számot írassunk egymás alá.

Az első oszlopban gyakoroltatjuk a feladatot, a következő 10 oszlop a tényleges vizsgálat elvégzésére szolgál. A gyakorlás során el kell érünk, hogy minden v. sz. világosan megértse a feladatot.

Maga a feladat abból áll, hogy megadott számhoz fejben folyamatosan egyet, majd kettőt, majd hármát adunk, majd folytatva (a kapott harmadik számtól indítva) ismét egyet, majd kettőt, majd hármát adunk.

Az eredményeket egymás alá íratjuk. Pl. a gyakorló oszlop – 50 szám indításával – a következőképpen alakul: 51, 53, 56, 57, 59, 62, 63, stb.

A vizsgálat lebonyolítása és menete:

A teszt normális iskolai megvilágításon és zajszinten túl, nem támaszt különösebb követelményt a környezettel szemben. Egyénileg és csoportosan is végezhető, a csoport létszáma 15 – 20 fő között optimális.

Instrukció ideje: 3 – 4 perc.

Felvétel ideje: 10 perc.

Értékelés: 4 perc.

Instrukció:

A tesztlapok és az íróeszközök kiosztása után a vizsgálatvezető a következő instrukciót mondja:

„A tesztlapra olvashatóan írják fel a nevüket. A feladat a következő lesz. Mondok egy számot, pl. 25. Ezt írják a maguk előtt lévő papír első, különálló oszlopának legfelső sorába, két kockába (jobbra helyértékük szerint). Adjanak hozzá fejben egyet és írják a kapott eredményt (26) a szám alá. Ezután adjanak hozzá kettőt fejben és írják le a kapott eredményt (28). Ehhez adjanak hármát, és ismét írják a szám alá (31). Majd így tovább ismét adjanak hozzá folyamatosan egyet, kettőt, hármát és írják egymás alá (32, 34, 37.)

Most folytassák önállóan a számolást.”

(A v. v. meggyőződik arról, hogy mindenki megértette a feladatot.)

„Most figyeljenek rám! Mondani fogok egy háromjegyű számot, ezt fogják az első oszlop legfelső sorába írni. Ehhez fognak hozzáadni egyet, kettőt, hármat. Percenként fogok szólni és akkor mindig új oszlopban folytassák az összeadást. Az új oszlop tetejére mindig csak a következő számot kell írni.

Mondom tehát a számot, kezdjenek dolgozni.” 100

„Új oszlop következik.”

„Kész. Köszönöm, tegyék le a ceruzákat.”

Az értékelés:

Az értékelés két legfontosabb mutatója a leírt számok mennyisége (N) és a helyesen elvégzett műveletek %-os aránya az összes leírt számhoz viszonyítva: (T%).

A teszt erre a két mutatóra normázott. Először állapítsuk meg az összesen leírt számok mennyiségét, majd számoljuk össze az elkövetett hibákat (H). Hibának tekintjük, ha a v.sz. nem tartotta be a megadott összeadási sorrendet (+1, +2, +3). Hibák közé számít, ha az 1, 2, 3 helyett más számokat használ fel az összeadásnál.

A T%-ot következő képlettel kapjuk meg:
$$= \frac{(N-H) \cdot 100}{N}$$

A hibaeloszlás oszloponkénti változása nyújt információt a figyelem-összpontosítás mértékéről, a fejszámolási feladatok megoldásánál.

Mind az N mennyiségi, mind a T% minőségi értelmezésénél figyelembe kell venni a vizsgált személy korosztályára (nemére) jellemző standard értékeket.

Az értékelésnél segédeszközt nyújt az értékelő sablon. E sablon a megoldott számoszlopokat tartalmazza (100-as kezdőszám indítatással természetesen!), melyet a megoldás számoszlop mellé illesztünk. Így kitűnik, hogy az 1-es helyértékű számok (megoldások) helyesek –e. E számsor függőlegesen ciklikusan ismétlődik, így bármely számoszlop értékelésénél alkalmazható! A sablonnal való összehasonlításnál az is kitűnik rögtön, ha helytelenül adott számokat alkalmazott a v. sz. az összeadásnál.

Standard: 8. osztályos általános iskolai tanulók: 10 * 1'

vidéki fiúk: N	vidéki fiúk: T%
V. 162 –	V. 98 – 100
IV. 138 – 161	IV. 95 – 97,9
III. 103 – 137	III. 90 – 90,9
II. 83 – 102	II. 84 – 89,9
I. – 82	I. 66 – 83,9

A feladat nehézsége megfelel a korosztály színvonalának.

A T% standard értéke rangsorolással történt, mivel az eredmények nem normál eloszlásúak.

III. – IV. osztályos gimnáziumi tanulók: 10 * 1'

vidéki fiúk: N	vidéki fiúk: T%
V. 221 –	V. 99,0 – 100
IV. 188 – 220	IV. 97,5 – 98,5
III. 145 – 187	III. 92,0 – 97,0
II. 115 – 144	II. 86,0 – 91,5
I. – 144	I. 66,5 – 85,5

A feladat nehézsége megfelel a korosztály színvonalának.

A T% standard értéke rangsorolással történt, mivel az eredmények nem normál eloszlásúak.

8. osztályos általános iskolai tanulók: 10 * 1'

fiúk:

9 287 –	9 203 –	9 249 –
8 246 – 286	8 185 – 202	8 218 – 248
7 205 – 245	7 168 – 217	7 188 – 217
6 163 – 204	6 150 – 167	6 157 – 187
5 122 – 162	5 150 – 167	5 127 – 156
4 81 – 121	4 115 – 132	4 96 – 126
3 40 – 80	3 98 – 114	3 66 – 95
2 – 39	2 80 – 97	2 36 – 65
1 –	1 – 97	1 – 35

A feladat nehézsége megfelel a korosztály színvonalának.

(A figyelemvizsgáló eljárások leírása a PSZICHO-TEST SZERVIZ „FIGYELEM” vizsgáló tesztkészlete instrukciója alapján készült.)

Sorszám:.....

Név:

Születési dátum:.....

Anyja neve:.....

Tesztdátum:.....

[illegible]

N:..... H:..... T%:.....

AZ ÉSZLELÉS VIZSGÁLATA VIZUÁLIS PERCEPCIÓ

A teszt a vizuális percepció és a motoros koordináció pontosságát méri. Első részében hangsúlyozott a motoros koordináció, a másodikban a vizuális percepció, a harmadikban a téri észlelés, a negyedikben a percepció figyelem.

Az első részben a baloldalon lévő ábrát kell lemásolni a jobboldali pontozott részre. Minden hibátlan megoldás egy pontot ér. Az eltérő maximális pontszám 20.

Egy-egy vizsgálati csoportban elemezhetjük az abszolút pontszámot, de számolhatunk teljesítmény %-ot is.

$$T\% = \frac{\text{jó válasz}}{20} * 100$$

A második részben a középen látható ábrának megfelelően a nyolc négyzet pontjaihoz betűket kell írni a v. sz.-nek. Egy-egy helyesen írt betű egy pontot ér. Az elérhető pontszám: 40.

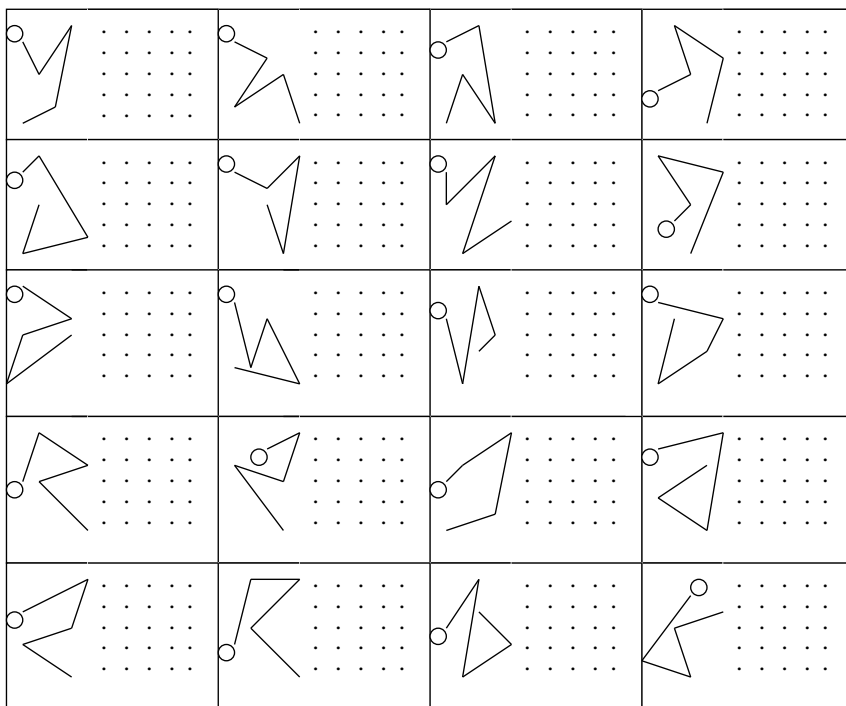
$$T\% = \frac{\text{jó válasz}}{40} * 100$$

A harmadik rész a téri vizuális percepció, téri fantázia vizsgálatára szolgál. A v. sz. feladata: mondja meg, hogy a számmal jelölt hasábok hány másikkal érintkeznek.

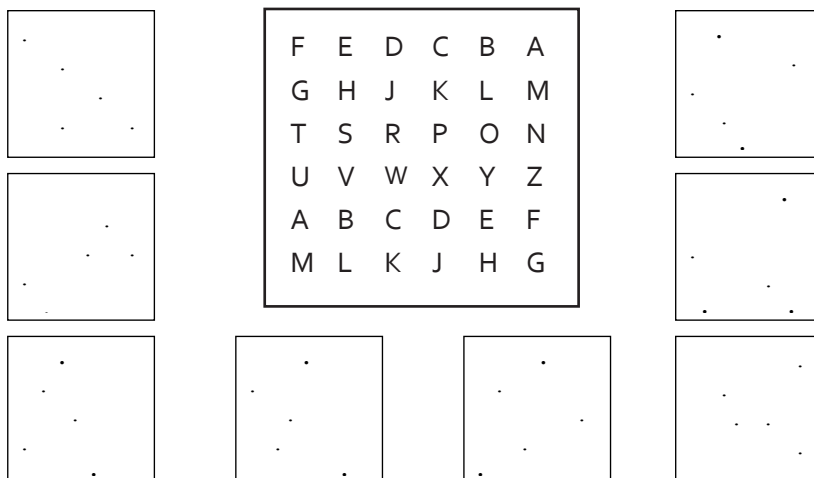
<u>Kulcs:</u>	I/5 = 5	I/2 = 6	I/3 = 6	I/4 = 7	I/5 = 5
	II/6 = 3	II/7 = 4	II/8 = 4	II/9 = 6	II/10 = 5
	III/11 = 5	III/12 = 5	III/13 = 6	III/14 = 3	III/15 = 4
	IV/16 = 3	IV/17 = 4	IV/18 = 7	IV/19 = 5	IV/20 = 2
	V/21 = 2	V/22 = 4	V/23 = 4	V/24 = 5	V/25 = 3
	VI/26 = 5	VI/27 = 4	VI/28 = 6	VI/29 = 7	VI/30 = 5

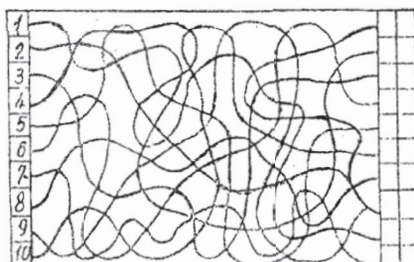
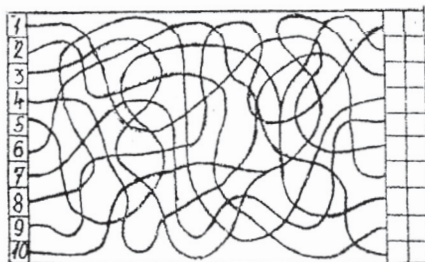
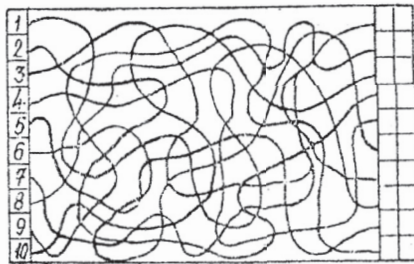
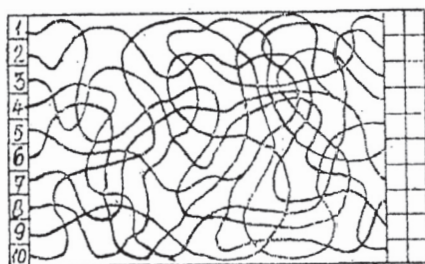
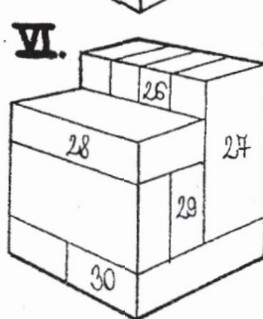
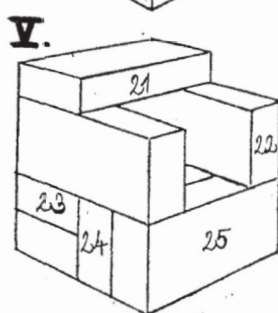
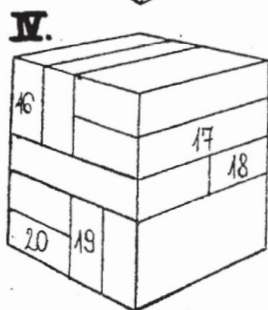
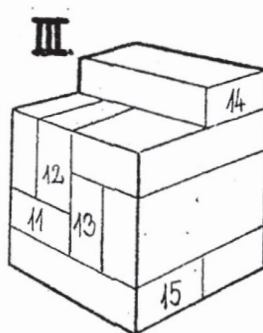
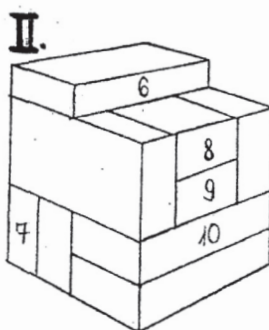
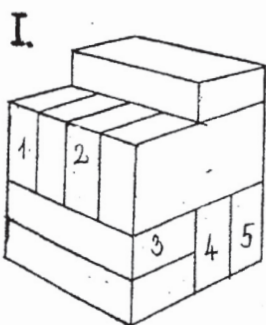
1.

Név:.....

2.

Minden helyesen megoldott feladat egy pontot jelent, az elérhető pontszám 30. Számolhatunk teljesítményszázalékot:

$$T\% = \frac{\text{jó válasz}}{30} * 100$$

Ez a részpróba a vizuális percepció és a figyelem pontosságát vizsgálja. A v. sz. feladata, hogy kövesse nyomon a 10-10 vonalat és a jobboldali üres mezőbe írja be a számát. Minden jó megoldás 1 pont. Elérhető legmagasabb pontszám 40.

Megoldási kulcs:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I.	9	4	5	1	10	8	6; 7	-	2	3
II.	3; 7	8	10	2	4	6	-	1	5	9
III.	9	-	3; 10	8	7	1	4	5	2	6
IV.	-	1	3	6	5	10	8	2; 9	4	7

$$T\% = \frac{\text{jó válasz}}{40} * 100$$

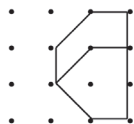
Az elemi észlelési analízis és szintézis

Hetzer és Tent kísérlete nyomán

Életkor: 4 –8 év

Forma: egyéni kísérlet

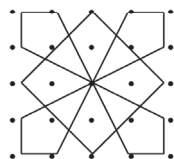
Eszközök: Hetzer és Tent ábrái

6.

7.

8.

1.

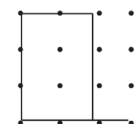
2.

3.

4.

5.

Kísérleti eljárás

I. szakasz:

Instrukció:

„Mondjuk, hogy ezek szekrények. Látod az egyikben van valami, a másik üres. Rajzolj mindegyikbe ugyanolyan képet, mint amilyen a másikban van!”

II. szakasz:

A segítségnyújtás hatása a megoldásra. A kv. beszélgetést folytat a ksz.-lyel a formák jelentéséről, részeiről és a pontháló szerepéről. Ezután a ksz. ismét lerajzolja az ábrákat.

Regisztrálás: Az értékelés alapjául a ksz.-ek rajzai szolgálnak.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A sikeresen lemásolt figurák aránya.
2. A hibák minőségi elemzése.

Összehasonlítás életkorok, formák és kísérleti feltételek szerint.

Vö: Bender-próba

Irodalom: ORMAI VERA: *Fejlődéslélektani gyakorlatok I.*, Tankönyvkiadó, Budapest. 1976.

AZ EMLÉKEZET FEJLŐDÉSÉNEK VIZSGÁLATA

A színfelismerés fejlődése

Életkor: 3-10 év

Forma: Egyéni kísérlet

Eszközök:

- a) Öt színes papírcsík (mérete: 6 x 3 cm)
- b) 3-6 évesek számára: 15 színes papírcsík (kartonra ragasztva), melyek között megtalálható az előző öt szín is.
- c) 6-10 évesek számára: 20 színes papírcsík (kartonra ragasztva az a) pontban használt öt szín és ezek árnyalatai.

Kísérleti eljárás

Instrukció:

„Színes lapocskákat mutatok neked. Mindegyiket jól figyeld meg, mert majd meg kell keresned a többi szín között!”

A kv. az egyes lapokat 5-5 mp-ig mutatja a ksz-nek. Majd odaadja a 15 (ill. 20) színt tartalmazó táblát: „Válaszd ki, melyiket láttad az előbb!”

Regisztrálás: A helyesen és tévesen megjelölt színek feljegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyesen felismert színek száma.
 2. A színek nehézségi sorrendje a megjegyzés szempontjából.
 3. A tévedések iránya.
- Összehasonlítás életkoronként.

A téri információ emlékezetben tartása

White kísérlete

Életkor: 3-8 év

Forma: egyéni kísérlet

Eszközök:

- a) 2 db egymásnak háttal elhelyezett 15 x 10 cm-es tábla.
- b) A táblából szabálytalan (de a két táblánál azonos) elrendezésben 8 db szög áll ki.
- c) A szögre ráakasztható karika.

Kísérleti eljárás

I. szakasz:

A ksz. és a kísérleti eszköz térbeli helyzete állandó. A kv. és a ksz. a tábla előtt áll.

Instrukció:

„Figyeld meg jól mit csinállok!” A kv. felakasztja a karikát a szögek egyikére. „Látod?” – Majd leveszi és ksz.-nek adja.

„Tedd vissza arra a szögre, ahonnan levettem!”

II. szakasz:

A ksz. térbeli helyzete átmenetileg megváltozik, a kísérleti eszköze nem. A kísérleti helyzet az előzővel azonos. A kv. felakasztja a karikát. Majd leveszi.

Instrukció:

„Fordíts hátat a táblának!” – Öt mp elteltével:

„Most tedd vissza a karikát oda, ahonnan én levettem!”

III. szakasz:

Új orientációs viszonyok. A ksz.- és a kísérleti eszköz térbeli helyzetének megváltozása permanens. A kiindulási helyzet ugyanaz, mint az I. szakasznál. A karika levétele után:

Instrukció: „Gyere át erre az oldalra és akaszd fel a karikát a helyére!”

(Az eredeti táblának háttal elhelyezett táblára.)

Regisztrálás: Jegyzőkönyvkészítés a ksz. viselkedéséről. A feladatmegoldások rajzos rögzítése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyesen megoldott feladatok aránya.
2. A ksz. tévedéseinek minőségi elemzése.
3. A magatartás sajátosságai.
Összehasonlítás életkorok és kísérleti feltételek szerint.

Nagyságbecslés emlékezet után

Galkin és Surányi G. kísérlete

Életkor: 6-14 év

Forma: egyéni exploráció

Eszközök:

- a) Állatképek: kutya, ló, tehén, elefánt, medve, púposteve, mókus. (A képek mérete azonos.)
- b) Három darab 1 m-es mérőszalag, egymás fölé szegezve a falra.
- c) Mutatópálca.

Kísérleti eljárás

I. szakasz:

A kv. egymás után megmutatja az állatképeket. A beszélgetés kérdései: „Mit láatsz ezen a képen? Honnan ismered? Láttad már igaziban is, vagy pedig csak képen?” Ha a ksz. a valóságban is látta, a kv. megkérdezi, hol és mikor látta.

II. szakasz:

(Csak a ksz. által ismert, helyesen megnevezett állatokra vonatkozóan).

Instrukció: „Mutasd meg, milyen magas a ló igaziban!” – ksz. megmutatja a mérőszalagon, ha szükséges pálca segítségével.

III. szakasz:

Kv. „Mit gondolsz, a ló magasabb vagy alacsonyabb nálad?” – Majd a kv. a ló magasságát a kísérletben előforduló összes többi állathoz viszonyíttatja. – „Mit gondolsz a ló alacsonyabb vagy magasabb, mint a kutya?” stb.

A II. és III. szakaszban minden állattal kapcsolatban a folyamat azonos a leírtakkal.

Regisztrálás: Jegyzőkönyvvezetés. Tartalma: A ksz. valamennyi szóbeli megnyilatkozása és a becsült nagyságok számértéke.

Szempontok az eredmények elemzéséhez:

1. A helyes nagyságbecslések aránya.
2. A helyes viszonyítások aránya.

Összehasonlítás életkorok, állatfajták és az állatok ismeretének forrása (a valóságban is, ill. csak képen látott állatok) szerint.

Feltételvariáció

Nagyságbecslés az állatok különböző méretű képeinek az emberalakhoz történő viszonyítása útján.

Eszközök:

- a) Az egyes állatképek a többféle méretben.
- b) Embert ábrázoló kép.

Instrukció:

„Melyik ennek a bácsinak a lova? – Melyik mókust fogta az erdőben ez a bácsi? stb.”

Vizuális (tárgy- és tárgykép) emlékezet

Életkor: 6-14 év

Forma: Egyéni kísérlet

Eszközök:

- a) Tizenöt tárgy: ceruza, citrom, fésű, fogkefe, gyufásdoboz, játékbaba, kanál, kifli, könyv, kalapács, labda, sapka, tányér, üveg, virág.
- b) Tizenöt tárgy rajza 5 x 5 cm-es kartonlapokon: asztal, csizma, cseresznye, esernyő, fazék, ház, hordó, lámpa, kulcs, lapát, olló, óra, szemüveg, vízcsap, zászló.
- c) Stopper.

Kísérleti eljárás:

I. kísérlet:

A tárgyak a ksz. előtt fekszenek letakarva.

Instrukció:

„Az asztalon a kendő alatt sok minden van. Ha leveszem a kendőt, jól figyeld meg őket, mert csak egész rövid ideig nézheted. Utána el kell mondanod, mit láttál!”

A kv. a tárgyakat 15 mp-ig mutatja, majd ismét letakarja.

Kv: „Mit láttál az asztalon?”

II. kísérlet:

A 15 kép a ksz. előtt fekszik letakarva.

Instrukció:

„A papír alatt egy csomó kép van. Amikor leveszem róla a papírt, jól figyeld meg a képeket, mert csak egész rövid ideig nézheted. Utána elmondod, mit láttál!”

A kv. a tárgyakat 15 mp-ig mutatja, majd ismét letakarja.

Kv: „Milyen képet láttál az asztalon?”

Regisztrálás: A ksz. válaszainak lejegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez:

A felidézés eredményessége. Összehasonlítás életkorok és a megjegyzett anyag fajtája szerint.

Feltételvariáció

A késleltetett felidézés hatása.

A tanulás vizsgálata (a bemutatás ismétlése a 100%-os teljesítmény eléréséig:

Verbális (szám) emlékezet

Életkor: 3-14 év

Forma: egyéni vagy csoportos kísérlet

Eszközök: Binet számsorai:

7, 2	7, 1, 4	3, 6, 8, 1	5, 1, 9, 4, 2	2, 5, 0, 8, 4, 1	9, 6, 4, 0, 5, 1, 8
9, 4	2, 8, 6	2, 9, 6, 4	6, 4, 8, 5, 3	5, 7, 3, 9, 1, 6	7, 3, 2, 8, 4, 6, 1
3, 8	5, 3, 9	8, 5, 2, 7	9, 3, 7, 1, 8	0, 9, 5, 8, 2, 7	5, 9, 2, 8, 0, 3, 7

Kísérleti eljárás

Instrukció:

„Számokat fogok neked mondani. Nagyon figyelj! Ha én elmondtam, te mondd mindjárt utánam!”

A kv. a legkevesebb tagot tartalmazó számsorral kezdi és az egyre hosszabbakkal folytatja mindaddig, míg a ksz. teljesítménye javul – azaz a megjegyzett számok mennyisége arányosan nő az elmondottakéval.

Regisztrálás: A ksz. által felsorolt számok lejegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyesen felidézett számok átlagmennyisége életkoronként.
2. Az eredmények összevetése Fessel táblázatával: (lásd: illusztr.)
3. Összehasonlítás Binet normáival: a 3 évesek 2, a 4 évesek 4, a 8 évesek 5, a 15 évesek 7 tagú számsort tudnak elismételni.

Verbális (mondat) emlékezés

Életkor: 2-14 év

Forma: egyéni kísérlet

Eszközök:

Különböző hosszúságú mondatok (közte Binet-Éltes feladatai)

3 szótagú m.: Itt a ház. Add ide!

4 szótagú m.: Éhes vagyok. Van egy babám.

6 szótagú m.: Szeretem apámat.

Reggel kávét ittam.

8 szótagú m.: Bátyám tegnap elutazott.

Villamoson jöttünk ide.

10 szótagú m.: Öcsém elvesztette a labdáját.

Délután a nagymamához megyek.

- 12 szótagú m.: Holnap meglátogatom édesapámat.
Karácsonykor új télikabátot kaptam.
- 14 szótagú m.: Nyáron naponta megfürödtem a Balatonban.
Ha a leckét megcsináltuk, játszunk az udvaron.
- 16 szótagú m.: Géza szép képeskönyvet kapott tegnap az iskolában.
Ebéd után minden nap sétálni megyünk testvéreimmel.
- 18 szótagú m.: Háromszor csengettem az ajtón, mire beeresztett a kapus.
Holnap, ha szép idő lesz, apám és én kimegyünk az erdőbe.
- 26 szótagú m.: Tegnap este találkoztam az utcán egyik ismerőssémmel, akit
már régen nem láttam.
Vasárnap levelet kaptam az édesapámtól, de majd csak holnap
válaszolhatok neki.

Kísérleti eljárás

Instrukció:

„Mondatokat fogok neked mondani. Nagyon figyelj! Ha elhallgattam, mondd utánam!”

A kv. a vizsgált korcsoport számára becslés alapján megállapítja a még biztosan reprodukálható (a kiindulást szolgáló) mondathosszúságot. Minden ksz.-nél addig növeli a szótagszámot, amíg az elismétlés sikeres.

Regisztrálás: A ksz. által reprodukált szöveg szó szerinti lejegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyesen felidézett mondatok átlagos hosszúsága (szótagszáma).
2. A felidézés átlagos szótagszám (a hiányosan visszaadott mondatok beszámításával). Összehasonlítás életkoronként.
3. Az adatok (ha a vizsgálat azonos korosztályban folyt) összehasonlítása Gesell (4,6) közlésével:

életkor	a megismételt mondatok szótagszáma
2 év	3 - 4
2 1/2 év	6 - 7
4 év	12 - 13
6 1/2 év	16 - 18

Feltételvariáció

1. A mondat tartalmának hatása az emlékezet terjedelmére. Azonos szótag-számú és nyelvtani szerkezetű mondatok: egyik a ksz.-hez tartalmilag közel áll, a másik nem (Akinscsikova kísérlete).
2. A tanulás vizsgálata (gyakorlás a 100 %-os teljesítmény eléréséig).

Verbális (történet) emlékezet

Életkor: 3-14 év

Forma: egyéni kísérlet

Eszközök:

a) Történet (3-6 évesek számára)

Pl.: Volt egyszer egy kisfiú. Jánosnak hívták. Jánoska az anyukájával sétált az utcán. Hirtelen elszaladt, megbotlott és elesett. Megütötte a lábát és nagyon fáj neki. Az anyukája elvitte a doktorbácsihoz. A doktorbácsi bekötötte a lábát és Jánoska meggyógyult, már nem fáj a lába. (Szlavina, 166.)

b) Történet (6-9 évesek számára)

Pl.: Pali nagyon szeretett volna egy bicskát. De az édesapja szegény volt és nem tudott neki venni. Egyszer kapott a nagybátyjától pénzt és elment bicskát vásárolni. Útközben találkozott a szomszédék Katijával, aki nagyon sírt, mert a kancsó, amibe tejet kellett volna vinnie, leesett és eltörött. Pali megvette a kancsót, és Katinak ajándékozta. Ő újra bicska nélkül ment haza. (Norden 88).

c) Történet (10-14 évesek számára)

A XX. század elején a föld térképén még bőven akadt felfedezetlen terület. Közép-Afrika őserdőkkel borított, trópusi vidékeinek a felderítését tűzte ki maga elé Evans kapitány. Az általa vezetett kis expedíciós csoport a Nílus felső folyásától indult el. A ragadozókkal, rovarokkal folytatott küzdelemben sikerült nekik Afrika vadonjaiban annyira előrehaladniuk, mint még senkinek. Már hazafelé készülődtek, amikor egyik élelmiszerszerző csoportjuk nem tért vissza. A nyomokból félreérthetetlenül kiderült, hogy az eltűnt tagok egy ismeretlen törzs foglyai lettek és életük veszélyben forgott. A kapitány és megmaradt társai csónakon elérték a bennszülötteket. Rövid elszánt tusa után nemcsak társaikat szabadították ki, hanem bátor fellépésükkel és ajándékaikkal sikerült a bennszülöttek bizalmát és barátságát is megszerezniük. A törzsfőnök elvezette őket a törzs lakótelepére. Így az expedíció tagjai megnézhatték, hogyan élnek e törzs tagjai. (Donáth alapján, 33).

Kísérleti eljárás

Instrukció:

„Mesélek neked egy történetet. Nagyon figyelj, mert utána el kell mondanod!”

A kv. lassan, a ksz. életkorának és a tartalomnak megfelelő hangsúlyozással elmondja a történetet.

Kv.: „Mond el te is!”

Regisztrálás: A felidézett történet lejegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyesen felidézett mozzanatok száma.
2. A helyesen felidézett események tartalmi vonásai (téri-, idői-, ok-okozati kapcsolatok).
3. A konfabuláció esetleges előfordulása és iránya.
Az azonos történet felhasználásával végzett kísérletek eredményeinek összehasonlítása életkoronként.

A szándékos emlékezet vizsgálata laboratóriumi és játékos feltételek között

Isztomina kísérlete

Életkor: 3-8 év

Forma: egyéni vagy csoportos kísérlet

Eszközök:

- a) Nyolc szó: sajt, kenyér, körte, retek, kifli, tojás, szappan, kakaó.
- b) Tartalmilag az a)-hoz hasonló nyolc szó: zsemle, vaj, csokoládé, tej, alma, cukor, hagyma, fogkrém.
- c) A „boltos” játékhoz szükséges eszközök.

Kísérleti eljárás:

I. szakasz:

Instrukció:

„Figyelj rám! Szavakat mondok neked. Jól jegyezd meg őket, és ha elmondtam, mondd el te is!” A kv. elmondja a nyolc szót (a) lista). Kv. „Most te mondd.”

II. szakasz:

Instrukció:

„Szeretsz játszani? Most boltost játszunk. Tudom, hogy ügyes kislány (kisfiú) vagy. Megkérlek, menj el vásárolni. Az a néni az eladó, tőle kell kérni. Adok pénzt. Figyelj jól, nehogy elfelejtsd, mit kell vásárolnod: zsemlét, vaját ... stb.” Helyes a feltételek sorrendjét ksz.-enként változtatni.

Regisztrálás: A felidézett szavak lejegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyesen felidézett szavak száma életkor és kísérleti feltételek szerint.
2. Az eredmények összevetése Isztomina adataival.

Feltételvariáció

A gyakorlás hatása a teljesítményre (mindkét feltétel esetén).

Irodalom: ORMAI VERA: *Fejlődéslélektani gyakorlatok I.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.

A KÉPZELET VIZSGÁLATA RYBAKOFF-PRÓBA

Instrukció: A lapon 19 számozott bádogdarab rajzát láthatjuk. Ezeket abból az öt szalagból vágta ki, amelyeknek rajza a lap alsó részén van feltüntetve. A szalagok minden kivágott darabjának helyét karika jelzi a rajzon. Minden szalagból annyi darab hiányzik, ahány karika a kivágott rész helyén van. A feladat abból áll, hogy minden karikába beírjuk a fenti megszámozott bádogdarabok közül annak a számát, amelyet arról a helyről vágta ki. Minden kivágott darabot csak egyszer lehet a szalagba illeszteni. A már felhasznált darabokat – a kikeresés megkönnyítése végett – célszerű áthúzni. Az egyes darabokat a szalagba illesztésnél nem kell megforgatni.

Idő: 5 perc

Értékelés: Az olyan darab beillesztése, amelynél minkét végének negatívja látható: 1 pont.

Az olyan darab beillesztése, amelynél egyik vég negatívja sem látható: 2 pont.
Ezek szerint az egyes sorok pontértéke:

I.	1	+	1	+	1			=3
II.	1,5	+	1,5	+	1,5	+	1,5	=6
III.	1,5	+	2	+	1,5	+	1	=6
IV.	1	+	1,5	+	2	+	1,5	=6
V.	1,5	+	1,5	+	1,5	+	1,5	<u>=6</u>

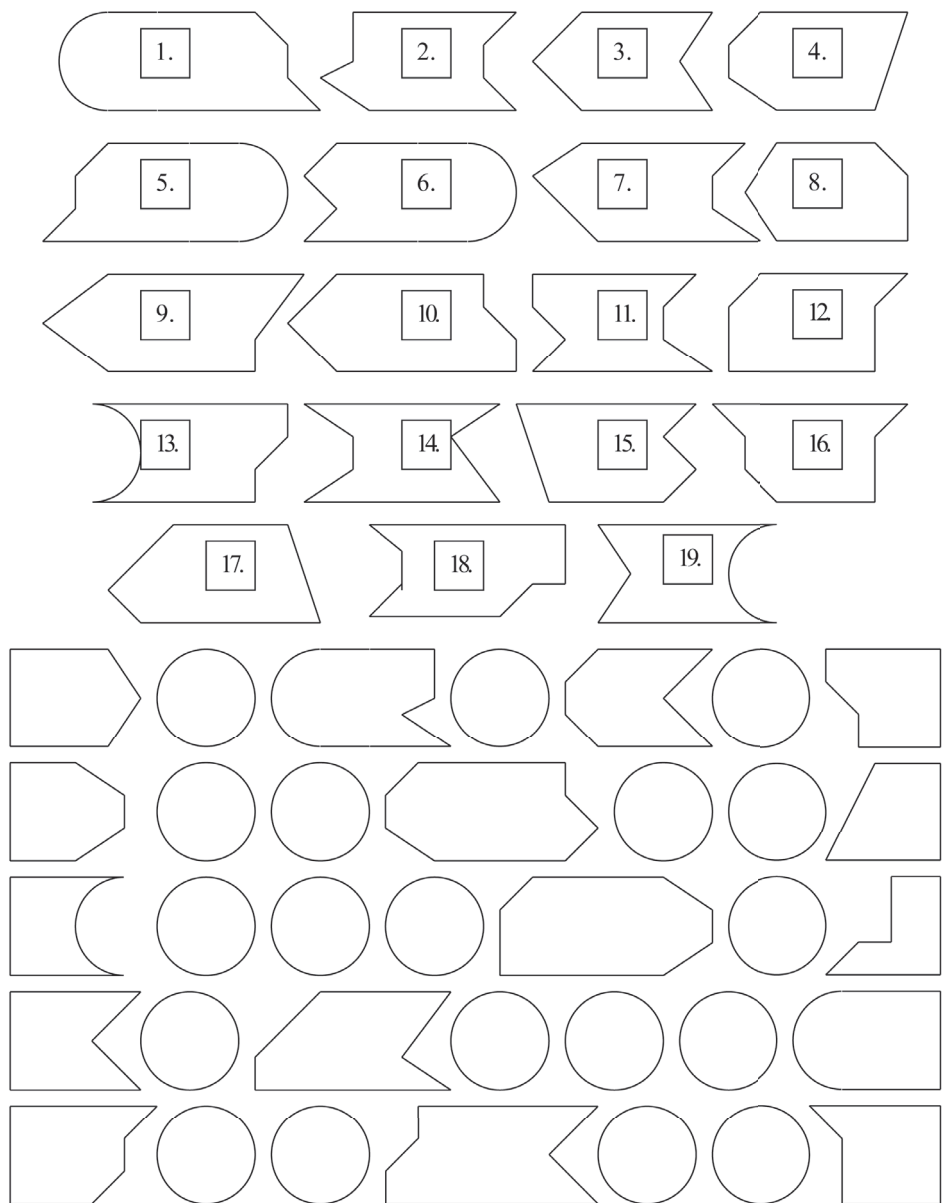
Maximális pontszám: 27

Irodalom: ALMÁSY GYÖRGY: *Pszichológiai gyakorlatok*, Tankönyvkiadó, Budapest

KOMBINATÍV ILLESZTÉSI TÉRELKÉPZELÉS VIZSGÁLATA

Rybakoff-próba

Név:.....

A GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSÉNEK VIZSGÁLATA

Összehasonlítás művelete különböző feltételek között

Életkor: 4-16 év

Forma: egyéni kísérlet

Eszközök:

Összehasonlításra alkalmas tárgyak, képek, szavak. Javasolt anyaga:

szavak	képek	tárgyak
kanál-villa	kanál-villa	kanál-villa
olló-kés	olló-kés	olló-kés
ceruza-toll	ceruza-toll	ceruza-toll
kendő-sapka	kendő-sapka	kendő-sapka
kenyér-kifli	kenyér-kifli	kenyér-kifli
tó-folyó		
erdő-kert		
gyermek-törpe		
ősz-tél		
iskola-óvoda		
bátorság-vakmerőség		
tévedés-hazugság		
fősvénység-takarékosság		
gyűlölet-megvetés		
óvatosság-gyávaság		

Kísérleti eljárás

I. kísérlet (4-8 éves kisz.-ekkel):

I. szakasz:

Instrukció:

„Mondd meg, miben hasonlít, és miben különbözik a kanál és a villa! És az olló meg a kés? stb. „

A kv. ugyanezt a kérdést teszi fel a listán szereplő összes konkrét fogalom párra vonatkozóan. Helyes válasz esetén a II. és a III. szakaszra nem kerül sor.

II. szakasz:

A kv. a képeket a ksz. elé teszi, páronként.

Instrukció:

„Mi van ezen a képen? – És ezen? Mondd meg, miben hasonlít, és miben különbözik egymástól a kanál és a villa?„ A kv. minden képpárra vonatkozóan megkérdezi, miben hasonlít és miben különbözik a két tárgy egymástól.

III. szakasz:

A kv. a tárgyakat adja oda páronként a ksz.-nek.

Instrukció:

„Miben hasonlít, és miben különbözik ez a két tárgy egymástól?“

II. kísérlet: (5-10 éves ksz.-ekkel):

I-III. szakasz megengedik az I. kísérlet menetével.

IV. szakasz:

A „félabsztrakt“ fogalmak páronkénti összehasonlítása.

III. kísérlet (10-16 éves ksz.-ekkel):

I. szakasz:

Megengedik a II. kísérlet IV. szakaszával.

II. szakasz:

Az absztrakt fogalmak páronkénti összehasonlítása. Ha a ksz. nem érti az instrukciót (fiatalabb korosztályban), a kv. más szavakkal megmagyarázhatja.

Pl.: „Miben más, miben tér el a két tárgy egymástól? Miben egyforma, miben ugyanolyan?“

Regisztrálás: A ksz. válaszainak szó szerinti lejegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez:

1. A helyesen megadott tulajdonságok számának alakulása tárgypáronként aszerint, hogy a kísérlet anyaga maga a tárgy, annak képe vagy neve.
2. A helyesen megadott tulajdonságok aránya konkrét és félabsztrakt ill. félabsztrakt és absztrakt fogalmak esetén. (II. és III. kísérlet).
3. A hasonlóság és különbség felismerésének összevetése kísérleti feltételek szerint.
4. A hibák minőségi sajátosságai.
Összehasonlítás életkoronként.

Az általánosítás és konkretizálás vizsgálata

Életkor: 4-9 év

Forma: egyéni vagy csoportos kísérlet

Eszközök:

- a) Konkrét és „félabsztrakt” fogalmak listája (3-3 mindig azonos nemfogalom alá tartozik!):
1. baba, labda, mackó; 2. szekrény, asztal, szék; 3. ló, kutya, nyúl; 4. szőlő, alma, barack; 5. kanál, villa, kés; 6. ing, szoknya, kabát; 7. márc. 15., aug. 20., okt. 23.; 8. kőműves, festő, üveges; 9. rózsza, szegfű, margaréta; 10. főzelék, leves, hús; 11. piros, zöld, kék; 12. okos, ügyes, szép; 13. tél, tavasz, nyár; 14. kedd, csütörtök, péntek; 15. selyem, bársony, szövet; 16. fa, szén, papír; 17. nátha, torokgyulladás, kanyaró; 18. villamos, autó, motorkerékpár; 19. fej, kar, törzs; 20. férfi, nő, gyerek.
- b) Konkretizáláshoz felhasználható gyűjtő (felső) fogalmak listája:
- játék, bútor, állat, gyümölcs, evőeszköz, ruhaféle, ünnep, munkás, virág, étel, szín, tulajdonság, évszak, nap, anyag, tüzelő, betegség, közlekedési eszköz, testrész, ember.

Kísérleti eljárás

I. szakasz:

Instrukció:

„Mondd meg egy szóval, mi az a!”

Ha a ksz. nem érti pontosan a feladatot, az instrukció folytatása a következő: „Én mondom 4 dolgot, te pedig megmondod, hogy lehetne közös néven, röviden, egy szóval kifejezni a hármat. „

Kisebnek: „Mik ezek együtt? Mind a három micsoda? „

II. szakasz:

Instrukció:

„Mondj nekem virágokat! Sorold fel az évszakokat stb.”

A kv. sorban ezzel az instrukcióval elmondja az egyes gyűjtőfogalmakat.

Regisztrálás: A ksz. válaszainak szószerinti lejegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyes válaszok aránya általánosítás, ill. konkretizálás esetén.
2. A hibás válaszok sajátosságai.
Összehasonlítás életkoronként.

Az osztályozás vizsgálata különböző feltételek között

Életkor: 5-12 év

Forma: egyéni kísérlet

Eszközök:

Osztályozáshoz felhasználható tárgyak, képek, szavak (az utóbbiak egyenként papírlapocskákra írva). Javasolt anyag:

tárgyak	képek	szavak
1. kenyér, cukor, tej, vaj	kenyér, cukor, tej vaj,	kenyér, cukor, tej, vaj,
2. toll, ceruza, kréta, töltőtoll,	toll, ceruza, kréta, töltőtoll,	toll, ceruza, kréta, töltőtoll,
3. kés, olló, harapófogó, kalapács	kés, olló, harapófogó, kalapács	kés, olló, harapófogó, kalapács
4. alma, körte, barack, szőlő	répa, petrezselyem, káralábé, zeller,	rózsa, hóvirág, szegfű, tulipán
5. kalap, blúz, cipő, ruha,	vonat, repülő, villamos, autó	fej, láb, kéz, törzs,
6. asztali lámpa, elemlámpa, gyertya, petróleumlámpa,	oroszlán, ló, kutya, tehén,	tavaszi, nyári, őszi, téli

Kísérleti eljárás

A ksz. előtt rendezetlenül fekszik a 6 x 4 tárgy (kép, ill. szókártya).

I. szakasz:

Instrukció:

„Rakd csoportokba ezeket a tárgyakat! Ami összetartozik, tedd egy csoportba!”

Miután a ksz. az osztályozást elvégezte, a kv. minden csoportra vonatkozóan megkérdezi: „Miért tetted egy csoportba ezeket a tárgyakat?”

II. szakasz:

az osztályozás tárgya: a képek.

Az instrukció és a kísérlet menete azonos az I. szakasznál leírtakkal.

II. szakasz (csak II. osztályos kortól):

Az osztályozás tárgya: a szavak.

Az instrukció és a kísérlet menete azonos az I. szakasznál leírtakkal.

Regisztrálás: Jegyzőkönyvvezetés. Tartalma: A csoportosítások rögzítése és az indoklás szószерinti lejegyzése.

Logikai szorzás: sorozatképzés kettős szempont alapján

Cattel kísérlete nyomán

Életkor: 5-14 év

Forma: egyéni kísérlet

Eszközök: Cattel feladatlapja (mátrixok)

(ORMAI: *Fejlődéslélektani gyakorlatok*, 195-198. oldal)

Kísérleti eljárás

A kv. a ksz. elé teszi a feladatlapot és az első mátrixra mutat (a többit letakarja).

Instrukció:

„Figyelj csak ide! Ebben a kockában négy képnek kellene lennie, de csak hármat rajzoltak bele, egy hiányzik. Ezt a negyediket megtalálhatod ezek között (a jobb oldali sorra mutat). Nézd meg jól a nagy kockában lévő képeket, és mutasd meg, hogy melyiket kellene ezek közül az üres helyre tenni!”

Ha a ksz. rosszul választ, vagy teljesen tanácstalan, a kv. megmutatja a helyes megoldást, és megkérdezi a ksz.-t, vajon miért éppen az való oda. Ha a ksz. nem tudja megmagyarázni, a kv. megmondja: „Ez a pontozott madár, amelyik éppen arra néz, mint a felette lévő.” (Ugyanígy lehet segíteni a második mátrixnál is.)

Ha a ksz. jól választ, a kv. indoklást kér. Hibás indoklásnál megmagyarázza ugyancsak a fenti szöveggel. A „Miért éppen ez való ide?” kérdést minden feladatmegoldás után fel kell tenni, de a harmadik sortól kezdve már nem szabad segíteni, sem a hibás választás, sem a hibás indoklás esetén.

Regisztrálás: Jegyzőkönyvvezetés. Tartalma: a ksz. választásának rögzítése, indoklásának és esetleges kérdéseinek szószerinti lejegyzése.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyesen kiegészített mátrixok átlagos száma. (A két szempont egyidejű figyelembevételére alapján történő választás aránya.)
2. Az indoklás minőségi elemzése.
3. A hibás megoldások sajátosságai.
4. A feladat megértésének alakulása.
Összehasonlítás életkoronként.
5. Az eredmények összevetése Inhelder adatainak tendenciájával (lásd. illusztr.).
6. Az eredmények alapján a feladatok nehézségi sorrendjének megállapítása.

Az erkölcsi ítéletalkotás fejlődése I.

Piaget vizsgálata

Életkor: 6-14 év

Forma: egyéni exploráció

Eszközök:

Piaget történetei az objektív felelősség értelmezésével kapcsolatban.

a) Ügyetlenség és lopás:

1/A. Egy kisfiú, akit Jancsinak hívnak, a szobájában ült. Az anyukája ebédelni hívta. Az ebédlő ajtója mögött egy szék állt, a széken volt egy tálca 15 csészével. Jancsi nem tudhatta, hogy mi van az ajtó mögött és belépett. A kinyíló ajtó meglökte a széken a tálcat, és bumm, a 15 csésze leesett és eltört.

1/B. Volt egyszer egy kisfiú, Pistának hívták. Egyik nap, amikor az édesanyja nem volt otthon, el akart csenni a szekrényből egy üveg lekvárt. Felállt egy székre, és kinyújtotta a karját. De nem tudta elvenni, mert a lekvár magasan volt. Ahogy nyújtózkodott utána, hogy elérje, meglökött egy csészét. A csésze leesett és eltört.

2/A. Volt egyszer egy kislány, úgy hívták, hogy Marika. Nagyon szeretett volna édesanyjának örömet szerezni. Gondolta, hogy egy kézimunkával lepi meg. Az ollóval azonban nem tudott jól bánni és egy nagy lyukat csinált a ruháján.

2/B. Egy kislány, Margit, amikor egyszer az édesanyja kiment, elvette az ollót. Játszott egy kicsit vele, és mivel nem tudott jól bánni az ollóval, egy kis lyukat csinált a ruháján.

3/A. Andris találkozott egy kis pajtásával, akinek a szülei nagyon szegények voltak. A kisfiú elmondja Andrisnak, hogy nem reggelizett, mert nem volt otthon ennivaló. Bementek a Közértbe. Andris szeretett volna valami ennivalót venni, de nem volt pénze. Amikor az elárusító háttal fordult, kihasználta a pillanatot és ellopott egy zsemlét. Gyorsan kiment és a zsemlét odaadta a barátjának.

3/B. Erzsi az üzletben, a polcon meglátott egy szép színes szalagot. Úgy gondolta, hogy ez éppen illik a ruhájához. Mialatt az eladó lány elfordult, ellopta a szalagot és elszaladt.

4/A. Évi barátnőjének volt otthon egy kis madara kalitkában. Évi úgy gondolta, hogy a madár nagyon szomorú lehet, és kérte a barátnőjét, hagyja elrepülni. De a barátnője nem akarta. Erre Évi, amikor a barátnője kiment, ellopta a madarat és elengedte. A kalitkát pedig eldugta a padláson, hogy egyetlen madár se legyen többé bezárva.

4/B. Ági, amikor senki nem volt otthon, ellopta azt a csokoládét, amit az édesanyja kapott és titokban megette.

b) Hazugságok:

1/A. Egy kisfiú (vagy kislány) az utcán találkozott egy nagy kutyával és ettől nagyon megijedt. Hazament, és azt mesélte az édesanyjának, hogy látott egy kutyát, amelyik olyan nagy volt, mint egy tehén.

1/B. Egy gyermek hazamegy az iskolából, és azt mondja az édesanyjának, hogy kapott egy ötöst. A mama nagyon örült és megjutalmazta. A kisfiú pedig nem is mondott igazat, a tanító néni semmilyen osztályzatot nem adott neki.

2/A. Egy kisfiú a szobájában játszott. Az édesanyja megkérte, hogy vásároljon be neki. A kisfiúnak azonban nem volt kedve elmenni, és azt felelte a mamájának, hogy nem tud járni, mert fáj a lába. Ez azonban nem volt igaz.

2/B. Egy fiú nagyon szeretett volna egyszer autón utazni, azonban senki sem hívta őt. Egyik nap egy szép autót látott az utcán, és azt gondolta, milyen jó lenne beleülni. Amikor hazaért, azt mesélte, hogy az autó tulajdonosa beültette a kocsiba és egy kis darabon magával vitte.

3/A. Egy fiú nem ismerte jól az utcaneveket és nem tudta, melyik a Rákóczi út. Egyik nap egy bácsi megállított az utcán és megkérdezte tőle, hol van a Rákóczi út. A gyerek rámutatott az egyik utcára: Azt hiszem ez az. De nem ott volt, a bácsi eltévedt és nem találta meg azt a házat, amit keresett.

3/B. Egy fiú jól ismerte az utcaneveket. Egy nap egy bácsi megkérdezte tőle: Hol a Rákóczi út? A fiú azonban meg akarta tréfálni, és azt mondta: ott, egy másik utcára mutatva. A bácsi mégsem tévedt el, később megtalálta az utat.

A vizsgálat menete

I. szakasz:

A kv. elmondja az a) pontban leírt 1/A és 1/B történetet. Majd megkérdezi: „Egyformán bűnös-e a két gyerek, vagy egyik súlyosabban hibázott, mint a másik?” „Melyikük követte el a súlyosabb vétiséget? (Kisebбекnél: rosszaságot) és miért?”

Ezután kerül sor a 2/A és 2/B majd a 3/A és 3/B történet elmondására.

A kérdések azonosak a leírtakkal.

II. szakasz:

A kv. elmondja a b) pontban leírt 1/A és 1/B történetet, majd megkérdezi: „Melyik gyerek csinál rosszabbat? Miért? – Mit gondolsz, miért mondta ezt az a gyerek?”

Ezután a 2/A és 2/B, majd a 3/A és 3/B történeteket mondja el, mindegyik végén a fenti kérdéssel.

Regisztrálás: Jegyzőkönyvvezetés. Tartalma: A vsz. válaszai és indokolása (szó szerint), ha lehetséges, a beszélgetést magnetofonszalagra rögzítsék.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A helyes választások és a megfelelő indoklások aránya.
Összehasonlítás életkorok és történetek szerint.
2. A választások és indoklások minőségi elemzése.
3. Az eredmények összevetése Piaget közlésével:
 - a) Az objektív felelősség értelmezése:
Piaget szerint 10 éves korig a feleletek két típusát lehet megfigyelni: A 7 évesek általában a magatartás tényleges (anyagi) eredményét értékelik, a szándéktól függetlenül (objektív felelősség). A 9 éveseknél inkább a szándék számít (szubjektív felelősség).
 - b) A hazugságok megítélésének alakulásában Piaget a következő szakaszokat figyelte meg.
 - A hazugság rossz, mert büntetik, de megengedett, ha a büntetés elmarad (6-7 év).
 - A hazugság akkor is rossz, ha elkövetőjét nem büntetik meg érte (8-9 év).
 - A hazugság rossz, mert az igazmondás szükséges az egymás közötti bizalomhoz és kölcsönös jóindulathoz.

Az erkölcsi ítéletalkotás vizsgálata II.

Piaget vizsgálata

Életkor: 6-14 év

Forma: egyéni exploráció

Eszközök:

Piaget történetei az igazságos büntetéssel kapcsolatban.

1. A kisfiú a szobájában játszik. Az édesanyja megkéri, hogy menjen el vásárolni, mert nem maradt a vacsorához kenyér. A kisfiú ahelyett, hogy mindjárt elindult volna, azt válaszolta, hogy most nincs kedve, majd egy perc múlva elmegy. Eltelt egy óra is, és a fiú még mindig nem indult el. Végül az édesanyja tálalta a vacsorát, de az asztalon nem volt kenyér. Az apa megharagudott és azon gondolkozott, hogyan kellene legigazságosabban megbüntetni a fiút. Három büntetésre gondolt:
Az első: Megtiltja a fiúnak, hogy másnap felülhessen a körhintára. A következő nap éppen ünnep volt, és a kisfiú már készült arra, hogy majd szórakozhat és felülhet a körhintára. Mivel azonban nem akart kenyeret hozni, nem mehet a búcsúba sem.
A másik büntetés, amire az apa gondolt, hogy nem ad a fiúnak kenyeret. Egy kis kenyér még maradt tegnapi, de mivel a gyerek nem ho-

zott frisset, nem jut mindenkinek kenyér. A tegnapit megeszik a szülők és a fiú szinte semmit se kap enni.

A harmadik büntetés az lenne, hogy az apa ugyanazt teszi a fiával, mint amit a fiú tett vele. Ebben az esetben az apa a következőt mondja a gyereknek. „Te nem akartál megtenni egy szívességet a mamának. Rendben van. Nem büntetlek meg. De ha majd te kérsz tőlem szívességet, én sem fogom megtenni neked. Akkor majd látod, milyen kellemetlen, ha az emberek nem segítenek kölcsönösen egymásnak.”

A gyerek azt mondja magában, hogy még egészen jól sült el a dolog, hiszen nem büntették meg. Pár nappal később le szeretett volna venni egy játékot a szekrény felső polcáról. Hiába nyújtózkodott, nem érte el. Felállt egy székre, de a játék még mindig túl magasan volt. Ekkor megkérte az apját, segítsen neki. Az apa azonban így felelt: Biztosan emlékszel, mit mondtam neked a múltkor. Te nem tetted meg, amit édesanya kért tőled, most nekem nincs kedvem, hogy szívességet tegyek neked. Ha te készséges vagy, akkor én is az leszek, de előbb nem.”

Melyik a legigazságosabb a három büntetés közül?

2. Egy fiú nem készítette el a számtan feladatát. Következő nap azt mesélte a tanító néninek, hogy azért nem tudta megcsinálni, mert beteg volt. Mivel az arca szép piros, a tanító néni rájött, hogy hazudott és elmondta szüleinek. Az apa meg akarta büntetni a fiát. Három büntetés között ingadozott. Az első: Írjon le egy verset ötvenszer egymás után.

A második: az apa így szólt: „Azt mondtad, hogy beteg vagy. Rendben van, ápolni fogunk. Egész nap feködnöd kell, és orvosságokat fogsz szedni, hogy meggyógyulj.”

A harmadik büntetés: „Te hazudtál, így én sem tudok ezután hinni neked. Sose fogom tudni, mikor mondasz igazat, tehát nem lehet többé hozzád bizalmam. „Másnap a fiú ötöst kapott az iskolában. Eddig, ha jó osztályzatot kapott, a papa 10 fillért adott a perselyébe. Azonban, amikor ezen a napon hazamegy és megmondja az apjának az ötöst, a papa azt feleli: „Lehet, hogy ez most igaz, de mivel tegnap hazudtál, én nem tudok neked hinni. Így nem adok pénzt, mert nem tudom, hogy amit mondasz, igaz-e. Ha többet nem fordul elő, hogy hazudsz, akkor újból hiszek neked és minden rendben lesz.” Melyik a legigazságosabb a három büntetés közül?

3. Egy fiú egyik délután a szobájában játszott. Édesapja egyre kérte őt, ne labdázzék, nehogy kitörje az ablakot. Alighogy az apa elment, a gyerek elővette a labdát a szekrényből, és dobálni kezdte. Egyszer csak bummm, a labda nekiütődött az ablaknak és kitörte. Amikor az apa hazajött és meglátta, mit történt, három büntetésre gondolt.

Az első: A kitört ablakot egy pár napig nem csináltatja meg. Mivel éppen tél volt, a gyerek nem játszhatna a szobájában.

A második: A gyerekeknek kell megfizetnie a spórolt pénzéből.

A harmadik: Egy hétig minden játékát elzárják, hogy ne tudjon játszani.

4. Egy fiú eltörte a kisöccse játékát. Mit kell tennie:
 - a) Oda kell adni egyet a saját játékaik közül.
 - b) Meg kell javíttatnia a saját pénzéből.
 - c) El kell venni egy hétre minden játékát.
5. Egy fiú a futball labdával a folyosón (ami tilos volt) egy virágcserepet feldöntött, amit eltört. Mivel büntessék meg őt?
 - a) El kell mennie az erdőbe, hogy új növényt hozzon, és azt el kell ültetnie.
 - b) Meg kell őt verni.
 - c) A játékaik közül egyet szándékosan el kell törni.
6. Egy fiú az apja könyvét nézegeti. Nem figyel oda, az egyik lapot összepiszkítja. Mit csinál erre az apa?
 - a) Nem engedi el moziba a gyermeket.
 - b) Nem adja neki többet kölcsön a könyvet.
 - c) A gyermek gyakran odaadja az apának a bélyegalbumát. Az apa többet nem fog rá vigyázni, mint ahogy ezt mostanáig tette.

A vizsgálat menete

A vv. egyenként elmondja a hat történetet, a szövegek végén leírt kérdésekkel együtt. Minden kérdés után a vv. felteszi a „Miért?” kérdést.

Regisztrálás: Jegyzőkönyvvezetés. Tartalma: ksz. válaszai és indoklása.

Szempontok az eredmények elemzéséhez

1. A különböző típusú büntetések választásának aránya.
A történetben szereplő büntetésmódok csoportosítása Piaget szerint:
 - a) Önkényes büntetés. A büntetés tartalma nincs kapcsolatban az elkövetett cselekedettel. (Verés, szórakozástól való eltiltás stb.) A tekintély alapján áll.
 - b) Természetes büntetés. A büntetés a cselekvés tényleges anyagi következménye (nem kap kenyeret, mert nem hozott, ágyban marad, mert „beteg” stb.).
 - c) „Jóvátétel” típusú intézkedés (az eltört tárgyakat meg kell fizetni, vagy pótolni kell).
 - d) A gyermeket megfosztják attól, amivel visszaélt (pl.: többé nem kapja meg az albumot).

- e) Reciprocitáson alapuló büntetés: ugyanazt csinálják vele, amit őt tett mással.
 - f) Egyszerű szidás, büntetés nélkül.
2. Az indoklások minőségi elemzése.
- Összehasonlítás életkorok és történetek szerint.

Irodalom: ORMAI VERA: *Fejlődéslélektani gyakorlatok I.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.

GYERMEKRAJZ, EMBERALAK-ÁBRÁZOLÁS, GOODENOUGH-SKÁLA

A módszer a rajzfejlettség vizsgálatára alkalmas, ami különösen óvodáskorig jelentősen korrelál az értelmi fejlettség színvonalával.

Alkalmazható: 3-10 (14) év

Instrukció:

„Rajzolj egy embert, egy bácsit vagy nénit, egy kisfiút vagy egy kislányt, amilyen szépet csak tudsz.”

Táblázatok a rajzok értékeléséhez

A osztály: Ide tartoznak azok a rajzok, amelyek mint emberi alakok felismerhetők. Egészen kuszált, irányítás nélküli firrás (érték: 0 pont)

Némileg irányított vonalvezetés. A rajz nyers geometriai alakzatokhoz hasonlít (érték: 1 pont)

Megjegyzés: Ha a kikérdezés alapján megállapítható, hogy a látszólag teljesen zavaros formák mégis valamilyen határozott testrészt akarnak ábrázolni, akkor, mint B osztályhoz tartozók ítélandók meg.

B osztály: Ide tartoznak azok a rajzok, amelyek mint emberi alakok felismerhetők. (Az alábbiak értéke külön-külön 1-1 pont.)

1. Van feje.
2. Van lába.
3. Van karja.
4. a) Van törzse.
4. b) A törzs hosszabb, mint a szélessége.
4. c) A vállak határozottan felismerhetők.
5. a) Mind a négy végtag összefügg a törzssel.
5. b) A lábak és a karok a megfelelő helyen függnek össze a törzssel.
6. a) Van nyaka.
6. b) A nyak vonala átmegy, vagy csak a fej, vagy csak a törzs, vagy mindkettő vonalába.
7. a) Van szeme.
7. b) Van orra.
7. c) Van szája.
7. d) Az orr és száj két dimenziós; a két ajak meg van különböztetve.
7. e) Orrlyukak is vannak.
8. a) A haj felismerhető.
8. b) A haj több mint egy vonal a fej körül. Jobb, mint firrás, nem átlátszó (azaz a fej körvonala nem látszik a hajon keresztül).

- 9. a) Van ruházata (jelzés, utalás erre pl. gombsor, kalapféleség)
- 9. b) Van legalább két ruhadarab, amely nem átlátszó (azaz a testnek azt a részét elrejtí, amelynek befedésére szolgál).
- 9. c) Az egész rajz mentes az átlátszóságtól (s a két ruhaujj és a nadrágszárak szerepelnek a rajzon)
- 9. d) Négy vagy több felismerhető ruhadarab van a figurán.
- 9. e) Komplet, minden ellentmondást kizáró kosztüm (pl. egyenruha).
- 10. a) Ujjai vannak a kéznek.
- 10. b) Az ujjak száma helyes.
- 10. c) Az ujjak két dimenziósak (hosszúságuk nagyobb, mint a szélességük). A szélső ujjak által alkotott szög nem nagyobb 180 foknál.
- 10. d) A hüvelykujj a többitől elkülönül.
- 10. e) A kézfej a ujjaktól és a kartól megkülönböztethető.
- 11. a) A kar tagoltan ábrázolt (kivehető a könyök, vagy a váll, vagy mindkettő).
- 11. b) A láb tagoltan ábrázolt (felismerhető a térd, boka vagy mindkettő).

Arányok:

- 12. a) A fejé: a fej nem nagyobb mint a törzs fele, de legalább egytizede.
- 12. b) A karé: kb. a törzs hosszának megfelelő, vékonyabb, mint a törzs.
- 12. c) A lábé: legalább olyan hosszú, mint a törzs, de nem hosszabb, mint a törzs, de nem hosszabb, mint a törzs kétszerese.
- 12. d) A lábfejé: a lábfej hossza nagyobb, mint a szélessége; hossza nem nagyobb, mint az egész láb egyharmada és nem kisebb mint az egytizede. (A lábfej is két dimenziójú)
- 12. e) Mind a négy végtag két dimenziójú.
- 13. Van sarok, illetve cipősarok.

Motorikus koordináció:

- 14. a) **A vonalak:** Minden vonal határozottan és világosan találkozik a kapcsolási helyeken. Számottevő kereszteződés vagy hézag nincs. Vegyük figyelembe a rajz komplexitásának fokát; ez azt jelenti, hogy az a rajz, amely folyamatos vonalvezetéssel, kevés részletből áll, szigorúbban bírálható, mint az olyan, amely sok részletet tartalmaz. Általában a sok kis vonalat tartalmazó rajz is kap pontot. (Az ilyen vázlatsterű rajzok bizonyos érettségre vallanak.) Ennek a pontnak a meghatározása talán nem olyan objektív, mint a többi ponté, - ezért ennek a pontnak odaítélésénél szigorúnak kell lenni.
- 14. b) **B vonalak:** Minden vonal határozottan meghúzott, pontosan összekötött. Ez a pont a 14. a)-ban lefektetett utasítások még szigorúbb alkalmazását követeli. (Természetesen csak akkor adható meg, ha a 14. b) pontot már megadtuk.)

14. c) A fej körvonala formakifejezőbb legyen, mint a kör, vagy ellipszis.
 14. d) A törzs körvonala formakifejezőbb legyen, mint a kör vagy ellipszis.
 14. e) A karok és lábak körvonala már formakifejező.
 14. f) Az arc körvonala formakifejező. Az arcrészletek szimmetrikusan vannak elhelyezve, ábrázolásuk két dimenziós, távolságuk helyes, arányos.
 15. a) A szembe-rajznál két fül, profil rajznál egy fül föl van tüntetve.
 15. b) A fülek helyes állásban és arányban vannak.
 16. a) A szem részletezése: szemöldök, szempilla vagy mind a kettő.
 16. b) Szemrészlet: pupilla.
 16. c) Arány: a szem vízszintes mérete nagyobb, mint a függőlegesé.
 16. d) Tekintet (csak profil képeknél): a szemek perspektivikusan rajzoltak; a körszektorok, de mandula forma esetében a pupilla legyen közelebb a homlokhoz, mint a szem közepéhez. (Az értékelés szigorú!)
17. a) A homlok és áll kivehető.
 17. b) Látható az áll domborulata. Az áll különválik az alsó ajaktól.
18. a) **Profil „A”**: a fej, a törzs és a láb profilja hibátlan.
 Egyenetlen egy hiba megengedhető a következő három hiba közül:
 – A test átlátszóság (pl. a törzs vonala átlátszik a karon).
 – A lábak nincsenek profilban a láb felső hátsó részének azonban fedve kell lennie).
 – A kar és a hát vonala ugyan csatlakozik, de a karok mégis előre irányulnak.
18. b) **Profil: „B”**: az alak teljes profilban van, hiba nélkül és átlátszóság nélkül (kivétel csak a szemnél lehet; lásd a 16. d) pontot).

Életrévek száma (Norma pontokban)

3, - ... 2	6, - ... 14	9, - ... 26	12, - ... 38
3,3 ... 3	6,3 ... 15	9,3 ... 27	12,3 ... 39
3,6 ... 4	6,6 ... 16	9,6 ... 28	12,6 ... 40
3,9 ... 5	6,9 ... 17	9,9 ... 29	12,9 ... 41
4, - ... 6	7, - ... 18	10, - ... 30	13, - ... 42
4,3 ... 7	7,3 ... 19	10,3 ... 31	13,3 ... 43
4,6 ... 8	7,6 ... 20	10,6 ... 32	13,6 ... 44
4,9 ... 9	7,9 ... 21	10,9 ... 33	13,9 ... 45
5, - ... 10	8, - ... 21	11, - ... 34	14, - ... 46
5,3 ... 11	8,3 ... 23	11,3 ... 35	
5,6 ... 12	8,6 ... 24	11,6 ... 36	
5,9 ... 13	8,9 ... 25	11,9 ... 37	

$$\text{Rajzquotiens } R_q = \frac{\text{RK} - \text{rajzkor}}{\text{ÉK} - \text{életkor}} * 100 = (\text{ha } 1,00 \text{ (akkor normál)})$$

II.
A SZEMÉLYISÉGVONÁSOK, ÖNÉRTÉKELES
VIZSGÁLATI MÓDSZEREI

EYSENCK PERSONALITY QUESTIONNAIRE

EPO

(Felnőtt változat)

Ez a kérdőív a **pszichotizmust** (P), az **extroverziót** (E), az **emocionális labilitást** vagy neuroticizmust (N) és a **hazugságot** (L) vagy „szociális kívánatosságot” méri.

Az alábbiakban röviden ismertetjük az egyes faktorok leírását. Az **extrovertáltak** szociálisak, szeretik a társas összejöveteleket, sok barátjuk van és szükségük van az izgalomra; szenzációkeresők és kockázattűrők, szeretik a durva tréfákat. Lendületes, aktív emberek. Az introvertáltak csendesek, jobban szeretnek olvasni, mint emberek közé járni; kevés, de közeli barátai vannak, és általában kerülnek az izgalmas dolgokat. Az **emocionális labilitásskálán** magas pontszámot elért személyek az örök aggályoskodók, akik gyakran szoronganak, hangulatuk változó és időnként depressziósak. Ezek az emberek hajlanak arra, hogy stresszre túlzott reakciót adjanak és nehezen tudnak megnyugodni. A stabil személyek általában nyugodtak, sőt kimérték és nem aggodalmasak, emocionálisan lassan reagálnak, érzelmi egyensúlyukat könnyen visszanyerik. A **pszichoticizmusskálán** magas pontszámot elért embereket agresszív és el-lenséges viselkedés jellemzi, érzelmileg hidegnek tűnnek, empátiás készségük hiányzik, érzéketlenek mind a mások, mind a saját érzelmeikkel szemben; impulzívak és egocentrikusak, de gyakran kreatívak és eredetiek. Általában nem konvencionálisak és szeretik a furcsa, szokatlan embereket és dolgokat.

Végezetül, bár a hazugságskála eredetileg pusztán a hamis válaszok követésére, feltárására szolgált, önállóan használható személyiségdimenzióknak bizonyult. A hazugságskála **szociális kívánatosság** komponense különös érdeklődésre tarthat számot a kultúráközi vizsgálatokban, mivel magas vagy alacsony értéke a feltételezések szerint az adott kultúra engedékenységének mértékével állhat kapcsolatban.

KÉRDŐÍV

Kitöltési útmutató

Kérjük, válaszoljon minden kérdésre a mögötte álló „igen” vagy „nem” bekarikázásával. A kérdőívben nincsenek beugratós kérdések, és a feleletek egyike sem „hibás” vagy „helyes”. Kérjük, hogy gyorsan dolgozzon és ne gondolkozzék túl hosszú ideig, hogy mit is jelent szó szerint a kérdés!

1.	Sokféle hobbija van?	IGEN	NEM
2.	Mielőtt valamit tesz jól át szokta gondolni?	IGEN	NEM
3.	Hangulata gyakran ingadozik?	IGEN	NEM
4.	Előfordult már, hogy elfogadta a dicséretet olyanért, amiről tudta, hogy valaki más tette?	IGEN	NEM
5.	Beszédes Ön?	IGEN	NEM
6.	Nyugtalanítaná, ha adósságai lennének?	IGEN	NEM
7.	Érezte már magát minden ok nélkül szerencsétlennek?	IGEN	NEM
8.	Volt már olyan mohó, hogy többet szerzett meg valamiből, mint amennyi megillette?	IGEN	NEM
9.	Éjszakára gondosan bezárja lakását?	IGEN	NEM
10.	Élénk Ön?	IGEN	NEM
11.	Nagyon megviseli, ha látja, hogy egy gyerek vagy egy állat szenved?	IGEN	NEM
12.	Gyakran bánkodik utólag olyan dolgok miatt, amiket nem kellett volna megtennie vagy mondania?	IGEN	NEM
13.	Ha megígéri, hogy valamit fog tenni, mindig megtartja ígéretét, bármilyen kellemetlen legyen is az?	IGEN	NEM
14.	Ha ideje engedi, szívesen jár vidám társaságban és ott jól érzi magát?	IGEN	NEM

15.	Ingerlékeny Ön?	IGEN	NEM
16.	Előfordult már, hogy valakit olyanért hibáztatott, amiről tudta, hogy Ön követte el?	IGEN	NEM
17.	Szeret új ismeretségeket kötni?	IGEN	NEM
18.	Véleménye szerint a biztosítás jó dolog?	IGEN	NEM
19.	Érzékeny Ön?	IGEN	NEM
20.	Csak jó szokásai vannak?	IGEN	NEM
21.	Társas összejöveteleken szívesebben marad a háttérben?	IGEN	NEM
22.	Kipróbálna erős vagy veszélyes hatású gyógyszereket?	IGEN	NEM
23.	Gyakran érzi úgy, hogy mindennel torkig van?	IGEN	NEM
24.	Előfordult már, hogy elvett valamit (akár csak egy tűt, vagy gombot is), ami a másé volt?	IGEN	NEM
25.	Szeret társaságba járni?	IGEN	NEM
26.	Örömet okoz Önnek, ha megsérthet valakit, akit szeret?	IGEN	NEM
27.	Gyakran szenved bűntudatban?	IGEN	NEM
28.	Előfordult már, hogy olyan dolgokról beszélt, amihez nem értett?	IGEN	NEM
29.	Jobban szeret olvasni, mint emberekkel együtt lenni?	IGEN	NEM
30.	Vannak ellenségei, akik ártani akarnak Önnek?	IGEN	NEM
31.	Idegesség tartja magát?	IGEN	NEM
32.	Sok barátja van?	IGEN	NEM
33.	Szereti az olyan erős tréfákat, amelyek valóban megsértik az embereket néha?	IGEN	NEM
34.	Aggodalmaskodó Ön?	IGEN	NEM

35.	Gyermekkorában mindig azonnal és szó nélkül megtette, amit mondtak Önnek?	IGEN	NEM
36.	Könnyelműnek tartja magát?	IGEN	NEM
37.	Nagyon fontos Önnek a jó modor és a tisztaság?	IGEN	NEM
38.	Gyakran foglalkozik azzal, hogy milyen bajok érhetik?	IGEN	NEM
39.	Előfordult már, hogy eltört vagy elveszített valamit, ami nem volt az Öné?	IGEN	NEM
40.	Barátkozásban általában Ön a kezdeményező?	IGEN	NEM
41.	Feszültnek, idegesnek érzi magát?	IGEN	NEM
42.	Általában nyugodt, ha emberekkel van együtt?	IGEN	NEM
43.	Úgy gondolja, hogy a házasság elavult dolog és meg kellene szüntetni?	IGEN	NEM
44.	Néha dicsekszik egy kicsit?	IGEN	NEM
45.	Könnyen fel tud vidítani egy unatkozó társaságot?	IGEN	NEM
46.	Idegessítik az olyan emberek, akik túl óvatosan vezetnek?	IGEN	NEM
47.	Aggódik az egészségéért?	IGEN	NEM
48.	Mondott már valaha rosszat valakiről?	IGEN	NEM
49.	Szeret a barátainak vidám történeteket, vicceket mesélni?	IGEN	NEM
50.	A legtöbb dolog közömbös az Ön számára?	IGEN	NEM
51.	Gyermekkorában előfordult, hogy szemtelen volt a szüleivel?	IGEN	NEM
52.	Szeret elvegyülni az emberek között?	IGEN	NEM
53.	Gondot okoz Önnek, ha tudja, hogy munkájában hibák vannak?	IGEN	NEM
54.	Álmatlanságban szenved?	IGEN	NEM

55.	Étkezés előtt mindig kezet mos?	IGEN	NEM
56.	Majdnem mindig kész felelete van az emberek kérdéseire?	IGEN	NEM
57.	Szeret a megbeszélrt találkozókra inkább jóval korábban érkezni?	IGEN	NEM
58.	Gyakran érzi magát ok nélkül kedvetlennek, fáradtnak?	IGEN	NEM
59.	Csált már társasjátékban?	IGEN	NEM
60.	Szereti az olyan feladatot, amiben gyorsan kell cselekedni?	IGEN	NEM
61.	Jó asszony (volt) az anyja?	IGEN	NEM
62.	Gyakran érzi nagyon unalmasnak az életet?	IGEN	NEM
63.	Előfordult már, hogy kihasznált valakit?	IGEN	NEM
64.	Gyakran vállal több feladatot, mint amire az idejéből telik?	IGEN	NEM
65.	Sok ember igyekszik Önt elkerülni?	IGEN	NEM
66.	Sokat foglalkoztatja a külseje?	IGEN	NEM
67.	Úgy gondolja, hogy az emberek túl sok időt fordítanak arra, hogy a jövőjüket bebiztosítsák (megtakarított pénzzel, biztosítással)?	IGEN	NEM
68.	Előfordult már, hogy úgy érezte, hogy jobb lenne meghalni?	IGEN	NEM
69.	Kibújna az adófizetés alól, ha biztos lenne, hogy sose fedezik fel?	IGEN	NEM
70.	Tud egy társaságban jó hangulatot teremteni?	IGEN	NEM
71.	Igyekszik, hogy ne legyen goromba az emberekkel?	IGEN	NEM
72.	Sokat emésztli magát azon, ha valami kellemetlenség érte?	IGEN	NEM
73.	Előfordult már, hogy ragaszkodott ahhoz, hogy valami az Ön akarata szerint történjék?	IGEN	NEM

74.	A vonathoz általában az utolsó percben érkezik?	IGEN	NEM
75.	Szenved az idegei miatt?	IGEN	NEM
76.	Gyakran felbomlanak a barátságai anélkül, hogy Ön hibás lenne?	IGEN	NEM
77.	Gyakran érzi magát egyedül?	IGEN	NEM
78.	Mindig úgy cselekszik, ahogy azt másoktól is elvárja?	IGEN	NEM
79.	Szereti néha kínozni az állatokat?	IGEN	NEM
80.	Könnyen megbántódik, ha az emberek hibát találnak Önben vagy a munkájában?	IGEN	NEM
81.	Elkésett már valaha egy találkozóról vagy a munkahelyéről?	IGEN	NEM
82.	Szereti a nyüzsgést, izgalmat maga körül?	IGEN	NEM
83.	Szeretné, ha az emberek félnének Öntől?	IGEN	NEM
84.	Időnként tele van energiával, máskor meg teljesen erőtlen?	IGEN	NEM
85.	Néha holnapra halasztja, amit ma kellene megtennie?	IGEN	NEM
86.	Az emberek nagyon élénknek tartják Önt?	IGEN	NEM
87.	Sokszor hazudnak Önnek az emberek?	IGEN	NEM
88.	Bizonyos dolgok érzékenyen érintik?	IGEN	NEM
89.	Mindig kész elismerni, ha hibázott?	IGEN	NEM
90.	Nagyon elszomorítaná, ha egy csapdába esett állatot látna?	IGEN	NEM

Kérjük, ellenőrizze, nem hagyott-e megválaszolatlan kérdéseket!

KÓD

1.	+ E	11.	– P	21.	– E	31.	+ N	41.	+ N
2.	+ L	12.	+ N	22.	+ P	32.	+ E	42.	+ E
3.	+ N	13.	+ L	23.	+ N	33.	+ P	43.	+ P
4.	– L	14.	+ E	24.	– L	34.	+ N	44.	– L
5.	+ E	15.	+ N	25.	+ E	35.	+ L	45.	+ E
6.	– P	16.	+ P	26.	+ P	36.	+ E	46.	– L
7.	+ N	17.	+ E	27.	+ N	37.	– P	47.	+ N
8.	– L	18.	– P	28.	– L	38.	+ N	48.	– L
9.	– P	19.	+ N	29.	– E	39.	– L	49.	+ E
10.	+ E	20.	+ L	30.	+ N	40.	+ E	50.	+ P
51.	– L	61.	– P	71.	– P	81.	– L		
52.	+ E	62.	+ N	72.	+ N	82.	+ E		
53.	– P	63.	– L	73.	+ E	83.	+ P		
54.	+ N	64.	+ E	74.	– L	84.	+ N		
55.	+ L	65.	+ P	75.	+ N	85.	– L		
56.	+ E	66.	+ E	76.	+ P	86.	+ E		
57.	+ L	67.	– P	77.	+ N	87.	+ N		
58.	+ N	68.	+ N	78.	+ L	88.	– P		
59.	– L	69.	– L	79.	+ P	89.	+ L		
60.	+ E	70.	+ E	80.	+ N	90.	– P		

Magyar férfiak és nők átlagai és szórásai

	P		E		N		L	
	X	S	X	S	X	S	X	S
férfi	3,14	2,59	11,69	4,34	9,71	4,98	11,08	4,86
nő	2,01	2,04	10,39	4,52	12,64	4,96	11,84	4,32

Irodalom: S. B. G. EYSENCK – MATOLCSI ÁGNES: Az Eysenck-féle Személyiség Kérdőív (EPQ) magyar változata: A magyar és az angol felnőttek összehasonlító vizsgálata. *Pszichológia* 1984/2. 231-240.

JUNIOR EYSENCK PERSONALITY QUESTIONNAIRE
JEPO
(Gyermekváltozat 7-15 év)

Név:..... Életkor:..... Neme:.....

Instrukció:

Légy szíves, válaszolj minden kérdésre úgy, hogy bekarikázod az IGEN vagy NEM szót minden kérdés után. Itt nincsenek helyes vagy helytelen válaszok és nincsenek beugrató kérdések. Gyorsan dolgozz és ne gondolkodj túl sokat a kérdések pontos jelentésén!

1.	Szereted, ha sok izgalmas dolog történik körülötted?	IGEN	NEM
2.	Gyakran előfordul, hogy nem vagy rosszabb, mint a többiek, mégis csak téged vesznek észre a tanárok?	IGEN	NEM
3.	Élvezetet találsz abban, ha olyan embereket bántasz meg, akiket szeretsz?	IGEN	NEM
4.	Megesett már veled, hogy többet vettél magadnak valamiből, mint amennyi a te részed lett volna?	IGEN	NEM
5.	Szinte mindig van gyors és találó válaszod, ha szólnak hozzád?	IGEN	NEM
6.	Gyakran a barátaidnak kell felvidítaniuk?	IGEN	NEM
7.	Kedved lelnéd az olyan erős tréfában, amely fájdalmat okozhat valakinek?	IGEN	NEM
8.	Mindig azonnal szót fogadsz?	IGEN	NEM
9.	Szívesebben vagy magadban, mint más gyerekekkel?	IGEN	NEM
10.	Előfordul, hogy minden különösebb ok nélkül nagyon vidám vagy nagyon szomorú vagy?	IGEN	NEM
11.	Szegtél már meg szabályt az iskolában?	IGEN	NEM

12.	Szeretnéd, ha a többiek félnének tőled?	IGEN	NEM
13.	Élénk természetű vagy?	IGEN	NEM
14.	Sok minden idegesít?	IGEN	NEM
15.	Ha egy tanár rád szól, visszabeszélsz?	IGEN	NEM
16.	Csentél el valaha is valamit, ami a másé volt (akár egy tűt, vagy gombot is)?	IGEN	NEM
17.	Sok barátod van?	IGEN	NEM
18.	Előfordul veled, hogy minden különösebb ok nélkül nagyon letört vagy?	IGEN	NEM
19.	Sajnálod a barátaidat, ha egyest kapnak?	IGEN	NEM
20.	Tettél már úgy, mintha nem hallanád, hogy szólnak hozzád?	IGEN	NEM
21.	Szeretnél körülnézni egy régi, kísérteties kastélyban?	IGEN	NEM
22.	Gyakran érzed azt, hogy az élet egyhangú?	IGEN	NEM
23.	Lehet, hogy többször keveredsz veszedésbe, vitába, mint mások?	IGEN	NEM
24.	Mindig befejezed a házi feladatot, mielőtt játszani kezdesz?	IGEN	NEM
25.	Ha nincs kéznél szemétkosár, akkor földre dobod a hulladékot?	IGEN	NEM
26.	Szeretsz olyasmit csinálni, amiben gyorsan kell cselekedned?	IGEN	NEM
27.	Aggódsz olyan kellemetlenségek miatt, amik esetleg megtörténhetnek veled?	IGEN	NEM
28.	Ha hallod, hogy mások csúnyán beszélnek, mindig rájuk szólsz?	IGEN	NEM
29.	Előfordult már veled, hogy elfeledkeztél egy ígéretedről?	IGEN	NEM
30.	Tudsz jó hangulatot teremteni társaságban?	IGEN	NEM

31.	Könnyen megbántódsz, ha hibát találnak benned, vagy a munkádban?	IGEN	NEM
32.	Nagyon felzaklatna, ha látnál egy kutyát, amit éppen elütött egy autó?	IGEN	NEM
33.	Mindig bocsánatot kérsz, ha udvariatlan voltál?	IGEN	NEM
34.	Vannak olyanok, akik bosszút akarnak állni rajtad, mert azt hiszik, hogy elkövettél valamit ellenük?	IGEN	NEM
35.	Mit gondolsz, a vízisízés jó szórakozás lehet?	IGEN	NEM
36.	Gyakran érzed magad fáradtnak minden különösebb ok nélkül?	IGEN	NEM
37.	Örölsz, hogyha másokat bosszanthatsz?	IGEN	NEM
38.	Mindig csendben maradsz, ha a felnőttek beszélgetnek?	IGEN	NEM
39.	Barátkozáskor általában te vagy a kezdeményező?	IGEN	NEM
40.	Vannak dolgok, amikben különösen érzékeny, sértődékeny vagy?	IGEN	NEM
41.	Szeretnél egy gyors motorbiciklit vezetni, vagy ülni rajta?	IGEN	NEM
42.	Mondtál már rosszat, vagy csúnyát valakiről?	IGEN	NEM
43.	Szeretsz vicceket, vidám történeteket mesélni a barátaidnak?	IGEN	NEM
44.	Előfordul veled, hogy hirtelen elszédülsz, majdnem elájulsz?	IGEN	NEM
45.	Több baj van veled az iskolában, mint a többiekkel?	IGEN	NEM
46.	Fel szoktad szedni a szemetet és a papírt, amit mások dobáltak szét az osztályban?	IGEN	NEM
47.	Sok hobbid van, sok minden érdekel?	IGEN	NEM

48.	Könnyen megsértődsz?	IGEN	NEM
49.	Beszédes vagy?	IGEN	NEM
50.	Mindig mosol kezet étkezés előtt?	IGEN	NEM
51.	Nehezen tudsz igazán feloldódni egy vidám társaságban?	IGEN	NEM
52.	Gyakran érzed úgy, hogy igazán elegend van?	IGEN	NEM
53.	Jó hecc nézni, ahogy egy banda ingerel egy kisebb gyereket?	IGEN	NEM
54.	Mindig csendben vagy az osztályban, még akkor is, ha nincs benn tanár?	IGEN	NEM
55.	Szeretsz olyasmit csinálni, ami azért egy kicsit félelmetes?	IGEN	NEM
56.	Előfordul veled, hogy olyan nyugtalan vagy, hogy alig tudsz egyhelyben ülni?	IGEN	NEM
57.	Szeretnél egymagadban a Holdra repülni?	IGEN	NEM
58.	Az ünnepélyeken mindig együtt énekelsz a többiekkel?	IGEN	NEM
59.	Szívesen vagy együtt másokkal?	IGEN	NEM
60.	Sokszor van ijesztő álmod?	IGEN	NEM
61.	Túlságosan szigorúak veled a szüleid?	IGEN	NEM
62.	Előfordult már, hogy csaltál valamilyen játékban?	IGEN	NEM
63.	Az ejtőernyős ugrás gondolata vonzó számodra?	IGEN	NEM
64.	Sokáig nyugtalanít, ha rájössz, hogy bután viselkedtél?	IGEN	NEM
65.	Előfordult már veled, hogy eltörted, vagy elvesztetted más holmiját?	IGEN	NEM
66.	Étkezésnél mindig mindent megeszel, amit adnak?	IGEN	NEM

67.	El tudod engedni magad, és igazán jól szórakozni egy vidám, zajos társaságban?	IGEN	NEM
68.	Érzed néha, hogy nem is érdemes élni?	IGEN	NEM
69.	Nagyon sajnálnál egy csapdába esett állatot?	IGEN	NEM
70.	Voltál valaha is szemtelen a szüleiddel?	IGEN	NEM
71.	Gyakran határozol el hirtelen valamit?	IGEN	NEM
72.	Amikor tanulsz, gyakran elkalandoznak a gondolataid?	IGEN	NEM
73.	Gyakran előfordul, hogy a szüleid rajtad töltik ki a mérgüket?	IGEN	NEM
74.	Ha mások rád kiabálnak, visszakibálsz?	IGEN	NEM
75.	Szeretsz víz alá bukni, vagy fejest ugrani?	IGEN	NEM
76.	Előfordult már, hogy este nehezen tudsz elaludni, mert nyugtalanít valami?	IGEN	NEM
77.	Előfordult már, hogy könyvtári könyvbe belefirkáltál valamit?	IGEN	NEM
78.	Érzed-e néha úgy, hogy otthon mindig csak baj van veled?	IGEN	NEM
79.	Mások véleménye szerint élénk természetű vagy?	IGEN	NEM
80.	Gyakran érzed magad magányosnak?	IGEN	NEM
81.	Rosszul esne, ha az osztálytársaid nem akarnának barátkozni veled?	IGEN	NEM
82.	Ha kapsz valami édességet, mindig megosztod másokkal?	IGEN	NEM
83.	Szeretsz otthonról eljárni szórakozni?	IGEN	NEM
84.	Szeretsz vakmerő, veszélyes dolgokat csinálni?	IGEN	NEM
85.	Gyakran előfordul, hogy barátaid nem akarnak tovább játszani veled?	IGEN	NEM
86.	Terhesnek találtad, hogy ki kellett tölteni a kérdőíveket?	IGEN	NEM

Kódolási kulcs a HJEPO itemek pontszámainak megállapításához:

1.	+ E	11.	– L	21.	+ E	31.	+ N	41.	+ E
2.	+ N	12.	+ P	22.	+ N	32.	– P	42.	– L
3.	+ P	13.	+ E	23.	+ N	33.	+ L	43.	– P
4.	– L	14.	+ N	24.	+ L	34.	+ N	44.	+ N
5.	+ E	15.	+ P	25.	– L	35.	+ E	45.	+ P
6.	+ N	16.	– L	26.	+ E	36.	+ N	46.	+ L
7.	+ P	17.	+ E	27.	+ P	37.	+ P	47.	+ E
8.	+ L	18.	+ N	28.	+ L	38.	+ L	48.	+ N
9.	+ P	19.	– P	29.	– L	39.	+ E	49.	+ E
10.	+ N	20.	– L	30.	+ E	40.	+ N	50.	+ L
51.	– E	61.	+ N	71.	+ E	81.	– P		
52.	+ N	62.	– L	72.	+ N	82.	+ L		
53.	+ P	63.	+ E	73.	+ N	83.	+ E		
54.	+ L	64.	– P	74.	– L	84.	+ E		
55.	+ E	65.	– L	75.	+ E	85.	+ N		
56.	+ N	66.	+ L	76.	+ N	86.	+ P		
57.	+ E	67.	+ E	77.	– L				
58.	+ L	68.	+ N	78.	+ N				
59.	+ P	69.	– P	79.	+ E				
60.	+ N	70.	– L	80.	+ N				

Értékelés: A kérdőív itemeire igen (+), vagy nem (–) válasz adható. Fentiekben a kérdések sorszáma után álló betűjelzés azt mutatja, hogy az adott item melyik személyiségdimenzióra vonatkozik, az előjel pedig azt, hogy melyik válasz esetén (+ vagy –) adunk az itemre egy pontot. A pont akkor ítélhető oda, ha a kódolási kulcsban megadott előjel megegyezik a tanulói válasz irányával.

JEPO normák, magyar minta (Kozéki, 1981-es gyűjtés)

	Élet- kor	P		E		N		L	
	év	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás
Fiúk	7	3,16	2,59	16,51	3,21	10,37	3,99	15,89	5,67
	8	3,13	2,30	16,12	3,15	10,02	4,44	14,13	4,71
	9	3,01	2,30	16,31	3,11	10,16	5,29	12,89	4,93
	10	2,64	1,83	16,39	3,29	8,88	4,76	12,27	5,25
	11	2,69	2,31	16,93	3,27	8,99	4,97	10,46	5,06
	12	3,08	2,37	17,02	3,15	8,94	4,94	10,31	5,24
	13	3,19	2,65	17,07	3,25	8,91	4,71	10,27	5,14
	14	3,29	2,25	17,10	3,29	8,87	4,70	9,27	4,98
	15	3,01	2,30	16,41	3,27	8,94	4,97	9,90	5,14
Lányok	7	2,72	1,98	13,76	3,28	9,70	4,14	17,38	5,21
	8	2,31	1,89	13,51	3,63	9,80	4,89	16,82	3,64
	9	1,59	1,71	13,62	3,48	8,87	4,88	16,31	4,26
	10	1,92	1,62	14,60	3,40	9,46	4,87	14,46	5,01
	11	1,92	1,86	14,65	3,56	8,98	5,21	14,40	5,08
	12	2,14	1,90	15,15	4,04	9,27	5,37	13,20	4,21
	13	2,34	2,28	15,10	3,92	9,72	5,41	12,24	5,34
	14	2,04	1,79	15,40	4,43	11,27	5,51	10,24	5,30
	15	2,67	2,47	14,90	4,28	12,18	4,91	10,80	4,81

Irodalom: EYSENCK-KÁLMÁNCHEY-KOZÉKI: Magyar és angol iskoláskorú gyermekek összehasonlító vizsgálata. *Pszichológia* 1981/2. 213-241. KOZÉKI BÉLA: *Személyiségfejlesztés az iskolában*. Békés Megyei Pedagógiai Intézet. 1984. 161-203.

IMPULZIVITÁS – KOCKÁZATVÁLLALÁS – EMPÁTIA

IKE

KÉRDŐÍV

(7-17 év)

A teszt 3 faktort vizsgál.

A faktorok értelmezése:

Az **impulzív** személyt az jellemzi, hogy kockázatvállaló, képtelen a tervezésre, igen élénk és meggondolatlan (i). A **kockázatvállaló** természetesen szintén keresi a kockázatot, az izgalmas, az új tapasztalatokat, nagyon érzékeny az unalomra, s a legkevésbé sem félénk vagy gátolt (k). Ezt a két utóbbi típust az különbözteti meg egymástól, hogy az impulzív a pillanat hatása alatt cselekszik, s fogalma sincs arról, mit is kockáztat. A kockázatvállaló viszont tökéletesen tisztában van a kockázattal, de felkészülve rá tudatosan vállalja azt. Így az impulzivitás legközelebb a „P” jellemzőhöz áll, aztán a labilitás, s csak kis mértékben az extraverzió rokona. A kockázatvállalás viszont leginkább az extraverzióhoz áll közel, s csak másodsorban a „P”-hez. Az L skálán viszont mindketten alacsony értéket mutatnak. Ami az **empátia** alskálát illeti (mely kissé az „L” skálához hasonlóan vált a struktúra önálló dimenziójává) magába foglalja az empátiának a szakirodalomból ismert mindkét klasszikus felfogását, a kognitív szerepátvételt, a másik állapotának megértését és az együttérzést, a másik érzelmi állapotára adott emocionális választ. Tehát az együttérzés, a másik megértése, a mások iránti érdeklődés és végül az óvatosság jellemzi az empatikus személyt (e). Így feltehetőleg a skála nem korrelál sem az impulzivitással, sem a kockázatvállalással, viszont együttmozoghat a magas „N” pontszámmal.

Kérdőív

(7-17 év)

Név:..... Életkor:..... Nem:.....

Útmutató: Kérjük, válaszolj a következő kérdésekre úgy, hogy bekarikázod a kérdés után szereplő IGEN vagy NEM szót. Itt nincsenek helyes vagy helytelen válaszok és egyik sem beugrató kérdés. Légy szíves, gyorsan dolgozz és ne törd a fejed sokáig azon, hogy mi az egyes kérdések pontos jelentése.

KÉRJÜK, NE FELEJTS EL MINDEN KÉRDÉSRE VÁLASZOLNI!

1.	Élveznéd a vizisíezést?	IGEN	NEM
2.	Előfordul veled, hogy annyira nyugtalan vagy, hogy alig tudsz egyhelyben ülni?	IGEN	NEM
3.	Gyakran keresed az izgalmakat?	IGEN	NEM
4.	A mélytengeri merülés vonzó lenne számodra:	IGEN	NEM
5.	Ha társaságban olyan idegent látnál, aki magányos, sajnálatot éreznél iránta?	IGEN	NEM
6.	Szeretsz kockázatot vállalni?	IGEN	NEM
7.	Vidám társaságban mindig vidám vagy, ha meg a társaid szomorúak, te is szomorkás leszel?	IGEN	NEM
8.	Általában komolyan érdekelnek a barátaid problémái?	IGEN	NEM
9.	Rendszeresen takarékoskodsz?	IGEN	NEM
10.	Élveznéd, ha ejtőernyős-ugrást végezhetnél?	IGEN	NEM
11.	Nagyon nehezedre esne, ha rossz hírt kellene közölnöd valakivel?	IGEN	NEM
12.	Gyakran veszel valamit hirtelen ötlet alapján?	IGEN	NEM

13.	Szívesebben választanál valami izgalmas foglalkozást sok utazással, kalanddal, mint valamilyen nyugodtabb, biztonságosabb munkát?	IGEN	NEM
14.	Nagyon nyugtalan leszel, ha hosszú ideig nem mehetsz el otthonról?	IGEN	NEM
15.	Gyakran gondolkodás nélkül beszélsz vagy cselekszel?	IGEN	NEM
16.	Szeretnél barlangokat felkutatni?	IGEN	NEM
17.	Sajnálod a félénk gyerekeket?	IGEN	NEM
18.	Gyakran kerülsz kellemetlen helyzetbe, mert meggondolatlanul cselekedtél?	IGEN	NEM
19.	Feladatlapok kitöltésekor előfordul, hogy leírod az első választ, ami hirtelen eszedbe jut, aztán elfelejted később ellenőrizni, hogy helyes-e az, amit leírtál?	IGEN	NEM
20.	Szereted nagyon megfűszerezni az ételedet?	IGEN	NEM
21.	Általában gyorsan dolgozol, anélkül, hogy azzal bajlódnál, hogy ellenőrizd, helyes-e az, amit leírtál?	IGEN	NEM
22.	Szeretsz magasról vízbe ugrani?	IGEN	NEM
23.	Akikkel együtt vagy, azok általában hatással vannak a hangulatodra?	IGEN	NEM
24.	Olyannak ismered magad, aki hirtelen cselekszik?	IGEN	NEM
25.	Szereted, ha új és izgalmas dolgok történnek veled, még akkor is, ha ijesztő és szokatlan helyzetbe kerülsz?	IGEN	NEM
26.	Mélyen hat rád, ha valamelyik barátod feldőlt vagy kétségbeesett?	IGEN	NEM
27.	Általában megfontoltan cselekszel?	IGEN	NEM
28.	Szívesen megtanulnál repülőgépet vezetni?	IGEN	NEM

29.	Előfordult, hogy nagyon mélyen hatottak rád egy film, színdarab vagy regény hőskének érzései?	IGEN	NEM
30.	Gyakran cselekszel pillanatnyi benyomás alapján?	IGEN	NEM
31.	Ha kevés az esélyed, akkor is szoktál próbálkozni?	IGEN	NEM
32.	Általában felzaklat, ha valakit sírni látsz?	IGEN	NEM
33.	Néha megszegsz szabályokat a pillanat hatása alatt?	IGEN	NEM
34.	Ha társaságban észreveszed, hogy valaki magányos, úgy érzed, mindenképpen kell pár kedves szót szólni hozzá?	IGEN	NEM
35.	Át tudnád érezni annak a szomorúságát, akinek hirtelen elpusztul a kedvenc állata?	IGEN	NEM
36.	Gyakran megszólalsz anélkül, hogy átgondoltad volna, mit is akarsz mondani?	IGEN	NEM
37.	Jobban szereted a nyugodt, pihentető vakációt, mint az izgalmas, kalandos nyaralást?	IGEN	NEM
38.	Ha a környezetedben mások aggódnak vagy félnek, általában te is átveszed ezt az érzést?	IGEN	NEM
39.	Gyakran keveredsz olyasmibe, amiből később szeretnél megszabadulni?	IGEN	NEM
40.	Szívesen vállalsz kockázatot?	IGEN	NEM
41.	Egy jó film vagy tv sorozat hősével szoktál együtt érezni örömet, szomorúságot, haragot?	IGEN	NEM
42.	Az új izgalmas ötletek annyira magukkal ragadnak, hogy nem is gondolsz az esetleges buktatókra?	IGEN	NEM

43.	Nehezen tudod megérteni azokat az embereket, akik hegymászással kockáztatják az életüket?	IGEN	NEM
44.	Tudsz dönteni anélkül, hogy mások érzelmeivel törődj?	IGEN	NEM
45.	Az egyhangú munkát hamarabb megunod, mint mások?	IGEN	NEM
46.	Szeretnél izgalmas helyekre utazni?	IGEN	NEM
47.	Meg tudod érteni, hogy egyesek miért bántódnak meg könnyen?	IGEN	NEM
48.	Szerinted, ha előre megtervezzük a dolgokat, akkor azok már nem olyan érdekesek?	IGEN	NEM
49.	Szeretsz kicsit veszélyes dolgokat csinálni néha?	IGEN	NEM
50.	Jókedvű maradsz akkor is, ha a barátaidat feldúlja valami?	IGEN	NEM
51.	Sok erőfeszítésre van szükséged, hogy ne kerülj bajba?	IGEN	NEM
52.	A minden veszély nélküli élet unalmas lenne számodra?	IGEN	NEM
53.	Nagyon sajnálod azokat a gyerekeket, akiket folyton ugratnak, bosszantanak?	IGEN	NEM
54.	Visszautasítanál egy olyan foglalkozást, amely veszélyes?	IGEN	NEM
55.	Szeretnél nehézbúvárokkal a mélybe merülni?	IGEN	NEM
56.	Sokszor van egészen más hatása annak, amit mondasz vagy csinálsz, mint amire számítottál?	IGEN	NEM
57.	Nagyon idegesít, ha valaki megvárakoztat?	IGEN	NEM
58.	Élveznéd, ha sítalpon egy nagyon meredek hegycsúcsra szállnál lefelé?	IGEN	NEM

59.	Szereted nézni, mikor más az ajándékát bontogatja?	IGEN	NEM
60.	Ha te nyersz valamiben, eszedbe jut, hogy mit érezhet a vesztes?	IGEN	NEM
61.	Nagyon szeretsz (szeretnél) diszkóba járni?	IGEN	NEM
62.	Szívesen kockáztatnád a pénzedet szerencsejátékban?	IGEN	NEM
63.	Ha méregbe jössz, nem nézed kinek mit mondasz?	IGEN	NEM
64.	Vita közben végig tudod figyelmesen várni, míg a másik kifejti érveit?	IGEN	NEM
65.	Mindig észreveszed, ha a barátodat bántja valami?	IGEN	NEM
66.	Imádod a sportolást?	IGEN	NEM
67.	Előfordul, hogy valaki más viselkedik bután vagy helytelenül a társaságban, s te szégyelled magad?	IGEN	NEM
68.	Képes lennél valamilyen veszélyes dologot csak azért kipróbálni, hogy élvezd a kockázatot?	IGEN	NEM
69.	El tudod képzelni, milyen az, ha valaki nagyon magányos?	IGEN	NEM

Az új magyar IKE kérdőív pontozási kulcsa

1-1 pontot kap az illető alskálában, aki a kulcs szerinti választ (IGEN-t, illetve NEM-et) jelölte meg

Alskála:	i (23 item)		k (24 item)		e (22 item)	
Válasz:	IGEN	NEM	IGEN	NEM	IGEN	NEM
Kérdés száma:	2	9	1	37	5	44
	12	27	3	43	7	50
	14	64	4	54	8	
	15		6		11	
	18		10		17	
	19		13		23	
	21		16		26	
	24		20		29	
	30		22		32	
	33		25		34	
	36		28		35	
	39		31		38	
	42		40		41	
	45		46		47	
	48		49		53	
	51		52		59	
	56		55		60	
	57		58		65	
	62		61		67	
	63		66		69	
			68			

1. +k	11. +e	21. +i	31. +k	41. +e
2. +i	12. +i	22. +k	32. +e	42. +i
3. +k	13. +k	23. +e	33. +i	43. -k
4. +k	14. +i	24. +i	34. +e	44. -e
5. +e	15. +i	25. +k	35. +e	45. +i
6. +k	16. +k	26. +e	36. +i	46. +k
7. +e	17. +e	27. -i	37. -k	47. +e
8. +e	18. +i	28. +k	38. +e	48. +i
9. -i	19. +i	29. +e	39. +i	49. +k
10. +k	20. +k	30. +i	40. +k	50. -e

51. +i	61. +k
52. +k	62. +i
53. +e	63. +i
54. -k	64. -i
55. +k	65. +e
56. +i	66. +k
57. +i	67. +e
58. +k	68. +k
59. +e	69. +e
60. +e	

Magyar fiúk és lányok átlagai és szórásai

Életkor	Impulzivitás		Kockázatvállalás		Empátia	
Év	Átlag	+ SD	Átlag	+ SD	Átlag	+ SD
Fiúk						
7	10,79	3,60	15,85	4,28	13,76	3,30
8	9,70	4,00	16,94	4,65	14,02	3,69
9	10,90	4,31	17,69	4,22	14,10	5,20
10	11,52	4,57	17,27	4,90	15,63	3,40
11	8,70	4,56	19,16	3,20	15,93	4,06
12	10,71	4,09	18,41	4,52	13,40	4,44
13	11,37	4,72	17,82	4,60	13,82	3,63
14	11,72	4,86	18,39	4,30	14,82	4,13
15	10,87	5,56	17,11	4,36	12,80	5,27
16	10,81	6,05	17,32	5,10	13,80	5,30
17	10,70	4,50	17,44	4,60	13,91	4,32
Total	10,71	4,51	17,46	4,50	14,19	4,18
Lányok						
7	8,97	3,63	12,37	4,36	14,00	3,60
8	8,93	4,22	12,56	4,56	15,73	3,39
9	8,07	4,26	13,08	5,18	16,07	3,27
10	9,11	4,36	13,89	4,67	16,27	3,34
11	7,48	4,00	16,51	4,93	17,48	2,99
12	9,72	4,92	16,68	4,93	17,70	3,05
13	9,91	4,66	17,53	4,43	17,07	3,29
14	10,42	4,46	17,33	4,19	18,27	3,23
15	10,18	4,92	14,50	5,76	17,48	3,58
16	10,48	5,04	16,02	5,55	17,89	3,05
17	11,51	4,59	14,11	4,63	17,59	2,62
Total	9,17	4,47	14,87	5,19	16,60	3,55

Irodalom: KOZÉKI BÉLA – EYSENCK, S. B.: Magyar és angol iskoláskorúak összehasonlító vizsgálata – az impulzivitás – kockázatvállalás – empátia kérdőív magyar változata. *Pszichológia*. 1985/4. 579-601.

SZORONGÁSSKÁLÁK

A szorongást a 60-as évek elején elsősorban személyiségvonásként közelítették meg. Ezek nem választották el a pillanatnyi szorongást a szorongásra való hajlamtól.

A Spielberger-féle szorongás-modellben – a pszichés működések egyik központi kategóriájához, – a tudatos ingerfeldolgozáshoz viszonyítva, a két szorongás-konstrukció egyike, a szorongásra való hajlam (A-Trait; vonásszorongás) meghatározójaként szerepel, míg a másik, a pillanatnyi szorongás (A-State; állapotszorongás) mértéke az aktuálisan feldogozott ingerek eredője. Több kísérleti munka igazolja, hogy a magas szorongási hajlammal rendelkező egyének az önbecsüléssel kapcsolatos veszélyt feltételező szituációkra, illetve interperszonális kapcsolatok realizálása közben a pillanatnyi szorongás jelentős fokozódásával reagálnak. Az aktuális szorongás mértéke ugyanakkor a szervezet pszicho-fiziológiai állapotának erdője és meghatározója is egyben. A szubjektíve átélt szorongási élmény, (a várakozási félelem, a vegetatív működések fokozódása, az arousal reakció) szenzoros és tudati visszacsatolás útján a tudatos ingerfeldolgozást folyamatosan meg is határozza, torzítva azt.

A továbbiakban erre az elgondolásra épülő szorongás-teszteket mutatunk be.

Először SPIELBERGER State-Trait Anxiety Inventory (Állapot-vonás szorongási skála) felnőtt változatát, majd SPIELBERGER Test Anxiety Inventory (Feladat szorongási skála) gyermekváltozatát, harmadikként SARASON General-Test Anxiety Scale for Children (Általános-feladat szorongási skála) gyermekeknek ismertetjük.

STATE-TRAIT ANXIETY INVENTORY (STAI)

Állapot-Vonás Szorongási Skála felnőtt magyar változata

A teszt a pillanatnyi szorongást mérő „önértékelő lap” (STAI-H. FX-1.) kitöltésével kezdődik. Húsz alkalommal kell válaszolni arra a kérdésre, hogy **„Éppen most hogyan érzi magát”** a vizsgálati személy. A 4-fokozatú skála kitöltése után minimálisan 20, maximálisan 80 pont érhető el.

A szorongásra való hajlamot a második „önértékelő lap” (STAI-H. FX-2.) segítségével mérjük, annak a kérdésnek a megválaszolásával, hogy a vizsgálati személy **„Általában hogyan érzi magát.”**

A pillanatnyi szorongást mérő skálával a különböző pszichés megterhelésekre fellépő szorongási reakció erősségét, valamint a drive-szintet is meghatározhatjuk. A szorongásra való hajlamot mérő skála jó eszköz a stressz hatására eltérően reagáló személyek különválogatására.

A STAI – H felvételére egyéni és csoportos vizsgálat formájában is sor kerülhet.

A pillanatnyi szorongás pontszámának kiszámításakor az 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19, 20 sorszámú itemeknél a bekarikázott értékek helyett az „egyáltalán nem” esetében 4 ponttal, a „valamennyire” esetében 3 ponttal, az „elégge”-nél 2 ponttal, és végül a „nagyon/teljesen” állításakor 1 ponttal számolunk.

A pillanatnyi szorongás jellemzésére az „Éppen most hogyan érzi magát” önértékelő lap (STAI-H. FX-1.) 5, 12, 15, 16 és 17 itemei pontszámainak összegét is felhasználhatjuk.

Ennek az ún. „rövid A-State skálának” a sportpszichológiai vagy a speciális pszichodiagnosztikai feladatok (pl. feladathelyzet előtt és után stb.) alkalmával látjuk hasznát.

A szorongásra való hajlamot meghatározó „Önértékelési lap” (STAI-H FX-2) itemeinek összpontszáma a 21, 26, 27, 30, 33, 36 és 39 sorszámú itemeinek előzőekhez hasonló „megfordítása” után kapható meg, mivel ezek az állítások a szorongás hiányára, engednek következtetni, a „soha” válasz 4 pontot, a „néha” 3 pontot, a „gyakran” 2 pontot és a „mindig” 1 pontot ér, amikor a szorongásra való hajlam mérőszámát meghatározzuk.

A STAI-H. standard-értékei

	szorongási szint	férfi	nő
STAI-H. FX-1	alacsony	0 – 31	0 – 31,2
állapot	közepes	31 – 51,8	31,2 – 51,8
szorongás	magas	51,8 – 80	51,8 – 80
STAI-H. FX-2	alacsony	0 – 33,6	0 – 35,2
vonás	közepes	33,6 – 51	35,2 – 51,6
szorongás	magas	51 – 80	51,6 – 80

ÖNÉRTÉKELÉSI LAP

H.STAI F. X-1
C. D. Spielberger
K. Sipos, 1975

Név:..... Kelt:.....

Utasítás: Néhány olyan megállapítást olvashat az alábbiakban, amelyekkel az emberek önmagukat szokták jellemzi. Figyelmesen olvassa el valamennyit és húzza alá a jobboldali számok közül a megfelelőt attól függően, hogy ebben a pillanatban

ÉPPEN MOST HOGYAN ÉRZI MAGÁT.

Nincsenek helyes vagy helytelen válaszok. Ne gondolkozzon túl sokat, hanem a jelenlegi érzéseit legjobban kifejező választ jelölje meg.

		egyáltalán nem	valamennyire	elég	nagyon, teljesen
1.	Nyugodtnak érzem magam.....	1	2	3	4
2.	Biztonságban érzem magam.....	1	2	3	4
3.	Feszültnek érzem magam.....	1	2	3	4
4.	Valami bánt.....	1	2	3	4
5.	Gondtalannak érzem magam.....	1	2	3	4
6.	Zaklatott vagyok.....	1	2	3	4
7.	Aggódok, hogy bajba keveredem.....	1	2	3	4
8.	Kipihentnek érzem magam.....	1	2	3	4
9.	Szorongok.....	1	2	3	4
10.	Kellemesen érzem magam.....	1	2	3	4
11.	Elég önbizalmat érzek magamban.....	1	2	3	4

12.	Ideges vagyok.....	1	2	3	4
13.	Nyugtalannak érzem magam.....	1	2	3	4
14.	Fel vagyok húzva.....	1	2	3	4
15.	Minden feszültségtől mentes vagyok.....	1	2	3	4
16.	Elégedett vagyok.....	1	2	3	4
17.	Aggódok.....	1	2	3	4
18.	Túlzottan izgatott és feldúlt vagyok.....	1	2	3	4
19.	Vidám vagyok.....	1	2	3	4
20.	Jól érzem magam.....	1	2	3	4

ÖNÉRTÉKELÉSI LAP

H.STAI F. X-2
C. D. Spielberger
K. Sipos, 1975

Név:..... Kelt:.....

Utasítás: Néhány olyan megállapítást olvashat az alábbiakban, amelyekkel az emberek önmagukat szokták jellemezni. Figyelmesen olvassa el valamennyit és húzza alá a jobboldali számok közül a megfelelőt attól függően, hogy

ÁLTALÁBAN HOGYAN ÉRZI MAGÁT.

Nincsenek helyes vagy helytelen válaszok. Ne gondolkozzon túl sokat, hanem azt a választ jelölje meg, amely általában jellemző Önre.

		soha	néha	gyakran	mindig
21.	Jól érzem magam.....	1	2	3	4
22.	Gyorsan elfáradok.....	1	2	3	4
23.	A sírás ellen küszködnöm kell.....	1	2	3	4
24.	A szerencse engem elkerül.....	1	2	3	4
25.	Sokszor hátrányos helyzetbe kerülök, mert nem tudom elég gyorsan elhatározni magam.....	1	2	3	4
26.	Kipihentnek érzem magam.....	1	2	3	4
27.	Nyugodt, megfontolt és tettekrekész vagyok...	1	2	3	4
28.	Úgy érzem, hogy annyi megoldatlan problémám van, hogy nem tudok úrrá lenni rajtuk....	1	2	3	4
29.	A semmiségeket is túlzottan a szívemre veszem	1	2	3	4
30.	Boldog vagyok.....	1	2	3	4
31.	Hajlamos vagyok túlságosan komolyan venni a dolgokat.....	1	2	3	4
32.	Kevés az önbizalmam.....	1	2	3	4

33.	Biztonságban érzem magam.....	1	2	3	4
34.	A kritikus helyzeteket szívesen elkerülöm.....	1	2	3	4
35.	Csüggedtnek érem magam.....	1	2	3	4
36.	Elégedett vagyok.....	1	2	3	4
37.	Lényegtelen dolgok is sokáig foglalkoztatnak és nem hagynak nyugodni.....	1	2	3	4
38.	A csalódások annyira megviselnek, hogy nem tudom a fejemből kiverni őket.....	1	2	3	4
39.	Kiegyensúlyozott vagyok.....	1	2	3	4
40.	Feszült lelkiállapotba jutok és izgatott leszek, ha az utóbbi időszak gondjaira, bajaira gondolok.....	1	2	3	4

A TEST ANXIETY INVENTORY (FELADAT SZORONGÁSI SKÁLA) általános iskolás magyar változata

Tekintettel arra, hogy általános iskoláinkban a tanulmányi eredményt felelések, feladatlapok, dolgozatok segítségével folyamatosan ellenőrzik a pedagógusok, indokolt volt, hogy 8-14 éves korosztály számára általános iskolás TAI skálát alakítsanak ki.

A magyar nyelvű **TAI (TAI-H)** általános iskolás változata 4-fokozatú önértékelő skála. A 20 item közül csupán az első („Felelés közben magabiztos és nyugodt vagyok.”) tartalmaz a szorongás hiányára utaló állítást. Itt a „szinte soha” négy pontot ér, a „mindig” pedig egy pontnyi szorongásértékkel bír. A másodiktól a huszadik itemig a tesztlapon megjelölt számokat adjuk össze a TAI összpontszám kiszámításakor.

Az aggodalom (W) alskála pontértékét a 3, 4, 5, 6, 7, 14, 17, 20 sorszámú itemek pontszámainak összegéből kapjuk meg.

Az emocionális izgalom (E) alskála pontértéke 2, 8, 9, 10, 11, 15, 16 és 18 sorszámú itemek pontszámának összegéből adódik.

Mint minden szorongás-teszt felvétele közben, így a TAI-H alkalmazáskor is kerülendő a „szorongás” kifejezés. A TAI-H lapok csoportos kitöltésekor a vizsgálatvezető hangosan – a vizsgálati személyek magukban – olvassák az „utasítást”. Ennél a vizsgálatnál is érdemes figyelembe venni azt, hogy a vizsgálati csoport létszámának 20 fölé való növelése nem ajánlatos. Minél fiatalabbak a vizsgáltak, annál fontosabb meggyőződni arról, hogy a feladatot mindenki megértette-e, és azt is mindig ellenőrizni kell, hogy a vizsgálati személy valamennyi kérdésre válaszolt-e.

TAI-H standardok

	szorongási szint	fiú	lány
teljes	alacsony	0 – 30,6	0 – 32,4
	közepes	30,6 – 47,1	32,4 – 50,4
	magas	47,1 – 80	50,4 – 80
aggodalom	alacsony	0 – 10,5	0 – 10,4
	közepes	10,5 – 17,4	10,4 – 17,4
	magas	17,4 – 32	17,4 – 32
emocionális izgalom	alacsony	0 – 12,5	0 – 13,68
	közepes	12,5 – 21,3	13,7 – 22,7
	magas	21,3 – 32	22,7 – 32

MILYEN VIZSGÁZÓ VAGYOK?
(kérdőív)

TAI-H. Form-C

1983

C. D. Spielberger,

K. Sipos

Iskola:

Név:..... Kor:..... Kelt:.....

Utasítás: Néhány olyan megállapítást olvashatsz az alábbiakban, amelyekkel a gyerekek önmagukat szokták jellemezni. Figyelmesen olvasd el valamennyit és húzd át a jobboldali számok közül a megfelelőt attól függően, hogy felelés vagy dolgoztatás alkalmából

ÁLTALÁBAN HOGYAN ÉRZED MAGAD.

Nincsenek helyes vagy helytelen válaszok. Ne gondolkozz túl sokat, hanem azt a választ jelöld meg, amely általában jellemző rád.

		szinte soha	néha	gyak- ran	mindig
1.	Felelés közben magabiztos és nyugodt vagyok.....	1	2	3	4
2.	Zavart és izgatott leszek, ha dolgozatot írunk.....	1	2	3	4
3.	A feladatok megoldás közben zavar, ha az évvégi osztályzatomra gondolk.....	1	2	3	4
4.	Az évvégi osztályzatért való felelést óriási tehernek érzem.....	1	2	3	4
5.	Felelés közben arra szoktam gondolni, milyen jó lenne, ha már nem járnék iskolába.....	1	2	3	4
6.	Annál rosszabb osztályzatot kapok, mennél jobban igyekszem....	1	2	3	4

7.	Feladatlap kitöltése közben a hibázástól való félelem is rontja az eredményemet.....	1	2	3	4
8.	Témazáró-tesztek közben szörnyen izgulok.....	1	2	3	4
9.	Felelés, dolgozatírás előtt még akkor is nagyon ideges vagyok, ha jól tudom az anyagot.....	1	2	3	4
10.	A kijavított feladatlapok kiosztása közben is nagyon nyugtalan vagyok.....	1	2	3	4
11.	Nagyon idegesnek érzem magam, ha dolgozatírásra kerül sor.....	1	2	3	4
12.	Iskolai osztályzataim miatt túl sokat nyugtalankodom.....	1	2	3	4
13.	Vizsga előtt összeszorul vagy remeg a gyomrom.....	1	2	3	4
14.	Ha egy feladat túl nehéz, feladom a küzdelmet.....	1	2	3	4
15.	Pánikba szoktam esni. Ilyenkor nem jut eszembe semmi.....	1	2	3	4
16.	Felelés vagy dolgozatírás közben nagyon izgulok.....	1	2	3	4
17.	Tesztírás közben a bukás következményeire gondolok.....	1	2	3	4
18.	Ha nagy tétje van egy felelésnek, a szokásosnál gyorsabban ver a szívem.....	1	2	3	4
19.	A dolgozatok megírása után is idegesnek érzem magam.....	1	2	3	4
20.	Felelés közben előfordul, hogy még azt is elfelejtem, amit korábban pedig tudtam.....	1	2	3	4

GENERAL-TEST ANXIETY SKALE FOR CHILDREN

(Általános – feladat szorongási skála gyermekeknek magyar változata)

A teszt az általános szorongási skála (**GASC-H**) kitöltésével kezdődik. A skála adatai a szorongásra való hajlamot mérik, tehát vonás szorongási skála. A kitöltésnél a vizsgálati személyek válaszlapot kapnak, ahol a kérdésszámok és az igen-nem válaszlehetőségek találhatók. Az elhangzott kérdés után a vsz.-ek a megfelelő választ aláhúzzák. A kérdőív 45 itemet tartalmaz, melyből a 4, 8, 12, 16, 20, 25, 29, 33, 37, 41 és 45 számú ellenőrző skála. A 11 kérdésre legalább 6 pozitív választ kell kapnunk, hogy a kérdőív értékelhető legyen. A vonás-szorongás értelmezésénél ellenőrző skála nélküli 34 itemet kell figyelembe venni. Minden „igen” válasz egy pontot jelent. Az elérhető maximális pont 34.

A feladat szorongási skála (**TASC-H**) az iskolai helyzetben jelentkező pillanatnyi szorongást méri. Ez is felvehető egyéni és csoportos vizsgálat formájában is.

A 30 item itt már nem tartalmaz ellenőrző skálát, a megbízhatóságot a GASC 11 iteme alapján döntjük el. Minden igen válasz egy pontot ér, így 0 és 30 közötti eredményt kapunk, mely az állapot szorongás mértékét fejezi ki.

A GASC és TASC standard értékei

	szorongási szint	fiú	lány
GASC	alacsony	0 – 10	0 – 11
vonás	közepes	11 – 22	12 – 23
szorongás	magas	23 – 34	24 – 34
TASC	alacsony	0 – 9	0 – 10
állapot	közepes	10 – 20	11 – 21
szorongás	magas	21 – 30	22 – 30

Irodalom: SIPOS KORNÉL - SIPOS MIHÁLY - SPIELBERGER, C. D.: *A State-Trait Anxiety Inventory (STAI) magyar változata*. In: MÉREI – SZAKÁCS (szerk.): *Pszichodiagnosztikai vademecum I/2*. SIPOS KORNÉL – SIPOS MIHÁLY, SPIELBERGER, C. D.: *A Test-Anxiety Inventory (TAI) általános iskolásokra kidolgozott magyar változata*. In: MÉREI – SZAKÁCS (szerk.): *Pszichodiagnosztikai vademecum I/2*.

VONÁS ÉS ÁLLAPOT SZORONGÁSI SKÁLA GYERMEKEKNEK

GASC-H
TASC-H

Instrukció:

Néhány kérdést fogok feltenni nektek – olyan kérdéseket, amelyek különböznek a szokásos iskolai kérdésektől, mert ezek arra kíváncsiak, hogy mit éreztek (hogy éreztek), s így nincs rájuk jó vagy rossz válasz. Először kiosztom nektek a válaszlaponkat, s azután bővebben beszélünk ezekről a kérdésekről.

Mindenekelőtt töltsétek ki az első oldalon található rovatokat. Mint már az előbb mondtam, néhány kérdést fogok feltenni. Rajtam kívül senki sem fogja látni a kérdésekre adott válaszaitokat, sem tanáraitok, sem születek – csak én.

Ezek a kérdések különböznek az iskolában feltett kérdésektől. Különböznek, mert itt nincs jó vagy rossz válasz. Hallgassatok meg minden egyes kérdést és aztán húzzátok alá akár az „igen”, akár a „nem” választ. Ezek a kérdések azt tudakolják, hogy hogyan gondolkodtok, hogyan éreztek és így nincs jó vagy rossz válasz, mert az emberek különféleképpen éreznek, gondolkodnak. A padszomszédod lehet, hogy igen-t fog válaszolni, amikor te nem-et.

Például, ha azt kérdezném, hogy szerettek-e labdázni, néhányan közületek az „igen”, néhányan pedig a „nem” választ húzza alá. A válasz attól függ, hogy mit gondolsz és érzel.

Azt szeretnénk, megtudni ezekkel a kérdésekkel, hogy hogyan gondolkodtok az iskoláról és még sokmindenről. Figyelmesen hallgassatok meg minden kérdést és aszerint válaszoljatok, ahogyan gondoljátok, vagy érzitek. Ha nem értitek a kérdést, kérjétek a segítségemet.

NOS, KEZDJÜK! Mindenki tegye az ujját az egyes számra!

VONÁS SZORONGÁSI SKÁLA gyermek számára (GASC-H)

1. Amikor nem vagy otthon, nyugtalankodsz-e, hogy mi történhet most odahaza?
2. Nyugtalanít-e néha, hogy más gyerekek csinosabbak, mint te?
3. Félsz az egerektől vagy a patkányoktól?
- „E” 4. Féltél-e már amiatt, hogy nem tudod a leckédet?
5. Ha fel kellene másznod egy létrára, félnél-e, hogy leesel?
6. Szoktál-e nyugtalankodni amiatt, hogy vajon megbetegszik-e a mamád?
7. Félnél-e, ha egyedül kellene hazamenned éjjel?
- „E” 8. Nyugtalanított-e már valamikor, hogy mit gondolnak mások rólad?
9. Van-e valamilyen különös érzésed, ha vért látsz?
10. Ha az apukád elmegy otthonról, félsz-e, hogy többet nem jön vissza?
11. Félsz-e a villámlástól és a mennydörgéstől?
- „E” 12. Féltél-e már valamikor attól, hogy nem fogod tudni megcsinálni, amit akarsz?
13. Amikor injekcióra mentél az orvoshoz, féltél-e, hogy fájni fog?
14. Félsz-e a kígyótól és a hozzá hasonló állatoktól?
15. Amikor ágyban fekszel éjjel és próbálsz elaludni, szokott-e valami nyugtalanítani?
- „E” 16. Kisebb korodban megijedtél-e valamitől?
17. Meg szoktál-e ijedni néha, ha lenézel valahonnan magasról?
18. Szoktál-e félni, ha az orvosi rendelőbe kell menned?
19. Elszomorít, nyugtalanít, ha bizonyos történeteket hallasz?
- „E” 20. Féltél-e valamikor attól, hogy megsérülsz?
21. Szoktál-e félni, ha egyedül vagy otthon és valaki kopogtat?
22. Érez-e valami ijesztőt, ha látsz egy döglött állatot?

23. Gondolod-e, hogy többet nyugtalankodsz, mint a többi fiúk és lányok?
24. Félsz-e, hogy megsérülsz egy balesetnél?
- „E” 25. Bármikor, valaki meg tudott-e ijeszteni?
26. Félsz-e a fegyverektől?
27. Szokott-e valami furcsa érzés lenni a gyomrodban, anélkül, hogy tudnád, miért?
28. Félsz-e attól, hogy megharap vagy rádugrik egy kutya?
- „E” 29. Szoktál-e amiatt félni, hogy valami rossz történik valakivel, akit szeretsz?
30. Nyugtalanít-e, ha egyedül vagy otthon éjjel?
31. Félsz-e túl közel tartózkodni a tűzijátékokhoz a robbanások miatt?
32. Szoktál-e arra gondolni, hogy meg fogsz betegedni?
- „E” 33. Szoktad-e boldogtalannak érezni magad?
34. Ha anyukád nincs otthon, félsz-e, hogy többet nem jön haza?
35. Félsz-e vízbe ugrani, mert megsérülhetsz?
36. Furcsa érzésed van-e, ha megérintesz valamit, aminek igazán éles éle van?
- „E” 37. Szoktál-e félni amiatt, hogy mi fog történni?
38. Megijedsz-e, ha be kell menned egy sötét szobába?
39. Megijedsz-e a verekedéstől, mert félsz attól, hogy megsérülhetsz?
40. Szoktál-e nyugtalankodni amiatt, hogy vajon megbetegszik-e az apukád?
- „E” 41. Volt-e valaha ijesztő álmod?
42. Félsz-e a póktól?
43. Szokott-e néha olyan érzésed lenni, hogy valami rossz fog történni veled?
44. Ha egyedül vagy egy szobában és furcsa zajokat hallasz, van-e valami ijesztő érzésed?
- „E” 45. Szoktál-e szomorkodni, bánatos lenni, bánkódni?

(Az „E”-vel jelölt kérdések az ellenőrző skála kérdései.)

ÁLLAPOT SZORONGÁSI SKÁLA gyermeknek (TASC-H)

1. Nyugtalanít-e, ha a tanár (tanító) azt mondja, hogy kérdéseket fog feltenni neked, hogy lássa, mennyit tudsz?
2. Nyugtalan vagy-e amiatt, hogy rossz tanulmányi eredményed miatt, év végén nem engednek a következő osztályba?
3. Amikor a tanár (tanító) arra kér, hogy állj ki az osztály elé és olvas hangosan, tartasz-e attól, hogy néhány csúnya hibát csinálsz?
4. Amikor a tanár (tanító) azt mondja, hogy ki fog hívni néhány fiút és lányt számtanpéldát megoldani, reméled-e, hogy valaki mást fog kihívni és nem téged?
5. Szoktad-e néha azt álmodni, hogy iskolában vagy és nem tudsz válaszolni a tanár (tanító) kérdéseire?
6. Amikor a tanár (tanító) azt mondja, hogy most feleltetni fog, gyorsabban kezd-e dobogni a szíved?
7. Számtanórán szoktad-e úgy érezni, hogy más osztálytársad jobban érti, mint te?
8. Este, ágyban, szoktál-e arra gondolni, hogy milyen lesz a holnapi napod az iskolában?
9. Amikor a tanár arra kér, hogy írd a táblára az osztály előtt, szokott-e remegni egy kicsit a kezed?
10. Olvasásórán (irodalomórán) szoktad-e úgy érezni, hogy más gyerekek az osztályból jobban értik mint te?
11. Gondolod-e, hogy többet nyugtalankodsz az iskola miatt, mint más gyerekek?
12. Amikor otthon vagy és a számolás (matematika) leckén gondolkozol, elfog-e a félelem, hogy rosszul fogsz válaszolni, ha a tanár (tanító) felhív?
13. Ha beteg vagy és hiányzol az iskolából, félsz-e, hogy rosszabbul fogsz felelni, mint a többi gyerek, ha újra iskolába mégy?
14. Szoktad-e néha azt álmodni, hogy az osztályodból más fiúk és lányok meg tudnak csinálni olyan dolgokat, amiket te nem tudsz?
15. Ha otthon vagy és az olvasásórára (irodalomórára) gondolsz, félsz-e attól, hogy rosszul fogsz-e szerepelni?

16. Amikor a tanár (tanító) azt mondja, hogy feleltetni fog, érzel-e valamilyen furcsa érzést a gyomrodban?
17. Ha nagyon rosszul szerepelsz, amikor a tanár (tanító) felszólít, sírnál-e, ha már nem lennél ilyen nagy?
18. Szoktad-e néha azt álmodni, hogy a tanár mérges, mert nem tudod a leckét?
19. Félsz-e az iskolai feladatoktól?
20. Sokat izgulsz-e, mielőtt egy feladatot megoldasz?
21. Sokat izgulsz-e, amikor a feladatot oldod meg?
22. Miután megoldottad a feladatot, izgulsz-e, hogy hogyan sikerült?
23. Szoktad-e néha azt álmodni, hogy rosszul oldottál meg egy feladatot az iskolában?
24. Amikor egy feladatot oldasz meg, szokott-e remegni a kezed, amellyel írsz?
25. Amikor a tanár (tanító) azt mondja, hogy feladatot ad az osztálynak, tartasz-e attól, hogy rosszul fogod megoldani?
26. Amikor egy nehéz feladatot oldasz meg, elfelejtesz-e valamit, amit a feladat megkezdése előtt tudtál?
27. Szoktad-e gyakran kívánni, hogy bárcsak ne izgulnál úgy, amikor feladatokat oldasz meg?
28. Amikor a tanár (tanító) azt mondja, hogy feladatot fog adni az osztálynak, elfog-e egy ideges vagy furcsa érzés?
29. Mialatt egy feladatot végzel, szoktad-e úgy érezni, hogy rosszul csinálod?
30. Amikor még az iskolába, szoktál-e félni, hogy a tanár dolgozatot írat az osztállyal?

Kérdőív

Név:..... Dátum:.....

Születési idő:.....

Iskola: (város is):..... Osztály:.....

1.	igen	nem	16.	igen	nem	31.	igen	nem
2.	igen	nem	17.	igen	nem	32.	igen	nem
3.	igen	nem	18.	igen	nem	33.	igen	nem
4.	igen	nem	19.	igen	nem	34.	igen	nem
5.	igen	nem	20.	igen	nem	35.	igen	nem
6.	igen	nem	21.	igen	nem	36.	igen	nem
7.	igen	nem	22.	igen	nem	37.	igen	nem
8.	igen	nem	23.	igen	nem	38.	igen	nem
9.	igen	nem	24.	igen	nem	39.	igen	nem
10.	igen	nem	25.	igen	nem	40.	igen	nem
11.	igen	nem	26.	igen	nem	41.	igen	nem
12.	igen	nem	27.	igen	nem	42.	igen	nem
13.	igen	nem	28.	igen	nem	43.	igen	nem
14.	igen	nem	29.	igen	nem	44.	igen	nem
15.	igen	nem	30.	igen	nem	45.	igen	nem

1.	igen	nem	11.	igen	nem	21.	igen	nem
2.	igen	nem	12.	igen	nem	22.	igen	nem
3.	igen	nem	13.	igen	nem	23.	igen	nem
4.	igen	nem	14.	igen	nem	24.	igen	nem
5.	igen	nem	15.	igen	nem	25.	igen	nem
6.	igen	nem	16.	igen	nem	26.	igen	nem
7.	igen	nem	17.	igen	nem	27.	igen	nem
8.	igen	nem	18.	igen	nem	28.	igen	nem
9.	igen	nem	19.	igen	nem	29.	igen	nem
10.	igen	nem	20.	igen	nem	30.	igen	nem

GASC

E + -
 Ö.: Sz%:
 V.: O.: BÉ.:

TASC

E + -
 Ö.: Sz%:
 F.: L.:

Irodalom: GIRASEK JÁNOS: A szorongás és teljesítmény kapcsolata, pedagógusi megítélhetősége és szabályozása. In: *Tanítóképző Főiskolák Tudományos Közleményei XIX.*, Debrecen, 1985. szerk.: Szekerczés Pál

ÖNÉRTÉKELÉSI KÉRDŐÍV

SEI

(Self-Esteem Inventory; Coopersmith)

A kérdőív általános iskolás és középiskolás korú gyermekek vizsgálatára alkalmas.

A kérdőív **4+1 alskálát** tartalmaz: négy az önértékelés egyes összetevőit tartalmazza, az ötödik pedig (amelyet nem számolunk bele az általános önérték-indexbe) a már megismert lie-scale, az a bizonyos ellenőrző, illetve a társadalmi elvárásokkal való konformitást kifejező kérdéscsoport.

1. „S”-sel jelölik a magyar változatban a közvetlenül a „self”-re vonatkozó 26 itemet. Ezek magára a gyermek önértékelésére vonatkoznak: mennyire magabiztos, mennyire elégedett magával;
2. „I”-vel jelölik az iskolára vonatkozó alskálát, itt elsősorban arról van szó, mennyire elégedett saját iskolai eredményességével, mennyire bízik értelmi téren saját sikerességében (8 item);
3. „O” az otthoni hatások önértékeléssel kapcsolatos részét méri, mennyi bizalommal és megértéssel követelnek tőle a szülei (8 item);
4. „T” az egykorú társakkal való viszonyban kifejeződő önértékelés mutatója (8 item);
5. „L” az utolsó 8 itemes skála.

A **pontozás** úgy történik, hogy ha az illető skálában a pozitív önértékelést kifejező helyre teszi a jelét a tanuló (ezeket jelöltük az illető alskála jelével a kérdőív mintán), akkor 2 pontot kap abban az alskálában. Az első négy skála összege adja az általános önérték-indexet: tehát az „S” maximum 52, az „I”, „O”, „T” maximum 16-16 pontot jelenthet, így az önérték index 0-100 pont közötti érték lehet („L” is 0-16 közötti, de ezt, mint említettük, nem számítjuk bele). Itt is ügyelni kell, hogy mindenütt legyen jel, s egyértelmű helyen. Ha egy-két esetben nem világos a válasz, akkor szoktak 1 pontot adni az illető itemre.

ÖNÉRTÉKELÉSI KÉRDŐÍV

Név:..... Osztály:..... Életkor:..... Dátum:.....

Légy szíves, tegyél egy jelet az itt látható állítások mindegyikéhez a következő módon:

Ha az illető állítás olyasmit fejez ki, amit te általában érezni szoktál, akkor a „Jellemző rám” oszlopába tedd a jelet.

Ha az illető állítás NEM olyat mond, amit te általában érezni szoktál, akkor a „Nem jellemző rám” oszlopába tedd a jelet. Itt nincs helyes vagy helytelen válasz.

	Jellemző rám	Nem jellemző rám
1.	Sokszor álmodozom, ábrándozom	
2.	Magabiztos vagyok	
3.	Sokszor szeretnék másvalaki lenni	
4.	Engem könnyű megszeretni	
5.	Nagyon élvezem, ha valamit együtt csinálhatok szüleimmel	
6.	Sohasem szoktam aggódni	
7.	Nehezemre esik az osztály előtt beszélni	
8.	Szeretnék fiatalabb lenni	
9.	Sok mindent megváltoztatnék magammal kapcsolatban, ha képes lennék rá	
10.	Általában könnyen tudok dönteni	
11.	Szívesen vannak velem a többiek	
12.	Otthon könnyen kijövök a sodromból	
13.	Én mindig helyesen cselekszem	
14.	Elégedett vagyok az iskolai teljesítményemmel	
15.	Nekem kell, hogy valaki mindig mondja, mit csináljak	

	Jellemző rám	Nem jellemző rám
16.	Nehezen szokom meg az új dolgokat	
17.	Gyakran megbánom azt, amit teszek	
18.	Népszerű vagyok a társaim között	
19.	A szüleim tekintettel vannak érzelmeimre	
20.	Sosem vagyok boldogtalan	
21.	Olyan jól dolgozom, amennyire csak tudok	
22.	Könnyen megadom magam, feladom az erőfeszítést	
23.	Tudok vigyázni magamra	
24.	Boldog gyerek vagyok	
25.	Szívesebben vagyok nálam kisebb gyerekekkel	
26.	A szüleim túl sokat várnak tőlem	
27.	Mindenkit szeretek, akit csak ismerek	
28.	Szeretem, ha engem kérdeznek az órán	
29.	Tisztában vagyok önmagammal	
30.	Néha nehezen viselem el saját magamat	
31.	Az életemben sok minden zavaros	
32.	Az osztálytársaim hallgatnak rám	
33.	Otthon senki sem figyel rám	
34.	Engem sohasem szidnak meg	
35.	Nem dolgozom olyan jól az iskolában, ahogy szeretném	
36.	Képes vagyok arra, hogy elhatározzak valamit, s kitartsak mellette	
37.	Tulajdonképpen nem örülök, hogy fiú (lány) vagyok (olyan nemű, ami vagy)	
38.	Meglehetősen rossz véleményem van magamról	

	Jellemző rá	Nem jellemző rá
39.	Nem szeretek másokkal lenni	
40.	Sokszor érzem azt, jobb lenne, ha nem ott- hon élnék	
41.	Sosem vagyok bátortalan	
42.	Az iskolában gyakran kijövök a sodromból	
43.	Gyakran szégyenkezem magam miatt	
44.	Nem vagyok olyan helyes, jókülsejű, mint a többiek	
45.	Ha valamit meg akarok mondani, azt meg is mondom	
46.	A társaim gyakran kötekednek velem	
47.	A szüleim megértene engem	
48.	Én mindig megmondom az igazat	
49.	Sok tanár azt az érzést kelti bennem, hogy nem tudok megfelelni a követelmé-nyeknek	
50.	Nem törődöm azzal, hogy mi történik velem	
51.	Nekem semmi sem sikerül	
52.	Könnyen elvesztem a fejem, mikor meg- szidnak	
53.	Másokat jobban szeretnek, mint engem	
54.	Úgy érzem, a szüleim túl sokat követelnek tőlem	
55.	Én azonnal megtalálom a megfelelő hangot bárkivel	
56.	Gyakran elcsüggedek az iskolában	
57.	A dolgok általában nem zökkentenek ki nyugalmamból	
58.	Rám nemigen lehet számítani	

KÓD:

1. -S	21. +I	41. -L
2. +S	22. -S	42. -I
3. -S	23. +S	43. -S
4. +T	24. +S	44. -S
5. +O	25. -T	45. +S
6. -L	26. -O	46. -T
7. -I	27. -L	47. +O
8. -S	28. +I	48. -L
9. -S	29. +S	49. -I
10. +S	30. -S	50. -S
11. +T	31. -S	51. -S
12. -O	32. +T	52. -S
13. -L	33. -O	53. -T
14. +I	34. -L	54. -O
15. -S	35. -I	55. -L
16. -S	36. +S	56. -I
17. -S	37. -S	57. +S
18. +T	38. -S	58. -S
19. +O	39. -T	
20. -L	40. -O	

**A SEI magyar átlagai és szórásai
nemek és alskálák szerinti bontásban**

	Fiúk N: 316		Lányok N: 328		Együtt N: 644	
	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás
S (self)	36,44	9,33	38,57	9,19	37,59	9,33
I (iskola)	9,25	4,26	9,96	3,74	9,69	4,50
O (otthon)	12,67	3,60	13,71	2,89	13,27	3,79
T (társak)	11,33	5,28	11,83	3,25	11,66	4,78
Önérték-index	69,68	17,31	74,06	15,26	72,21	18,08

Érdekes, ha átszámítjuk a „self” adatokat, hogy a többivel azonos számú item-ből álló alskálának feleljen meg. Így közvetlenül szemlélhetjük, hogy a négy tényező milyen arányban vesz részt az önérték index kialakulásában. Self: 11,7; iskola: 9,7; otthon: 13,3; társak: 11,7. Vagyis legerősebb az otthon hozzájárulása, százalékra átszámítva 28,7%; utána teljesen egyforma a self és a társak adata: 25,2-25,2; végül az iskola következik 20,9%-kal.

Van a kérdőívnek egy **rövidített változata** is, melynek formája és értékelése azonos a teljes változatával.

A SEI rövidített változata

	Jellemző rám	Nem jellemző rám
1.	Sokszor szeretném, ha másvalaki lennék	
2.	Nehezemre esik az osztály előtt beszélni	
3.	Nagyon sok olyan dolog van velem kapcsolatban, amit megváltoztatnék, ha képes lennék rá	
4.	Általában könnyen tudok dönteni	
5.	Otthon könnyen kijövök a sodromból	
6.	Olyan vagyok, akivel kellemes együtt lenni	
7.	Nehezen szokom meg az új dolgokat	
8.	Népszerű vagyok a társaim között	
9.	A szüleim tekintettel vannak az érzelmeimre	
10.	Könnyen feladom az erőfeszítést	
11.	A szüleim túl sokat várnak tőlem	
12.	Néha nehezen viselem el saját magamat	
13.	Az életemben sok minden zavaros	
14.	A gyerekek hallgatnak rám	
15.	Meglehetősen rossz véleményem van magamról	
16.	Sokszor érzem azt, hogy jobb lenne, ha nem otthon élnék	
17.	Az iskolában gyakran kijövök a sodromból	
18.	Nem vagyok olyan helyes, jókülsejű, mint a többiek	
19.	Ha valamit meg akarok mondani, azt meg is mondom	
20.	A szüleim megérteneek engem	

21. Másokat jobban szeretnek, mint engem
22. Általában úgy érzem, a szüleim hajszoznak
23. Gyakran elcsüggedek az iskolában
24. A dolgok általában nem zökkentenek ki a nyugalmamból
25. Rám nemigen lehet számítani

KÓD

1. -S	6. +T	11. -O	16. -O	21. -T
2. -I	7. -S	12. -S	17. -I	22. -O
3. -I	8. +T	13. -S	18. -S	23. -I
4. +S	9. +O	14. +T	19. +S	24. +S
5. -O	10. -S	15. -S	20. +O	25. -S

A rövidített változat mellett közölt értékelésből természetesen csak a betűk helyét vesszük figyelembe, vagyis azt, hogy a 4., 6., 8., 9., 14., 19., 20., 24. itemekre a „jellemző”, a többire a „nem jellemző” válasz esetén adunk pontot (a rövid kérdőív esetében 1-1 pontot szokás adni, itt ugyanis azonnal pótolható, ha egy kérdés kimaradt.)

Irodalom: KOZÉKI BÉLA: *Személyiségfejlesztés az iskolában*. Békés Megyei Pedagógiai Intézet 1984. 233-253.

DÜSS – THOMAS MESETESZT

L. **Düss** és **Thomas** mesetesztje gyermekek részére készült. A módszer lényege, hogy az elkezdett mesét a vizsgálati személynek kell befejeznie.

A teszt projektív teszt, felhasználása pszichológusi végzettséget kíván, így kötetünkben történő bemutatása pusztán demonstrációs célokat szolgál.

DÜSS MESÉK

Instrukció:

Meséket fogok neked mondani. Amikor abbahagyom, kérlek folytasd, s a kérdésekre válaszolj.

Madár mese

A madármama, a madárpapa és a kismadarak fészekben aludtak a fán. Egyszerre nagy szél kerekedett, rázta a fát, és fészek leesett a földre. A három madár hirtelen felébredt. A papa gyorsan átrepült az egyik fára, a mama a másik fára.

Mit csinált a kismadár? (Már egy kicsit tudott repülni.)

Házassági évforduló mese

Egy gyermek szülei házassági évfordulóját ünneplik. A mama és a papa nagyon szeretik egymást, és szép ünnepséget rendeznek. Az ünnepség közben a gyermek feláll és kimegy a szobából.

Miért?

Bárány mese

Egy kisbárány és a mamája kint vannak a mezőn. A kisbárány egész nap anyja közelében játszadozik. Minden este a báránymama jó meleg tejet ad a báránynak, amit a kisbárány nagyon szeret. Egy nap azt mondja a báránymama: már nincs több tejem, el kell kezdeni a füvet enni, elég nagy vagy ahhoz.

Mit csinált a bárány?

Félelem-mese

Egy gyermek egész halkán felsóhajtott: óh, de nagyon félek!
Mitől félt?

Magakészítette tárgy meséje

Egy gyermeknek sikerült valamit készítenie agyagból. Egy tornyot csinált és azt nagyon szépnek találta. A mamája kérte, hogy adja neki.
Odaadta-e?

Séta a szülővel

Egy fiú szép sétát tett az erdőben, egész nap egyedül a mamájával. Nagyon jól szórakoztak együtt. Amikor hazaértek, a fiú úgy találta, hogy a mamája nem úgy néz ki, mint máskor.
Miért?

Hír mese

Egy gyerek hazamegy az iskolából. A mamája azt mondja: Ne ülj még le tanulni, előbb egy hírt kell közölnöm veled.
Mit mondott a mama?

Rossz álom

Egy gyerek egy reggel nagyon fáradtan ébred és azt mondja: Jaj, de rosszat álmodtam.
Mit álmodott?

Szökés mese

Egy gyerek kimegy a kapun. Körülnéz és azt mondja: Jaj, meg ne lássanak! – és elindul.
Vajon hova megy?

Tintatartó mese

Egy jó tanuló, aki máskor mindig jól és rendesen viselkedett, egyszer hirtelen a földhöz csapta a tintatartóját.
Miért tette?

Tanító mese

Egyszer egy gyerek felsóhajtott: „Bárcsak másik tanítónénihez járhatnék!”
Miért?

Kutya mese

Volt egyszer egy kutyamama. Volt neki két kutyája, egy kicsi meg egy nagy. A kutyamama kapott egy csontot a konyhában.

Mit gondolsz, melyik kutyusnak adta – a nagynak vagy a kicsinek?

Tanuló mese

Egy nagyon rossz gyerek, aki rossz tanuló és rossz magatartású volt, egyszerre jól kezdett tanulni és jól viselkedett az iskolában.

Miért?

THOMAS MESÉLŐ TESZT

Egy kisfiú iskolába megy, és a 10 perces szünetben nem játszik a többi gyerekekkel, hanem a sarokba húzódik: egyedül.

Miért?

Egy fiú barátjával verekszik. Anyja odamegy.

Mit gondolsz, mit történt?

Egy fiú szüleivel az asztalhoz ült. Apja hirtelen haragos lett.

Mit gondolsz, miért?

Egyszer egy anyuka és egy apuka haragban voltak.

Mit gondolsz, miért?

Néha egy fiú olyanokat mesélt, ami meg sem történt.

Miket mesélt barátjának, miről mesélt szüleinek?

A fiú rossz jegyet hozott az iskolából.

Kinek mutatta meg először?

Miért?

Vasárnap van, a kisfiú elmegy apukájával és anyukájával kirándulni. Amikor este hazajönnek, az anyuka nagyon szomorú.

Miért?

Egy kisfiúnak van egy barátja, akit nagyon szeret. Egy nap eljön hozzá és azt mondja neki:

1. Gyere velem, mutatok valamit, de senkinek se mondd meg, mit láttál.
Mit mutatott?
2. Figyelj csak, mondok neked valamit, de ez titok. Nehogy eláruld valakinek! Mit mondott?

Este van. A kisfiú lefekszik az ágyba, a nap véget ért, a lámpát eloltja:

1. Mit csinál a kisfiú, mielőtt elalszik?
2. Mire gondol a kisfiú, mielőtt elalszik?
3. Este a kisfiú szomorú és sír. Miért?

Elaludt a kisfiú és álmodik.

Miről álmodik?

Éjjel felébred és sír.

Miért?

Ismét elalszik és szép álma van. Mint a mesében, álmában is egy tündért lát, aki azt mondja: Teljesítem három legjobb kívánságodat.

Mi volt a három kívánság?

A kisleány megnőtt és nagy lett.

Milyen szeretett volna lenni? – kisebb vagy nagyobb?

III.
A CSALÁDI HÁTTÉR ÉS A SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉS
KÖLCSÖNHATÁSÁT VIZSGÁLÓ
MÓDSZEREK

FEJLŐDÉSLÉLEKTANI ANAMNÉZIS

Adatok: Név, lakhely, születési idő, az adatokat szolgáltató személy, a felvétel időpontja, a felvevő neve

I. KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK

1. Családi adatok és körülmények

A szülő életkora, foglalkozása.

A testvérek száma, életkora, foglalkozása. A gyermek helye a testvérsorban.

A gyermekkel együttlakó más felnőtt vagy fiatalos.

A család körülményeiben beállt változások a gyermek élete folyamán (válás, haláleset stb.)

A család szociális helyzete és az ebben bekövetkezett változások a gyermek élete során (lakásviszonyok, a szülők jövedelme, a család életszínvonala, kulturális nívója).

2. A gyermekre ható személyek és közösségek

Ki gondozta, illetve neveli a gyermeket születésétől kezdve?

Történt-e ebben személyi változás? Ha igen, mely életkorban, miért és milyen hatást váltott ki?

Bölcsődébe, óvodába járt-e?

Mennyi idős korban került iskolába?

Milyen külön órákon vett és vesz részt?

Óvoda, iskola, ill. pedagógusváltozások és ezek hatása.

3. Nevelési elvek és nevelési gyakorlat a családban

A jutalmazás és a büntetés okai és módjai. A gyermek reakciói a különböző típusú jutalmazásra és büntetésre. (Mióta büntetik?)

Napirend (tanulással, házkörűli munkával, szórakozással töltött idő aránya, a szabadidő felhasználása.)

Önállóságra nevelés. (Mióta, és milyen mértékben engedik, hogy a gyermek felügyelet nélkül játsszék, járműveken egyedül utazzék, öltözködéssel, szórakozással, olvasmányokkal, zsebpénze beosztásával kapcsolatos kérdésekben önállóan döntsön?)

Egyetértenek-e a szülők (és a család más felnőtt tagjai) a gyermek nevelését illetően? Ha nem? Folytak-e viták erre vonatkozóan a gyermek jelenlétében?

Milyen a viszony a család és az iskola között?

II. A GYERMEK FEJLŐDÉSE

1. Testi fejlődés

Milyen egészségi és pszichés állapotban volt az anya a terhesség alatt?
Akarták-e a gyermeket?
Időre született-e a gyermek?
Volt-e szükség valamilyen beavatkozásra a szüléskor?
Mi volt az?
Felsírt-e azonnal a gyermek?
Mennyi volt a születési súlya, testhossza (esetleg fej-körfogata)?
Mennyi ideig szopott? Hogyan történt az elválasztás?
Mikor jöttek a fogai?
Hogyan gyarapodott testileg?
Mikor vették észre a nemi érés jeleit?
Erős vagy gyenge fizikumú-e?
Milyen betegségeken esett át? Érte-e valami baleset, sérülés (súlyossága, lefolyása)? Volt-e kórházban? Mikor és mennyi ideig?

2. Mozdásfejlődés

Mikor kezdte a fejét emelni? Mikor tudta egyenesen tartani (hasonfekvő ill. karonülő helyzetben)?
Mikor kezdett nyúlni a tárgyak után? Mikor tudta megragadni a felé nyújtott tárgyat?
Mikor tudott hasról hátra, hátról hasra fordulni? Mikor tudott mászni?
Mikor ült önállóan?
Mikor állt kapaszkodás nélkül?
Mikor indult el (kapaszkodva ill. kézenfogva)?
Mikor kezdett önállóan járni?
Mikor tudott (kb. lépcsőn fel, ill. lemenni)?
Jobbkezes vagy balkezes? Próbálták-e átszoktatni?
Milyen ügyes a mozgása? Testnevelésből milyen eredményt ért el?
Sportol-e valamit?
Általában gyors vagy lassú a mozgása?

3. A megismerő tevékenység alakulása

Hogyan fejlődött értelmileg?
Mikor figyelték meg a „mi ez” kérdéseket?
Mikor jelentkeztek és mire vonatkoztak a „miért” kérdések?
A kérdésekre mikor és mennyire alapos magyarázatot követelt?
Milyen életkorban, mi iránt érdeklődött? Hogyan nyilvánult meg az érdeklő-

dése? Milyen tartós volt?

Mióta hallgatott mesét? Meddig? Mikor, milyen meséket értett meg és mondott el?

Talált-e ki maga is meséket? Ha igen, miről szóltak ezek?

Hogyan alakult az irodalom iránti érdeklődése? Milyen idős korban olvasott el először egyedül egy könyvet és mi volt az?

Kedvelt olvasmányai az egyes életkorokban? Az olvasással töltött idő.

Hogyan alakultak iskolai eredményei (tantárgyanként)?

4. Beszédfejlődés

Mikor kezdett gagyogni?

Mikor mondta ki az első szavakat?

Mikor kezdett mondatokban beszélni?

Mikor tudta összefüggően elmondani a vele történt eseményeket?

Volt-e valami beszédhibája? Mi? Meddig tartott?

5. A gyakorlati tevékenységformák fejlődése és a szokások kialakulása

Mikor lett szobatiszta (nappalra, éjjelre)? Hogyan történt a szokatása?

Mikor tudott önállóan enni?

Mikor kezdett egyedül öltözni, vetkőzni?

Mikor alakultak ki a tisztasági szokások?

Melyek voltak az első játékszerei?

Mikor, mivel és hogyan játszott? Milyen kitartást mutatott a játékban?

Mikor kezdett rajzolni? Mit ábrázoltak rajzai?

Foglalkozott-e és mikor gyurmázással, építőjátékkal?

Milyen módon tanul? Segít-e neki valaki a tanulásban? Mióta? Hogyan?

Milyen házkörüli munkába vonható be? Mióta?

6. Az érzelem és az akarat fejlődése

Milyen csecsemő volt? (nyugodt, kiegyensúlyozott, közönyös, élénk, ingerlékeny stb.) Sokat sírt? Mit csináltak ilyenkor a szülők?

Mikor figyelték meg az első mosolyt?

Milyen érzelmi megnyilvánulásai voltak kiskorában?

Milyen helyzetben vették észre, hogy örül, szomorú, dühös, szégyelli magát, megsértődött? Milyen erősek és milyen tartósak voltak ezek az érzelmi megnyilvánulások?

Tájékoztató jelleggel közlünk egy kérdőív-mintát, a PREFER-kérdőívet.

Irodalom: NAGY JÓZSEF: *PREFER. Preventív fejlettségvizsgáló rendszer 4-7 éves gyermekek számára.* Akadémiai Kiadó, Bp. 1986.

PREFER KÉRDŐÍV

Kérjük, hogy gondosan olvassa el az alábbi kérdéseket és az adott kérdéshez tartozó válaszokat. Ezután a feleletek közül egyet válasszon ki és annak számát karikázza be. (Minden kérdés után csak egy számot kell bekarikázni!)

- a) Az Ön házasságára melyik megállapítás illik?
- 0 = nincs válasz vagy egyedülálló szülő
 - 1 = nem élünk együtt
 - 2 = felbomlófélben van
 - 3 = vannak problémáink
 - 4 = szilárd
 - 5 = szilárd és harmonikus
- b) Milyen gyakran szoktak a család felnőtt tagjai mesét mondani (olvasni) a gyermeknek?
- 0 = nincs válasz
 - 1 = nem szoktak
 - 2 = elvétve
 - 3 = havonta néhányszor
 - 4 = hetente egyszer-kétszer
 - 5 = szinte naponta
- c) Ha együtt van gyermekével, és munkáját végzi, bevásárol vagy sétál, szokta-e mondani, hogy mivel foglalkozik? (Most megkavarom a rántást, most bekapcsolom a porszívót, most veszünk tejet, - séta közben meg szokta-e mutatni a virágokat, fákat, stb.)
- 0 = nincs válasz
 - 1 = nem szoktam
 - 2 = néha előfordul
 - 3 = ritkán
 - 4 = gyakran
 - 5 = csaknem mindig
- d) Szoktak-e a család felnőtt tagjai beszélni a munkájukról, a család terveiről a gyermekkel?
- 0 = nincs válasz
 - 1 = nem, mert az nem a gyermeknek való
 - 2 = lehet, hogy előfordult már
 - 3 = ritkán

4 = gyakran
5 = rendszeresen

e) A munkából hazaérkező szülő érdeklődik-e a gyermektől, hogy mit csinált egész nap?

0 = nincs válasz
1 = nem
2 = olykor megkérdezi, hogy jól viselkedett-e
3 = egy-egy kérdést néha feltesz
4 = gyakran érdeklődik
5 = rendszeresen érdeklődik és el is mondatja a nap eseményeit

f) Naponta átlagosan mennyi időt tölt a családfő együtt a gyermekkel? (beszélgetéssel, hancúrozással, játékkal stb.)

0 = nincs válasz
1 = ilyesmire nincs ideje, kedve
2 = néhány szót vált vele
3 = 5-10 percet naponta
4 = 10-20 percet naponta
5 = 20 percnél többet naponta

g) Hogyan fogadja a családfő a gyermek kérdéseit?

0 = nincs válasz
1 = a gyermek nem szokta őt kérdezni
2 = leggyakrabban csöndre inti
3 = olykor válaszol, de bele szokott unni
4 = gyakran hajlandó válaszolni
5 = mindig és élvezettel válaszol a legképtelenebb kérdésekre is

h) Milyen gyakran szokták észrevenni és dicsérni, ha a gyermek jó, ügyes, szófogadó, valami jót akar tenni stb.?

0 = nincs válasz
1 = nem szoktunk dicsérgetni
2 = ritkán
3 = ha valami feltűnőt tett
4 = gyakran
5 = igyekszünk mindig észrevenni és megdicsérni

i) Hogyan méltányolják gyermekük igyekezetét a legszívesebben?

0 = nincs válasz
1 = leggyakrabban édességgel, ajándékkal

- 2 = leggyakrabban „látom”, „hallom”, „ügyes vagy” megjegyzéssel
- 3 = egy-egy dicsérő szóval
- 4 = olykor a dicsérő szó mellé néhány elismerő mondattal is
- 5 = éreztetjük is vele, hogy mennyire örülünk annak, amit tett

j) Szokott-e a gyermek segíteni?

- 0 = nincs válasz
- 1 = nem, mert csak zavarja az embert
- 2 = nem, mert ilyesmivel nem szabad a gyermeket terhelni
- 3 = alkalmanként
- 4 = gyakran kap neki való feladatot
- 5 = rendszeresen

k) Mennyi képes- és meséskönyv van a lakásban?

- 0 = nincs válasz
- 1 = egy sincs
- 2 = ötnél kevesebb
- 3 = 6-10
- 4 = 10-20
- 5 = 20-nál több

l) Mennyi iskolát szeretnének a gyermekkel végeztetni?

- 0 = nincs válasz
- 1 = feltétlenül tudjon jól írni, olvasni
- 2 = 8 osztályt
- 3 = szakmunkásiskolát
- 4 = középiskolát
- 5 = felsőfokú iskolát

A 12 kérdésben bekarikázott számok összege:

A gyermekkel tartósan együtt élő felnőtt családtagok 13 lehetséges összetétele közül válassza ki azt, amelyik arra a családra illik, amelyben a gyermek tartósan él. A megfelelő számot szíveskedjék bekarikázni.

- 1 = nem vér szerinti gondviselők
- 2 = rokon gondviselők
- 3 = nagyszülő gondviselők
- 4 = egyedülálló anya
- 5 = egyedülálló anya + nagyszülő
- 6 = egyedülálló apa
- 7 = egyedülálló apa + nagyszülő
- 8 = édesanya + nevelőapa
- 9 = édesanya + nevelőapa + nagyszülő
- 10 = édesapa + nevelőanya
- 11 = édesapa + nevelőanya + nagyszülő
- 12 = édesapa + édesanya
- 13 = édesapa + édesanya + nagyszülő

A család gyermek tagjai:

Azokat a gyermekeket kell figyelembe venni, akik jelenleg tartósan családdal élnek együtt. A megfelelő számot itt is szíveskedjék bekarikázni.

- 1 = egy gyermek
- 2 = két édestestvér
- 3 = három édestestvér
- 4 = háromnál több édestestvér
- 5 = két féltestvér
- 6 = három féltestvér
- 7 = háromnál több féltestvér

Kérjük, hogy a legmagasabb iskolai végzettségnek megfelelő számot szíveskedjék bekarikázni az apa (gondviselő) és az anya (gondviselő) megjelölés alatt.

Apa gondv.	Anya gondv.	Legmagasabb iskolai végzettség
0	0	Adott nemű szülő (gondviselő) nem él együtt a gyermekkel
1	1	Iskolába nem járt vagy kimaradt az alsó, vagy má- sodik osztályból
2	2	2 osztályt eredményesen elvégzett
3	3	3 osztályt eredményesen elvégzett
4	4	4 osztályt eredményesen elvégzett
5	5	5 osztályt eredményesen elvégzett
6	6	6 osztályt eredményesen elvégzett
7	7	7 osztályt eredményesen elvégzett
8	8	8 osztályt eredményesen elvégzett
9	9	kimaradt a középiskola, szakmunkásiskola I-II. évfolyamáról
10	10	kimaradt a középiskola, szakmunkásiskola utolsó évfolyamáról
11	11	szakmunkás-bizonyítványa van
12	12	középiskolai végzettsége van
13	13	felsőfokú iskolai végzettsége van
14	14	egyetemi végzettsége van

HOME-LELTÁR

A HOME-leltárt a családi környezet feltárására alkalmazzák. Alkalmas annak folyamat-szemléletű mérésére.

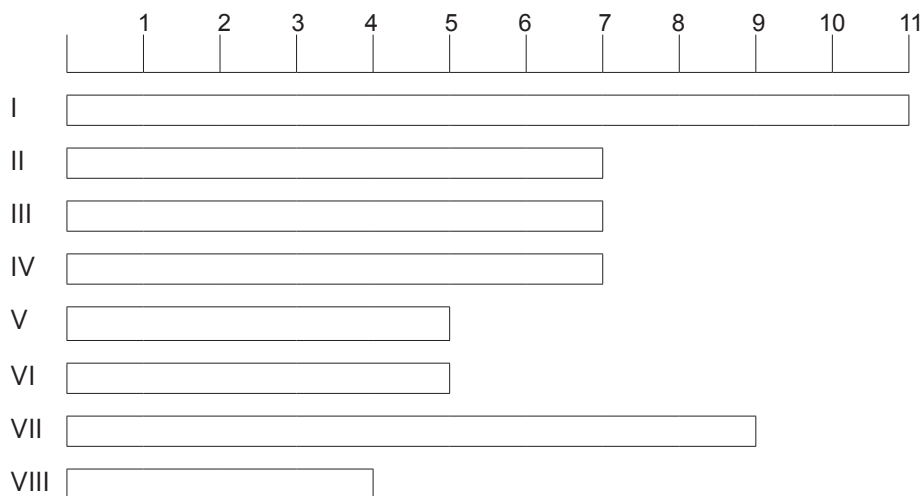
A teszt felvételére a család otthonában kerül sor, a gyermek jelenlétében. Az adatok egy részére közvetlen rákérdezés útján kapunk választ, más részük-ről megfigyeléssel szerzünk információt. (III; IV /az első item kivételével/).

A tesztben az itemekre igen vagy nem választ adhatunk. Az alsó skálák értéke, illetve az összpontszám (totálpont) az igen válaszok számszerű összesítéséből adódik.

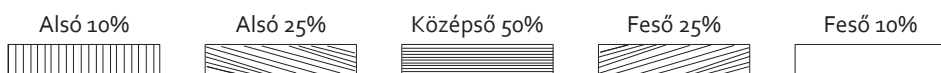
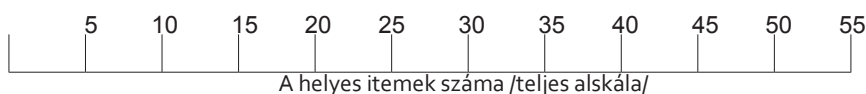
HOME-LELTÁR (3-6 ÉVES KORBAN)

A gyermek neve:..... Az interjú időpontja:.....
 A gyermek születésének ideje:..... Az interjú készítője:.....
 A kérdezett személy kapcsolata a gyermekkel:..... Az interjú készítésének helye:.....

Skála

Összesen:

	Alskála	Nyerspont	Százalék
I.	Ösztönzés játékszerek, játékok és olvasást segítő eszközök révén		
II.	Nyelvi ösztönzés		
III.	Fizikai környezet: biztonság, tisztaság és a viselkedés irányítása		
IV.	Büszkeség, érzelem és melegség		
V.	Az elvont viselkedés ösztönzése		
VI.	A társadalmi érettség modellezése és bátorítása		
VII.	Az ösztönzés változatossága		
VIII.	Fizikai büntetés		
Összesen:			

Otthoni megfigyelés a környezeti leltár mérése 3-6 éves korban

I.	Ösztönzés játékszerek, játékok és olvasást segítő eszközök révén	Igen	Nem
1.	A színek, a méretek, a formák megtanulását segítő játékok		
2.	Három vagy több puzzle		
3.	Lemezjátszó és legalább öt gyermeklemez		
4.	A szabad önkifejezést lehetővé tevő játékszerek vagy játékok		
5.	Finom mozdulatokat igénylő játékszerek vagy játékok		
6.	A számok megtanulását segítő játékszerek vagy játékok		
7.	Tíz gyermekkönyv		
8.	Legalább tíz könyv van és ezek láthatók is a házban vagy a lakásban		
9.	A család vásárol napilapokat és olvassa is azokat		
10.	A család legalább egy magazinra előfizet		
11.	A gyermeket bátorítják a formák megtanulására		
Alpont			

II.	Nyelvi ösztönzés	Igen	Nem
12.	A szülő a gyermeket megismerteti az állatokkal könyvek, játékok, puzzle-k segítségével		
13.	A gyermeket bátorítják az abc megtanulására		
14.	A szülő megtanítja a gyermeket bizonyos egyszerűbb formulákra		
15.	Az anya nyelvtanilag helyesen beszél és helyes kifejezéseket használ		
		Igen	Nem
16.	A szülő tapasztalatai elmondására bátorítja a gyermeket vagy időt biztosít arra, hogy a gyermek beszámolhasson tapasztalatairól		

17.	Amikor a gyermekéről vagy gyermekével beszél, az anya hangja pozitív érzelmi színezetű		
18.	A gyermeknek megengedik, hogy időnként maga válassza ki, mit akar enni reggelire vagy ebédre		
Alpont			

III.	Fizikai környezet: biztonság, tisztaság és a fejlődés irányítása	Igen	Nem
19.	Az épületben nincsenek potenciálisan veszély vagy az egészségre ártalmas elemek		
20.	A gyermek lakáson kívüli játszóhelye biztonságos és veszélyforrásoktól mentes (Ha nincs lakáson kívüli játéklehetőség, akkor a válasz automatikusan „nem”)		
21.	A ház, a lakás belseje nem sötét és nem egyhangú		
22.	Közvetlen közelben vannak fák, fű, madarak – esztétikai szempontból kellemes környezet		
23.	Legalább száz négyzetlábnyi terület jut a ház minden lakójára		
24.	A lakás alapterületét figyelembe véve a szobák nincsenek túlzsúfolva bútorokkal		
25.	A látható szobák ésszerűen tiszták és csak minimális mértékben rendetlenek		
Alpont			

IV.	Büszkeség, érzelem és melegség	Igen	Nem
26.	A szülő napi tíz-tizenöt percet ölében tartja a gyermeket /tévénézés közben, bevásárlás alatt, látogatás alatt stb./		
27.	Az anya a látogatás ideje alatt legalább kétszer beszélget a gyermekkel /A szidást és a mérges megjegyzéseket nem számítva/		
28.	Az anya válaszol a gyermek kérdéseire vagy verbális kéréseire		
29.	Az anya gyakran válaszol verbális módon a gyermek szavaira		

30.	A látogatás ideje alatt az anya kétszer spontán módon dicséri a gyermek tulajdonágait vagy magatartását		
31.	A látogatás ideje alatt az anya legalább egyszer megöleli, megcsókolja vagy megcirógatja a gyermeket		
32.	Az anya a látogatás ideje alatt olyan helyzetet teremt, amelyben a gyermek produkálhatja magát		
Alpont			

V.	Az elvont tevékenységek ösztönzése	Igen	Nem
33.	A gyermeket bátorítják a színek megtanulására		
34.	A gyermeket bátorítják „kötött” szövegek megtanulására /gyermekversek, mondókák, énekek, TV hirdetések stb./		
35.	A gyermeket bátorítják a térbeli viszonyok megtanulására /fenn, lenn, alatta, nagy, kicsi stb./		
36.	A gyermeket bátorítják a számok megtanulására		
37.	A gyermeket bátorítják arra, hogy megtanuljon elolvasni néhány szót		
Alpont			

VI.	A társadalmi érettség modellezése és bátorítása	Igen	Nem
38.	Az éhség kielégítésének bizonyos mértékű elhalasztását megkövetelik a gyermektől /az étkezési időtől számított fél órán belül ne nyafogjon vagy ne követelje az ételt/		
39.	A családnak van televíziója és azt nem működteti folyamatosan, hanem belátással használja /Ha nincs televízió, a válasz automatikusan „nem”, ha ilyen feltételek mellett tervezik beszerzését, akkor „igen”/		
40.	Az anya bemutatja az interjúért a gyermeknek		

41.	A gyermek szigorú megtorlás nélkül kifejezést adhat negatív érzelmeinek		
42.	A gyermeknek megengedik, hogy szigorú megtorlás nélkül megüssse a szülőt		
Alpont			

VII.	Az ösztönzés változatossága	Igen	Nem
43.	Valódi vagy játék zeneszerszámok /zongora, dob, xilofon/		
44.	A család valamelyik tagja legalább kéthetente elviszi a gyermeket hosszabb sétára /piknik, bevásárlás stb./		
45.	A gyermek valamelyik családtaggal több, mint ötven mérföldes kirándulást tett az elmúlt év során /Az ötven mérföld az otthontól való távolságra és nem a megtett út egészére vonatkozik/		
46.	A gyermeket valamelyik családtag elvitte tudományos, történeti vagy szépművészeti múzeumba az elmúlt év során		
47.	A szülő megkísérli elérni, hogy a gyermek a játék befejezése után összeszedje és elrakja játékszereit – segítség nélkül		
		Igen	Nem
48.	Az anya a beszélgetés során összetett mondatokat és hosszú szavakat használ		
49.	A gyermek „alkotásait” a lakásban kiakasztották vagy kitették /bármit, amit a gyermek csinált/		
50.	A gyermek a legtöbb napon legalább egyszer együtt étkezik az anyával vagy az apával /az egyszülős családoknál a válasz automatikusan „nem”/		
51.	A szülő megengedi a gyermeknek, hogy az élelmiszerboltban kiválassza bizonyos kedvenc ételeit		
Alpont			

VIII.	Fizikai büntetés	Igen	Nem
52.	Az anya a látogatás során egynél több alkalommal nem szidja meg /nem kiált rá/ vagy nem utasítja rendre a gyermeket		
53.	Az anya a látogatás során nem akadályozza meg fizikai eszközökkel a gyermek mozgását, nem rázza meg, nem ragadja meg vagy nem csíp bele		
54.	Az anya a látogatás ideje alatt nem üti meg vagy nem legyinti meg a gyermeket		
55.	Az elmúlt hét során egy alkalomnál többször nem alkalmazott fizikai büntetést a gyermekkel szemben /a szülő beszámolója alapján/		
Alpont			

Irodalom: GYÖRGY S. MÁRTA: A HOME-leltár hazai alkalmazásának tapasztalatai. Módszer a családi környezet hatásának mérésére. *Pszichológia* 1984/4. 577-595.
KELEMEN NÓRA: A családi környezet hatása az intellektuális fejlődésre. Longitudinális vizsgálat a HOME-leltár alkalmazásával. *Magyar Pszichológiai Szemle* 1987-88/6. 472-480.

**IV.
A SZOCIÁLIS FEJLETTSÉG
VIZSGÁLATÁRA ALKALMAZHATÓ
MÓDSZEREK**

VINELAND SZOCIÁLIS ÉRETTSÉGI SKÁLA (E. A. DOLL)

A SKÁLA kategóriák jelölései:

ÉK	= életkor
SA	= szociális életkor
SzQ	= szociális kvóciens
SHG	= általános önkiszolgálás
SHE	= étkezései önkiszolgálás
SHD	= öltözködési önkiszolgálás
SD	= önirányítás
O	= elfoglaltság
C	= kommunikáció
L	= helyváltoztató mozgás
S	= szocializáció
(0-1; I-II stb. = életkorok)	

Az egyes specifikus tesztételek a szociális képességek olyan különböző szempontjait kívánják csoportosítani, mint a rátermettség, elfoglaltsági tevékenységek, a másokkal való érintkezés, az önirányítás, a szociális tevékenységekben való részvétel, és tükrözni kívánják a mások részéről történő felügyelet, irányítás, felülvizsgálás szükségességének progresszív csökkenését.

A skála minden egyes tesztétele néhány éves növekedési sávon belül érvényes, amiből egy átlagos kort nyerhetünk, mint egy standardot a pontozás céljaira, valamint a fejlődésben az egyéni különbségeket jelző érettségi görbe céljaira. A v.sz. által megoldott tesztételek összegéből adódó eredményeket ezután átszámoljuk a normatív korcsoportok által átlagosan teljesített korértékké. A korértékek az összpontszámból interpolálással számíthatók.

A vizsgálatvezető tölti ki a tesztlapot, a vizsgálati személlyel szoros kapcsolatban lévő személytől szerzett információk alapján – pontozással.

A pontozás menete:

- A tesztételeket plusz-nak (+) kell értékelni, ha világosan látszik, hogy a v. sz. a tesztétel lényegét kielégíti.
- Plusz „F”-nek (+F) kell pontozni azokat a tesztételeket, ha a v.sz. a vizsgálat időpontjában nem teljesít hátráltató tényező miatt, de korábban sikeresen teljesített.
- Plusz N. O. (+NO) pontot kell adnunk akkor (lehetőség hiány), ha a v.sz. nem teljesítik, de nem is teljesítette a tesztételekben kitűzöttet.

- d) Plusz-mínusz ($\pm$) kell pontozni azokat a tesztételeket, amelyek teljesítése csak esetenként és nem rendszeresen történik.
- e) Mínusznak ($-$) kell pontozni azokat a tesztételeket, amelyeket a v.sz. még egyáltalán nem teljesített.

Az összpontszám a fent említett pontok összege. Ezt úgy kapjuk meg, hogy az alap pontszámhoz (a leghosszabb folyamatos + pontsor összege) hozzáadjuk a járulékos törtértékeket, és ezt az összeget a teljesített tesztételek számaként fejezzük ki (két fél értéket egy tesztételnek számítva).

A teljes pontszámot ezután korpontszámúvá, korértékké számítjuk át, a tesztlapon jobboldalt szereplő év-értékekre vonatkozó interpolálással.

Az interpoláció szabálya a következő:

1. Az aktuális összpontszámból vonjuk ki az azt a korcsoportot megelőző korcsoport maximális értékét, amelyben az adott összpontszám található.
2. Ezt a maradékot fejezzük ki a szóban forgó korcsoport törtreszeként, figyelembe véve azt, hogy ebben hány tesztétel található és hány éves periódust hidal át.
3. Adjuk hozzá ezt a töredéket a megelőző korcsoport befejező, legmagasabb korértékéhez.

Így megkapjuk az interpolált korértéket:

$$\text{szociális kvóciens} = \frac{\text{Szk (szociális kor)}}{\text{életkor}} * 100$$

Vineland szociális érettségi skála

A gyermek neve:

Születési dátum:

Vizsgálat időpontja:

A gyermek életkora:

Iskola (óvoda):

A felvevő neve:

Az apa, anya foglalkozása:

ÉLETKORI PERIÓDUS

Kategóriák	Teszttételek	0-I.
C	1.	gügyög, nevet.....
SHG	2.	fejét megtartja.....
SHG	3.	kezeügyében lévő tárgyakat megfog.....
S	4.	ismerős személyek felé közeledik.....
SHG	5.	megfordul.....
O	6.	felügyelet nélkül elfoglalja magát.....
SHG	7.	felügyelet nélkül ül.....
SHG	8.	függőleges helyzetbe felhúzza magát.....
G	9.	beszél, hangot utánoz.....
SHE	10.	segítséggel iszik pohárból.....
L	11.	halad a padlón.....
SHG	12.	fogásnál hüvelykujját is használja.....
S	13.	kívánja, hogy ügyeljenek rá.....
SHG	14.	egyedül megáll.....
SHE	15.	nem nyáladzik.....
C	16.	egyszerű utasításokat követ.....

I-II.

Kategóriák	Teszttételek	
L	17.	szobában felügyelet nélkül sétál.....
O	18.	ceruzával firkál.....
SHE	19.	rágja az ételt.....
SHD	20.	harisnyáját lehúzza.....
O	21.	egyszerű tárgyakat elmozdít.....
SHG	22.	egyszerű akadályokat legyőz.....
O	23.	ismerős tárgyakat elvesz, hordoz.....
SHE	24.	önállóan iszik pohárból, bögréből.....
SHG	25.	nem szorul gyerekkocsira.....
S	26.	más gyerekekkel játszik.....
SHE	27.	kanállal eszik.....
L	28.	udvaron, házban egyedül közlekedik.....
SHE	29.	ehető anyagokat megkülönböztet.....
C	30.	ismerős tárgyakat megnevez.....
L	31.	lépcsőn önállóan felmegy.....

Kategóriák	Teszttételek	
SHE	32.	cukorkát kicsomagol.....
C	33.	rövid mondatokat mond.....
II-III.		
SHG	34.	vécére kérezkedik.....
O	35.	saját játékot kezdeményez.....
SHD	36.	kabátot vagy ruhát levet.....
SHE	37.	villávaeszik.....
SHE	38.	iváshoz vizet vesz.....
SHD	39.	kezet töröl.....
SHG	40.	egyszerű veszélyeket kikerül.....
SHD	41.	ruhát, kabátot egyedül felvesz.....
O	42.	ollóval vág.....
C	43.	élményt mesél.....
III-IV.		
L	44.	egyét lépve közlekedik a lépcsőn.....
S	45.	óvadás fokon együttműködően játszik.....
SHD	46.	kabátot, ruhát gombol.....
O	47.	kisebb házimunkában segít.....
S	48.	mások előtt „produkálja” magát.....
SHD	49.	egyedül kezet mos.....
IV-V.		
SHG	50.	WC-n ellátja magát.....
SHD	51.	egyedül arcot mos.....
L	52.	szomszédsághoz felügyelet nélkül átjár.....
SHD	53.	cipőfűzést kivéve egyedül öltözködik.....
O	54.	ceruzával rajzol.....
S	55.	versengő, gyakorló játékokat játszik.....
O	56.	szánkózik, siel, korcsolyázik.....
C	57.	egyszerű szavakkal leír, vagy nyomtat.....
S	58.	egyszerű asztali játékokat játszik.....
SD	59.	pénz rábízható.....
L	60.	önállóan jár iskolába.....

VI-VII.

Kategóriák	Teszttételek	
SHE	61.	pástétomot, vaját késsel ken.....
C	62.	ceruzával ír.....
SHD	63.	egyedül fürdik kis segítséggel.....
SHD	64.	segítség nélkül fekszik le aludni.....

VII-VIII.

SHG	65.	1/4 óras pontossággal időt megmond.....
SHE	66.	asztalnál késsel vág.....
S	67.	nem hisz a Mikulásban.....
S	68.	preadoleszcens játékokba betársul.....
SHD	69.	hajat kefével, fésűlködi.....

VIII-IX.

O	70.	szerszámokkal bánik.....
O	71.	háztartási munkákat rutinszerűen végez.....
C	72.	saját magától maga kedvéért olvas.....
SHD	73.	segítség nélkül fürdik.....

IX-X.

SHE	74.	étkezésnél teljesen önálló.....
SD	75.	kiseb bevásárlásokat végez.....
L	76.	városban szabadon közlekedik.....
C	77.	rövid leveleket ír bizonyos alkalmakra.....
C	78.	telefonál.....
O	79.	hasznosabb munkát végez.....
C	80.	hirdetésekre válaszol, postán vásárol.....

XI-XII.

O	81.	egyszerű alkotó munkát végez.....
SD	82.	rábízzák, hogy magára és másokra vigyázzon
C	83.	érdeklődéssel olvas könyveket, napilapokat, folyóiratokat.....

XII-XV.

S	84.	nehéz játékokat játszik.....
SHD	85.	ruházatára teljesen vigyáz.....

Kategóriák	Teszttételek	
SD	86.	saját céljára ruházati kellékeket vásárol.....
S	87.	serdülők csoporttevékenységében részt vesz....
O	88.	felelősséggel bíró házimunkákat végez.....

XV-XVIII.

C	89.	levelez.....
C	90.	követi a napi eseményeket.....
L	91.	közeleli helységekre egyedül utazik.....
SD	92.	nappal ellenőrzés nélkül megy el otthonról.....
SD	93.	zsebpénze van.....
SD	94.	ruháit maga vásárolja.....
L	95.	messzi helyekre egyedül utazik.....
SD	96.	törődik az egészségével.....
O	97.	állása, vagy folyamatos tanulmányai vannak...
SD	98.	korlátozás nélkül jár el éjszaka is.....
SD	99.	nagyobb kiadásait beosztja, szabályozza.....
SD	100.	személyes felelősségérzetre tesz szert.....

XX-XXV.

SD	101.	előrelátóan, takarékosan bánik a pénzzel....
S	102.	felelősséggel bír saját szükségletein túlmenően.....
S	103.	hozzájárul a szociális jóléthez.....
SD	104.	gondoskodik a jövőről.....

XXV-

O	105.	képesített munkát végez.....
O	106.	hasznos pihenéssel tölti szabadidejét.....
O	107.	saját munkáját rendszerezi.....
S	108.	másokban bizalmat kelt.....
S	109.	elősegíti a haladást.....
O	110.	bizonyos foglalkozásokban ellenőrző funkciót tölt be.....
SD	111.	mások számára vásárol.....
O	112.	mások ügyeit intézi vagy irányítja.....
O	113.	szakértői vagy hivatásszerű munkát végez...
S	114.	kiveszi részét a társadalmi felelősségből.....
S	115.	különböző lehetőségeket teremt magának..
S	116.	elősegíti az általános jólétet.....

Irodalom: MÉREI FERENC – SZAKÁCS FERENC (szerk.): *Pszichodiagnosztikai vademecum. I. rész: Egy-
séges jegyzet* – kézirat . Tk. Bp. 1988. 200-227.

A CSALÁDRAJZ MÓDSZERÉNEK ALKALMAZÁSA

F. Minkovszkaja „Családtesztje” rajzteszt. Kötött, tematikus: a vsz.-nek megadott témát (a családját) kell ábrázolnia. Az alakok elhelyezéséből, egymásmellettségéből, az arányaiból, színezettségéből stb. a mélylélektan tanításainak szellemében sok mindenre lehet következtetni.

Instrukció:

A kiosztott papírra rajzoljátok le a családtagjait! Minden rajz alá írtok oda, hogy kicsoda! A név mellé írtok fel azt is, hogy ki hány éves!

Munkaidő 20 perc, ezalatt igyekezzetek befejezni a munkát!

Szokásos kérdések és adandó válaszok:

Csak a fejét kell lerajzolni vagy az egész alakot?

– Tetszés szerint.

Használhatunk színeket?

– Ahogy tetszik.

Magunkat is le kell rajzolni?

– Ahogy gondoljátok!

Feldolgozás, elemzés szempontja

I. A család légköre, belső rendje:

- a családtagok közt kialakult hierarchia;
- a rajzolót a család egyes tagjaihoz fűző érzelmi szálak;
- egyes családtagok értékelése.

Pozitívnak mondható rajzon a családtagok egy vagy két sorban helyezkednek el, általában úgy, hogy az első két helyet a szülők foglalják el, majd életkor szerint következnek a többiek. A rajzoló legtermészetesebb helye, amely őt koránál fogva megilleti.

Globálisan **negatívnak** mondhatók azok a rajzok, amelyeken nem ismerhető fel határozott családszerkezet, az alakok össze-vissza vannak elhelyezve, s felbomlik az életkor és társadalmi szerep alapján természetesnek mondható rend. A negatív légkörre jellemzőek, fenyegető felnőtt alakok és az összezsugorított vagy túlméretezett, esetleg állatszerű alakok.

Legértékesebb hely a bal felső sarok, legértéktelenebb a jobb alsó. Ha két sorban helyezkednek el az alakok, felső sorba kerülnek a többre értékelt családtagok. A legelső hely felhasználása mindig minősítő értékű.

Az, hogy a rajzoló saját magát mely családtaghoz rajzolta közelebb vagy távolabb, ki felé fordul, kinek fordít hátat, kivel teremt testi kontaktust, kit ruház fel pozitív vonásokkal (színekkel, ruhadarabokkal), kit rajzol aránytalanul kisebb vagy nagyobb mértékben, nagy szájjal, vagy száj, kéz nélkül – mivel jól érzékelhető mozzanat.

II. A rajzoló önértékelése

- szorongásai, agressziója,
- szükségletei, vágyai,
- saját lebecsülése illetve túlértékelése.

A rajzoló önmagához való viszonyát jelzi, hogy hol helyezi el önmagát a saját szerkezetében, helyzetét kiemelte – átlagszinten vagy utolsó helyen ábrázolja. Jellemző lehet a rajzolóra, ha valamilyen foglalkozási szerepben ábrázolja önmagát.

Irodalom: HARSÁNYI ISTVÁN: *Az iskolai nevelés pszichológus szemmel*. Tankönyvkiadó 143-169.

A SZÜLŐI-NEVELŐI STÍLUS PERCEPCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA

Az eljárás tíz kritikus helyzet leírását tartalmazza. A vsz. feladata az, hogy a helyzetek után megadott 4-4 megoldási lehetőség közül (amelyek a Schaefer-modell négy mezőjének felelnek meg) mind a tíz esetben válassza ki azt, amit véleménye szerint az adott helyzetben szülei tennének.

Szükséges megjegyezni, hogy az eljárás nem a szülők tényleges attitűdét vizsgálja, hanem hogy a 10-14 éves gyerekek szubjektív tapasztalatában hogy jelenik meg a szülők nevelési stílusa.

Az **értékelés** során kétféleképpen nyerhetünk összpontszámot:

- a) A legegyszerűbben úgy, hogy a válaszokat fajtánként összesítjük (HK, HE, MK, ME). Ebben az esetben a szülők besorolása valamelyik nevelői attitűd típusba aszerint történik, hogy melyik dimenzió esetében tér el a kapott érték legjelentősebb mértékben az adott dimenzió átlagától.
- b) A hideg-meleg (HM) és a korlátozó-engedékeny (KE) faktorok összesített pontszámát számoljuk ki.

SZÜLŐI NEVELŐI ATTITŰD VIZSGÁLATA (IMAS)

Név:.....

Olvasd el figyelmesen mindegyik történetet, majd alattuk bekarikázod az első oszlopban azt a betűt, amely édesapád, a második oszlopban azt, amely édesanyád választát jelzi, végül pedig a harmadik oszlopban azt, amely a te feleletedet jelenti 25 év múlva, amikor olyan idős gyermeked lesz, amilyen te vagy most.

1. Társaiddal megbeszélitek, hogy vasárnap hajókirándulásra mentek. Csak-hogy szombat este bemondja a rádió, hogy másnap valószínűleg esni fog. Vajon elengedne-e édesapád és édesanyád?
- A) Elengedne, nem nagyon szokott foglalkozni vele, hogy mivel töltöm az időmet.
- B) Nem engedne el, azt mondaná, hogy úgyis túl kevés időt töltök otthon.
- C) Valószínűleg nem engedne el, mert féltene, de ha mégis elengedne, nem volna egy nyugodt pillanata sem, amíg haza nem érek.
- D) Biztosan elengedne, mert szerintem egy ekkora gyerek már tud vigyázni magára.

Mit tenne édesapád? Mit tenne édesanyád? Mit tennél te 25 év múlva?

A

A

A

B

B

B

C

C

C

D

D

D

2. Egy felnőtt társaságban arról beszélgetnek, hogy mennyit kell a szülőnek foglalkoznia a gyermeke problémáival.
- A) Nem kell beleszólni a dolgaikba. Minél inkább érdeklődünk a problémáink iránt, annál többet panaszkodnak.
- B) Egy szülőnek ismernie kell gyermeke legrejtettebb gondolatait is.
- C) A gyerek ne zaklassa jelentéktelen apróságokkal az úgyis elfoglalt szüleit, de ha kérdezik, akkor viszont kötelessége mindent elmondani.
- D) A szülő mindig hallgassa meg gyermeke problémáit, de sohase faggassa olyasmikról, amiket az nem akar elmondani.

Mit mondana
édesapád?

A
B
C
D

Mit mondana
édesanyád?

A
B
C
D

Mit mondanál te
25 év múlva?

A
B
C
D

3. Képzeld el, hogy nagyszerű úszó vagy, egy jelentős versenyen harmadik lettél és most újabb nagy versenyre készülsz. Az újságírók megkérdezik szüleidet, hogy milyen eredményekre számítanak?

- A) Sajnos nagyon elfoglalt vagyok, nincs időm a gyerek sporteredményeivel foglalkozni.
- B) Nem nagyon örülök a versenyzésnek, ha nem szerepel jól, nem engedem tovább sportolni, úgyis túl keveset van szem előtt a gyermek.
- C) Ő tudja, hogy én nagyon sokat várok tőle, és mennyire el voltam keseredve, hogy a múltkori versenyen csak harmadik lett. Nagyon izgulok, és bízom benne, hogy most nyerni fog.
- D) Örülnék, ha jól szerepelne, de akkor sem leszek kétségbeesve, ha lemarad. Nem kell egy ilyen sportverseny jelentőségét eltúlozni.

Mit felelne
édesapád?

A
B
C
D

Mit felelne
édesanyád?

A
B
C
D

Mit felelnél te
25 év múlva?

A
B
C
D

4. Képzeld el, hogy valamelyik tanárod hazugságon kap és behívhatja a szüleidet. Mit gondolsz, mit mondanának?

- A) A hazugság súlyos vétek, amelyre nincs mentség. Szigorúan meg fogom büntetni.
- B) Sajnos nincs sok időnk foglalkozni a gyerekekkel, de az biztos, hogy nem otthon tanulta az ilyen viselkedést.

- C) Nem tudom, hogy történhetett, soha nem szokott ilyesmit csinálni. Majd beszélek vele.
- D) Kétségbe vagyok esve. Én mindig őszinteségre neveltem. Biztosan rossz társaságba keveredett. Legyen elnéző a gyerekekkel, ezentúl jobban vigyázok, hogy ilyesmi ne fordulhasson elő.

Mit felelne
édesapád?

A
B
C
D

Mit felelne
édesanyád?

A
B
C
D

Mit felelnél te
25 év múlva?

A
B
C
D

5. Egy fiatal mama elmeséli szüleidnek, hogy négyéves gyermeke, ha terhes asszonyt lát az utcán, mindig megkérdi: Miért olyan nagy a néni hasa? Tanácsot kér szüleidtől, hogy mit válaszoljon neki.
- A) Azért nagy a hasa, mondja azt, mert terhes, de ne bámészkodj, inkább előre nézz, mert nekimesz valakinek.
- B) Mondhatja azt, hogy ilyen kicsi gyerek még nem tudhat mindent a felnőtt életéről. Az utcán különben sem illik bámészkodni.
- C) Mondja azt, hogy beteg a néni és most biztosan éppen az orvoshoz megy.
- D) Mondja el, hogy kisbabát vár a néni, és magyarázza el neki, hogy a magzat, amíg meg nem erősödik, édesanyja testében él.

Mit tanácsolna
édesapád?

A
B
C
D

Mit tanácsolna
édesanyád?

A
B
C
D

Mit tanácsolnál te
25 év múlva?

A
B
C
D

6. Egy ismerős elmondja a szüleidnek, hogy veled egyidős gyermeke kirándulni ment és megígérte, hogy délután 6 órára otthon lesz.
- Most 1/2 8 van és még mindig nem érkezett meg. Mit tegyen?
- A) Várjon még egy órát, hátha oka van a késésnek, amit ha megjön, megmagyaráz majd.

- B) Fölöslegesen idegeskedni, előbb-utóbb biztosan megérkezik a gyerek.
 C) Azonnal telefonáljon a mentőkért és a rendőrségre. Biztosan valami baj történt, manapság nagyon sok a gyerekbaleset.
 D) Most még semmit sem lehet tenni. Majd, ha hazajött szigorúan meg kell büntetni a késésért.

Mit felelne
édesapád?

A
B
C
D

Mit felelne
édesanyád?

A
B
C
D

Mit felelnél te
25 év múlva?

A
B
C
D

7. Egyik osztálytársaddal haragban vagy. A jégpályán ez az osztálytársad keresztülesve rajtad, kifecamítja a lábát. Te azt mondd, hogy véletlen volt, de ő nem hisz neked. Azzal vádol, hogy készakarva okoztad a balesetet, és ezt elmondja szüleidnek is. Mit gondolsz, mit tenne édesapád és édesanyád?
 A) Megszidna és felszólítana, hogy kérj bocsánatot az osztálytársadtól.
 B) Azt mondaná, hogy ez a ti ügyetek, intézzétek el magatok között.
 C) Azt mondaná, hogy üljünk le és próbáljuk meg hármásban tisztázni a történeteket.
 D) Azt mondaná, hogy nem szabad alaptalanul vádaskodni, egészen biztos, hogy baleset volt, ő mindig mondta, hogy a jégpálya nagyon veszélyes, a legjobb lenne, ha nem járnátok korcsolyázni.

Mit tenne
édesapád?

A
B
C
D

Mit tenne
édesanyád?

A
B
C
D

Mit tennél te
25 év múlva?

A
B
C
D

8. Szüleidtől megkérdezik, hogy mit várnak gyermeküktől?
 A) Azt várom, hogy magas állású, híres ember legyen, akit tisztelnek az emberek és én büszke lehessen rá.
 B) Nem gondolkoztam még ezen. Túlságosan sok a gondom ahhoz, hogy ilyen távoli dolgokon töprengjek.

- C) Szeretném, ha rendes és megelégedett ember válnék belőle.
 D) Úgy nevelem, hogy meghálálja majd az áldozatot, amit érte hozunk.

Mit válaszolna édesapád?	Mit válaszolna édesanyád?	Mit válaszolnál te 25 év múlva?
A	A	A
B	B	B
C	C	C
D	D	D

9. Ismerősötök elpanaszolja, hogy gyermeke nagyon sokszor ellentmond szüleinek. Tanácsot kér, hogy mit tegyen.
- A) A gyermek ellentmondhat, ha úgy érzi, hogy szüleinek nincs igaza.
 B) A gyerekek mindenbe belebeszélnek. Nem kell őket komolyan venni.
 C) Meg kell magyarázni neki, hogy egy gyerek még nagyon tapasztalatlan. A szülő mindig jobban tudja, hogy mi jó a gyerekeknek.
 D) A gyerek fogadjon szót és ne kritizálja a szüleit, mert azok jobban tudják, hogy mi a helyes és mi a helytelen.

Mit mondana édesapád?	Mit mondana édesanyád?	Mit mondanál te 25 év múlva?
A	A	A
B	B	B
C	C	C
D	D	D

10. Egy ismerős meséli szüleidnek, hogy 6 éves gyerekének egy 12 éves szomszéd kisfiú elmondta, hogy születik a gyerek. Tanácsot kér, mit tegyen?
- A) Semmit, előbb-utóbb úgyis mindenki megtudja.
 B) Mondja azt, erről többet egy szót se halljak, ilyen kisgyerekek a tanuláson járjon az esze.
 C) Kérdezze meg, hogy mit mesélt az a fiú, és magyarázza meg, amit a gyerekek nem ért világosan.
 D) Szóljon a fiú szüleinek a történetekről és tiltsa meg gyermekének, hogy ezentúl barátkozzék vele.

Mit mondana
édesapád?

A
B
C
D

Mit mondana
édesanyád?

A
B
C
D

Mit mondanál te
25 év múlva?

A
B
C
D

A kérdések
sorszámai

A válaszok kódjai

		A:	B:	C:	D:
1.	Meleg:	0	0	1	1
	Engedékeny:	1	0	0	1
2.	Meleg:	0	1	0	1
	Engedékeny:	1	0	0	1
3.	Meleg:	0	0	1	1
	Engedékeny:	1	0	0	1
4.	Meleg:	0	0	1	1
	Engedékeny:	0	1	1	0
5.	Meleg:	0	1	0	1
	Engedékeny:	1	0	0	1
6.	Meleg:	1	0	1	0
	Engedékeny:	1	1	0	0
7.	Meleg:	0	0	1	1
	Engedékeny:	0	1	1	0
8.	Meleg:	1	0	1	0
	Engedékeny:	0	1	1	0
9.	Meleg:	1	0	1	0
	Engedékeny:	1	1	0	0
10.	Meleg:	0	0	1	1
	Engedékeny:	1	0	1	0

Átlag pontértékek:

	Apa		Anya	
	fiú	lány	fiú	lány
Meleg	6,6	6,8	7,4	7,5
- hideg				
Engedékeny -	6,3	6,4	5,7	6,2
korlátozó				

Irodalom: RANSCHBURG JENŐ – BALLA ISTVÁN KÁROLY – SIPOS MIHÁLY: A szülői-nevelői stílus percepciójának vizsgálata 10-14 éves korú gyerekeknél. *Pszichológia* 1984/4. 525-547.

A SZOCIOMETRIA MÓDSZERE

A szociometria módszer kidolgozása Moreno nevéhez fűződik. Bár széles azoknak a szakembereknek a köre, akik foglalkoztak a módszer alkalmazhatóságával és továbbfejlesztésével, a pedagógiai gyakorlatban legeredményesebben alkalmazható változatát, a több szempontú szociometriát Mérei Ferenc dolgozta ki.

A szociometria módszer elsősorban mérőeszközként használható a nevelési folyamatban. A szociometria méréssel feltárhatjuk a csoport társas alakzatának jellemzőit, vizsgálhatjuk a csoport tagjainak helyzetét a rokonszenvi kapcsolatok rendszerében, a csoport funkció, képesség és népszerűségi rangsorában, valamint képet kaphatunk a tanulók szociális percepció és interperszonális kapcsolatteremtő képességének fejlettségéről.

A szociometria kérdőív összeállítása

Alapvető szempontnak kell tekintenünk a kérdőív összeállításánál a gyermek-csoport életkori sajátosságait. A kérdéseket olyan élethelyzetbe kell építenünk, melyet a tanulók valós tapasztalataik alapján képesek átélni. A több szempontú szociometria kérdőív az alábbi tartalmú kérdéseket tartalmazza:

- **rokonszenvi vonzódás** (pl. barátság, bizalom, az együttlét szívesen vállalt formái) – ebbe a kérdéscsoportba tartoznak az ellenszenvi kérdések is, de ezek alkalmazásának pedagógiai helyességével nem minden szakember ért egyet;
- **közösségi funkcióra** vonatkozó kérdések (pl. az osztályban vagy más csoportban betölthető tisztségekre való alkalmasság megítélése);
- **egyéni képességek, tulajdonságok** megítélése (pl. műveltség, ötletesség, ügyesség, rátermettség valamely tevékenységformára);
- **a közösségben elfoglalt helyzet** általános megítélése (pl. népszerűség, érvényesülés, tekintély).

Az összeállított kérdőíven azonos típusú kérdések többnyire nem követik egymást a kontrolljelleg érvényesítése érdekében. Kérdőív-minták: 1. és 2. sz. melléklet.

A szociometria kérdőív felvétele:

A kérdőív felvételéhez olyan légkört kell teremtenie a vizsgálat vezetőjének, melyben a tanulók szívesen, örömmel vesznek részt. Kisiskolás tanulóknál eredményes lehet a következő instrukció:

„Gyerekek! Szeretnék benneteket jobban megismerni, ezért azt kérem, hogy őszintén válaszoljatok azokra a kérdésekre, amelyeket a kiosztott papírlapon meg-

fogalmaztam. Mindenkinek az egyéni véleményét szeretném megismerni, így az a válasz nem érvényes, amit a szomszédoddal beszélsz meg.”

Mivel a szociometriai felvétel névvel történik, ezért tudatnunk kell a tanulókkal, hogy a kitöltött kérdőíveket bizalmasan kezeljük.

A feldolgozáshoz szükséges figyelembe vennünk, hogy minden tanuló **névvel lássa el a kérdőívet, s jelen legyen annak a csoportnak minden tagja**, melyre a feltett kérdések vonatkoznak.

A szociometriai kérdőív feldolgozásának menete:

1. A kölcsönösségi táblázat (szociomátrix) elkészítése:

(Lásd: 3. sz. melléklet!)

A kölcsönösségi táblázat a szociometriai kérdőív rokonszenvi kérdéseire adott válaszokat tartalmazza.

Az összes rokonszenvi választás bejelölése után bekarikázzuk a kölcsönös választásokat.

„Ha a rokonszenvi választások mellett még más kérdéseket is fel akarunk használni, akkor a „személyi bizalom” csoportjába tartozó választások jöhetnek számításba. Az aktivitásra vonatkozó kritériumok nem tartoznak a több szempontú szociogram elvei alapján megrajzolt kölcsönösségi vázlatba.” (Mére, 1971.)

2. A szociogram elkészítése

A kölcsönösségi táblázatban feldolgozott rokonszenvi választások grafikus ábrázolása a szociogram. Két típusa alakult ki:

a) Céltábla szociogram: Northway vezette be az ábrázolásnak ezt a módját.

Mivel alkalmazása csak kisebb egységek, kis létszámú csoport társas mezőjének ábrázolására használható, nem térünk ki részletesen ismertetésére.

b) Hálózati szociogram: Elkészítésének alapszabályai: (Mére, 1971.)

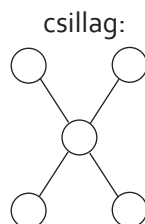
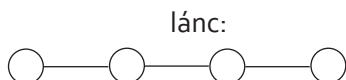
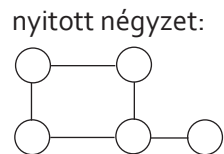
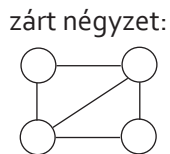
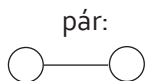
– Minden személyt bekarikázott szám jelöl. Ha koedukált az ábrázolt csoport,

férfiak jele: vagy:

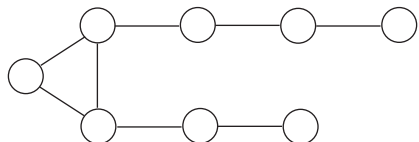
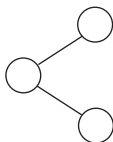
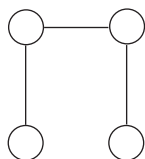
nők jele: vagy:

- A vonalak kölcsönös választást jelölnek.
- Ha a kölcsönösség több választásban jelentkezik, annyi vonalat húzunk a személyek jelzése közé, ahányszoros a választás kölcsönössége.
- A legtöbb kölcsönös kapcsolattal rendelkező személy feltüntetéséből indulunk ki.
- A párokat és a magányosokat azon alcsoportok körül helyezzük el, akikkel egyoldalú választás áll fenn.
- **Az egyoldalú kapcsolatot a szociogramon nem tüntetjük fel**, de a közösség egészének jellemzéséhez értékeljük.

Alakzattípusok:

helytelen, önkényes ábrázolási módok:

A személyek közötti távolságot egyforma hosszúságú vonallal kell megrajzolni.

3. A rokonszenvi választások alapján értelmezhető mutatók:

a) Szerkezeti mutató:

A szociogramot mindenekelőtt abból a szempontból értelmezzük, hogy mennyire strukturált az a társas mező, amelyet ábrázol. Ehhez a vizsgált alakzat globális megítélése szükséges: a kölcsönösségi vázlat formai tulajdonságainak összefoglaló értelmezése. A mérlegelés hibaforrásainak körét átlagértékekhez viszonyítható mutatók szűkítik.

A CM (centrális-marginális) mutató

A társas mező struktúrájának meghatározásához azt mérlegeljük, hogy van-e az ábrázolt közösségnek központja, és milyen kiterjedésű perem veszi körül. A központ tapasztalatilag megállapított társas alakzat tagjainak legalább egy-negyede kapcsolódik.

Ez a két kritérium az értelmezhető jelentést is magában foglalja. Zárt alakzatban minden tagnak legalább két kapcsolata van, így több az esély magas hőfokú együttes élményekre, ezek rögzítésére csoportszokások formájában és felidézésére utalásos mechanizmussal. A zárt alakzat fokozza a közösségi történések feszültségét, együttes aktusainak nagyobb a felszólító jellege, sodrása mozgósíthatja és terhelheti az egész közösséget. Ezért kritériuma a központnak, hogy a közösségnek egy figyelemre méltó részét kommunikációs csatornákon át elérje. Ugyanannak a társas mezőnek két vagy több központja is lehet. Ez a fejlettebb, differenciáltabb közösségek sajátja.

A perem is viszonyjellegű. Csak a központhoz való viszonyában létezik. Peremnek tekintjük a közösségnek azokat a tagjait, akik nincsenek kapcsolatban a társas mező központi alakzatával.

A központ és a perem viszonyát mutatóban foglaljuk össze. Ez a CM (centrális-marginális) mutató. Három adat viszonyítását tartalmazza:

- a társas mező központi alakzatának kiterjedése,
- az ennek befolyása alá vont társas övezet,
- az ettől elkülöníthető perem. (Mérei, 1971. 177-180. old.)

(Az előbbi három adat %-osan is kifejezhető.)

„A társas helyzetek arányítása”

A társas mező struktúráját a CM-mutatóban döntő, szerteágazó kapcsolatokat fenntartó zárt alakzatok mellett a csillagok elrendezése, a láncok hosszúsága és a magányosok száma is jellemzi.

Csillagnak nevezzük azt a nyitott szociometriai alakzatot, amelynek középpontjában egy legalább négy kölcsönös kapcsolattal rendelkező személy áll. A csillagalakzatnak kétféle funkciója is lehet a kölcsönösségi vázlaton, ennek megfelelően kétféleképpen értelmezhetjük:

Jelentheti azt, hogy egy személynek több más személlyel van kölcsönös kapcsolata, de azoknak egymással nincs kapcsolatuk. Az alakzat tagjait az tartja össze, hogy ugyanazt a személyt – a csillag középpontját, s sztárt – tekintik mintájuknak vagy irá-nyítójuknak.

A csillag másik funkciója a szétágazás: a zárt alakzathoz tapadó csillag biztosítja a kapcsolást, az áttételt, a vélemények, a hiedelmek, hírek áramlását a központból a periféria felé. Így fejt ki hatását a közvélemény alakulására.

A zárt alakzathoz kapcsolódó csillag áttételi góc: elágazása több irányba vési tovább a központi zárt alakzat vélemény kialakítását.

Az egy személy körül elhelyezkedő csillag viszont a közösség szempontjából aggasztó sztárképzésre mutat.

A láncok is a hírek terjedésének és a közvélemény alakulásának a szempontjából értelmezzük. Láncszerű kapcsolódások köthetik össze a társas mezőben a különféle zárt alakzatokat. Egy közösségben a lánckötdésekben elhelyezkedő tagok száma is az összekötő csatornák kiterjedését jelzi. A lánc és a zárt alakzatok arányának értelmezéséhez képzeljünk el egy olyan közösséget, amelyben csak láncszerű kapcsolatok vannak.

Minden esemény végigfut a láncon. Az elhangzó véleményeket is azonnal továbbadják. Mivel zárt alakzat nincs, a vélemények nem válhatnak egy kisebb csoport álláspontjává, ezek is inkább hírszerűen terjednek. Közvélemény alig alakul ki, közlés a pletyka szintjén folyik.

Strukturált közösségben a láncban elhelyezkedő tagok aránya 15-16%, a középiskolai osztályokban (28 osztály felmérése alapján) 15,4%. Ugyanezekben az osztályokban a tanulók 46%-a helyezkedik el zárt alakzatokban. Ez az arány optimálisnak látszik.

A zárt alakzatlánc: = 3:1 arálynak az eltolódása értelmezhető. Ha többen helyezkednek el a láncban és alacsonyabb a zárt alakzat tagjainak létszáma, akkor a társas mezőben a hírek és hírsztelések könnyebben terjednek a közvélemény érzékeny, a közösség gyorsan reagál a történésekre, s így véleményalkotásában labilis.

Értelmezhető összetevője a társas mezőnek a magányosoknak és csak páros kapcsolatokkal rendelkezőknek az aránya is. A vizsgált 20 középiskolai osztályban a magányosok aránya átlagosan 12%, a páros kapcsolatúaké 8%.

Az adatoknak az átlagértékektől való eltérése néhány tapasztalati formulával értelmezhető.

Sokan tartoznak zárt alakzatba: szervezett közösség, gazdag szokásrendszer és csoportzsargon együttes élmények hátterén; valószínű, hogy a kiscsoportok rivalizálnak egymással.

Kevesen tartoznak zárt alakzatba: a közvélemény nehezen alakul ki, a közösség nehezen mozgósítható.

Sok csillag: legalább átlagos számú zárt alakzat mellett: szétágazó hír- és véleményközvetítő hálózat, jól mozgósítható közösség. Kevés zárt alakzat mellett: sztárképződés, a közösségi problémák szubjektív kezelése, közösségi döntések helyett személyes sugalmazások.

Kevés csillag: a kapcsolódás nincs biztosítva, a közösség nehezen mozgósítható.

Sokan tartoznak a lánchoz: gyors kommunikáció, nehezen alakul ki stabil közvélemény, a közösség tagjai befolyásolhatók.

Kevesen tartoznak a lánchoz: több zárt alakzat esetén a kis csoportoknak nincs kapcsolatuk, az atomizálás veszélye fenn áll. Egyetlen zárt alakzat esetén elzár-kózó, peremétől elszakított középpont.

Sok magányos: kíméletlen légkör, kevés szolidaritás, a közösség az adottságaihoz viszonyítva valószínűleg alacsony teljesítményt nyújt.

Kevés magányos: jól irányított, rendszerint nyugodt légkörű közösség.

Sok páros kapcsolat: az intimitásnak kedvező, szubjektív légkör.

Kevés páros kapcsolat: rendszerint a feladatra, a teljesítményre irányuló feszültség jelzése. (Mére F. 1981. 180-185.)

b) Kohéziós mutatók:

„Kohézió a szociometriában azt a csoportdinamikai feszültséget értik, amelyet a csoport tagjai mint együvé tartozást, mint közösségi érzést, mint szolidaritási tudatot élnek át.

A magas kohézió azt mutatja, hogy az adott társas mezőben az együtteségi élménye feltehetően közösségi tudatban, szolidaritásban és a közös ügyekben való rész-vétel alakjában egyaránt megnyilvánul. Az alacsony szintű kohézió arra utal, hogy a csoportban kevés az együttes élmény, a csoport tagjai különnyösek az együttes feladatokkal szemben, kevesebb a közös szokás, a tagok közt feltehetően soknak van mel-lékútja, a társas alakzat könnyen széteshet, szétszóródhat.” (Mére F. 1971. 185-186. o.)

Kölcsönösségi index: az összes gyerek hány %-ának van kölcsönös kapcsolata (a szociogram alapján számolható ki)

Átlagérték = 85 – 90%

100% = a közösségnek vannak olyan tagjai, akik az elmagányosodást tudják ellensúlyozni.

75% alatt = a kohézió fellazult.

Sűrűségi mutató: az egy személyre jutó kölcsönös kapcsolat:

$$\frac{\text{kölcsönös kapcsolatok száma}}{\text{csoporttagok száma}}$$

1,0 fölött	– stabil közösség
0,96	– átlagérték (felnőtt és ifjúkori közösségekben)
0,9 – 1,1	– átlagövezet
0,8 alatt	– laza társas alakzat (felnőtt közösség esetén).

A kölcsönösségi táblázat kölcsönös választás összesített oszlopa alapján számítható ki.

Kohéziós mutató: a lehetséges kölcsönös kapcsolatok hány %-a realizálódott

$$\frac{n(n-1)}{2} = 100 \% \quad (n = \text{csoporttagok száma})$$

10 – 13	– átlagérték
15 fölött	– magas kohézió
10 alatt	– szétesett, laza csoport

Viszonzott kapcsolatok mutatója: az összes rokonszenvi választás hány %-a köl- csönös

40 – 50 között	– átlagövezet
40 alatt	– kapcsolódások bizonytalansága
50 fölött	– kapcsolódások stabilizálódása

Megjegyzés: Mind a szerkezeti mutatók, mind a kohéziós mutatók értelmezésénél figyelembe kell vennünk a vizsgált csoport életkori sajátosságait, a tanulók lehetséges szociális tapasztalatkörét. A Mérei Ferenc által értelmezett mutatók és átlagértékek nem alsótagozatos korú tanulókra vonatkoznak. Így a mutatók értelmezését a tanulók életkori szintjéhez kell viszonyítanunk.

4. A gyakorisági táblázat elkészítése

A gyakorisági táblázaton feldolgozzuk az összes szociometriai kérdésre adott választást. A gyakorisági táblázat függőleges tengelyén tüntetjük fel a csoporttagok névsorát, vízszintes tengelyén a szociometriai kérdéseket, kérdéstípusonként csoportosítva.

A kérdéscsoportok után csoportonként összesítő oszlopot iktatunk be, majd a végén globális összesítő oszlopot valamennyi választás összesítésére.

(lásd: 4. sz. melléklet.)

„A gyakorisági táblázat minden mezőjébe az a szám kerül, ahányszor a sorban feltüntetett személyt az oszlopban feltüntetett kritérium alapján választották (ahány szavazat esett rá a jelzett kritériumban).

Az oszlopokat három sorban összesítjük (függőlegesen). Az első sorba kerül a választások összege az adott kritériumban. A második sorba ennek eloszlása: hány személy között oszlottak meg ezek a választások. E két adat hányadosa,

az eloszlási mutató jelzi, hogy az adott kritériumban mennyire szóródtak a szavazatok.

Az eloszlási mutató a többszempontú szociogram egyik legfontosabb paramétere. Minél nagyobb a mutató számértéke, annál kisebb a vizsgált kritériumban a szavazatok szóródása, tehát annál valószínűbb, hogy erre a kritériumra nézve egységes közvélemény alakult ki a társas alakzatban. Minél kisebb a mutató értéke, annál több személy közt oszlanak meg a választások, annál nagyobb a szóródás, tehát annál valószínűbb, hogy a kritériumra vonatkozóan a csoportban nem alakult ki a közvélemény.” (Mérei F. 1981. 171-173. o.)

A gyakorisági táblázat alapján értelmezzük a **csoport tagjainak értékelt helyzetét** az adott közösségben.

A szavazatszámok csökkenő sorrendben történő feltüntetésével elkészíthetjük adott kritériumok szerint az adott **csoport rangsorát**.

A gyakorisági táblázat alapján történik a **csoportlégkör** mutató feltüntetése és értelmezése.

A csoportlégkör mutató

Értelmezésének alapszempontjai:

1. A rokonszenvi választások megengedik, sőt megkívánják a szubjektív állásfoglalást. A közösség egyensúlyához hozzá tartozik, hogy tagjai szubjektív vezérléssel tudják és merjék megválasztani intim kapcsolataikat: játszótársukat és padszomszédjukat, barátjukat és szerelmüket.
2. A funkcióra vonatkozó választások viszont a közhangulathoz igazodó, objektívebb beállítottságot kívánnak.

A harmonikus közösség egyik szociometriai jellemzője, hogy tagjai személyes ügyekben főként szubjektíven, funkciókra vonatkozóan viszont inkább a csoportnormákhoz igazodva választanak. Ez oly módon jut kifejezésre, hogy a rokonszenvi választásokban nagy a szóródás, a funkciókat érintő választásokban viszont kicsi.

A csoportlégkör mutatója viszonyyszám: bal oldalára a rokonszenvi, jobb oldalára a funkciókra vonatkozó választások átlagos szóródása kerül. (Mérei F. 1971. 203-204. o.)

A csoportléggör típusai:

a) Rokonszenvi oldal szóródása viszonylag kisebb	Funkció választás szóródása magasabb
eloszlási mutató:	
2-2,5	2,0 alatt
vagy	
2,6 fölött	3,9 (közepes)

A személyes kapcsolódásokat a közvélemény szabályozza.

Ez a paradox választás az olyan éretlen csoportokat jellemzi, amelyekben a közösségi szerepeknek nem tulajdonítanak jelentőséget, az egyéni kapcsolatokban pedig mindenki igyekszik a vezető álláspontjához igazodni.

b) Mindkét oldal szóródása kicsi

Rokonszenvi választás	Funkcióválasztás
legfeljebb 1,9	legfeljebb 2,5

„Közvélemény nem alakult ki, a társas alakzat tagjait rokonszenvi választásaikban és a közösséget érintő kérdésekben éppen olyan kevésbé irányítja a csoportnorma, mint a vezetővel való azonosítás útján átvett közös vélemény.”

(Mérei F. 1971. 208. o.)

c) Mindkét oldal szóródása magas vagy legalábbis közepes

Rokonszenvi választás	Funkció választás
eloszlása:	
2 – 2,5	2,6 – 3,9
vagy legalább:	legalább:
2,6	4,0

A csoporttagok a rokonszenvi választásaikban is a közvéleményhez igazodnak. A konformista csoportléggör jelzése.

d) A közösségi funkciókat érintő választások kevésbé szóródnak, mint a rokonszenvi választások:

Rokonszenvi választás	Funkció választás
eloszlása:	
2,0 alatt	legalább 2,6
vagy 2,0 – 2,5	legalább 4,0

„A társas alakzat tagjai a közösségi funkciók betöltésekor kialakult mércéhez igazodnak. Van szociális közvélemény, a személyes kapcsolatok viszont függetlenek a csoportnormától. Az adekvát választásoknak ez a légköre kedvez a társas kapcsolatoknak.” (Mérei F. 1971. 207. o.)

Megjegyzés: Az eloszlási mutató kiszámításánál, ha több rokonszenvi vagy funkció kérdés alapján dogozunk, az összesített rokonszenvi és az összesített funkció választás és eloszlási mutatóját osztjuk az alkalmazott kérdések számával.

3. A tanulókra vonatkozó **egyéni szociometrikus mutatók:**

Választás kiterjedtsége: képlete: $\frac{p}{n-1}$, ahol p = a tanuló által végrehajtott választások száma.

Választottság mutatója: $\frac{\bar{p}}{n-1}$, ahol $\bar{p}$ = a tanuló által kapott választások száma.

Kölcsönös kapcsolatok mutatója: $\frac{\bar{\bar{p}}}{n-1}$, ahol $\bar{\bar{p}}$ = a viszonzott kapcsolatok száma.

Érzelmi elégedettség mutatója: $\frac{\bar{\bar{p}}}{\bar{p}}$

A **kapcsolatok intenzitása** azt fejezi ki, hogy a tanuló kapcsolatai egy kritériumon vagy több kritériumon alapulnak. Az **alakzatban elfoglalt hely** azt fejezi ki, hogy a tanuló a szociogrammal ábrázolt társas mezőnek milyen részén helyezkedik el, a központi övezet közelében vagy a peremen.

Készült: MÉREI FERENC: *A közösségek rejtett hálózata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. (Bp. 1971.) c. műve alapján.

Melléklet: 4 db

1. sz. melléklet

B-3 TÍPUSÚ SZOCIOMETRIAI FELMÉRŐLAP fővárosi általános iskolai 5–7. osztályok vizsgálata

Minden kérdésre felelj!

A legtöbb kérdésre nevekkel kell válaszolni.

Több nevet is írhatsz!

Név:.....

Osztály:.....

1. Mi szeretnél lenni, milyen foglalkozást választottál magadnak?
2. Ha nagy bajba jutnál, osztálytársaid közül kire számíthatnál a leginkább?
(Ki segítene rajtad?)
3. Kire nem számíthatnál? (Kitől nem várhatnál segítséget?)
4. Mit szoktál a legszívesebben játszani?
5. Ha egy híres ember meglátogatna az osztályt, ki tudná a legszebben felköszöntení?
6. Ki az osztálytársaid közül, akivel az iskola elvégzése után is szívesen találkoznál?
7. Mi a címe annak a könyvnek, amelyik a legjobban tetszett neked?
8. Ha az osztályotok kirándulást rendezne, és közületek kellenek valakinek megszerveznie, ki lenne erre a legalkalmasabb?
9. Ha az osztályban bíróság alakulna, az osztálytársaid közül kik volnának legalkalmasabbak bírónak?
10. Ha valakinek közületek egy időre helyettesítenie kellene az osztályfőnököt, ki tudna az osztályra a legjobban felügyelni?
11. Melyik film tetszett neked a legjobban?
12. Ha egy titkod volna, kinek mondanád el osztálytársaid közül?
13. Ki az, akinek semmiképpen sem mondanád el a titkodat?
14. Gyűjtesz valamit? Mit gyűjtesz?

15. Ha egy könyvben meg kellene írni az osztály történetét, ki írná meg a leg-
szebben?
16. Ha egy összetett játékban több csapat venne részt és az egyik csapatnak te
lennél a vezetője, kiket vennél be a csapatba az osztálytársaid közül?
17. Miről szeretnél könyvet olvasni?
18. Kik azok a gyerekek, akiket az osztályban a legtöbben szeretnek?
19. Kik azok a gyerekek az osztályban, akiket a legkevesebben szeretnek?
20. Kik a legjobb sportolók az osztályban?
21. Milyen tv-műsort szeretsz?
22. Ha felnőttök, kiből lesz osztálytársaid közül híres ember?
23. Ki a legműveltebb, a legolvasottabb osztálytársaid közül?

6, 16	rokonszenvi választás, együttlét kritériuma,
12	személyes bizalom,
8, 10	aktivitás, funkcióra vonatkozó választás,
9	igazságosság,
22	érvényesülési anticipáló választás,
5, 12, 23	intellektuális képességek,
2	szolidaritási képesség,
20	népszerűségi választás,
13	bizalmatlanság,
3	szolidaritás hiánya,
19	negatív társas helyzet

2. sz. melléklet

Életkor: 7-10 év

Név:.....

1. Ki a legjobb barátod az osztályban?
.....
2. Sorold fel annak a három gyereknek a nevét, akikkel legszívesebben játszol együtt!
.....
3. Ha osztályotokban kulturális szemlére készülne rövid műsorral, melyik két gyerek tudná irányítani a felkészülést és a műsor bemutatását?
.....
4. Kik azok a gyerekek az osztályban, akik legötletesebben tudják irányítani a játékot?
.....
5. Melyik két gyerek tudna legügyesebben szerepelni egy rajzversenyen?
.....
olvasásban.....
számtanban.....
körny. ism.....
gyak.foglalkozásban.....
testnevelési órán.....
énekből.....
6. Ki az osztályban az a három gyerek, akinek a véleményére, tanácsára szívesen hallgattok?
.....
7. Ki az a két gyerek az osztályban, akit a legtöbben szeretnek?
.....

KÖLCSÖNÖSSÉGITÁBLÁZAT

	Név betűjele	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	Választott személyek száma	Kölcsönös választás			Összes:
													3x	2x	1x	
1.																
2.																
3.																
4.																
5.																
6.																
7.																
8.																
9.																
10.																
Összes választás száma																

4. sz. melléklet

GYAKORISÁGITÁBLÁZAT

Kritérium Név:	Rokonszenvi választások			Funkció választás		Képesség szerinti vá- lasztás		Népszerű- ség		Összegezve	
	1.	2.	3.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	Rokonszenv	Funkció
1.											
2.											
3.											
4.											
5.											
6.											
7.											
8.											
9.											
10.											
Választások összege											
Választottak száma											
Eloszlási mutató											

Összes választások száma (kérdésenként)

Eloszlási mutató = _____

Választott tagok száma

KONTAKTOMETRIAI MÓDSZER

A kontaktometriai módszer az egyén iterperszonális kapcsolatainak felmérésére szolgál, feltárva az egyén komplex kapcsolatrendszerét. Mint személyiség-központú módszer a személyiség szociális arculatát ragadja meg.

A vizsgálat kérdőív segítségével, **egyéni exploráció** útján történik.

Instrukció: (2-8. osztályos tanulók részére)

Szeretném megtudni, hogy egy ilyen korú gyermeknek mint te, mennyire sok emberrel van kapcsolata (felnőttek-gyerekek egyaránt). Kérlek, válassz annyi kérdőívet, ahány kapcsolatod van! Olyan számodra fontos emberről is tölthetsz ki lapot, akit régebben ismertél, de ma már nem találkoztok, ilyenkor írd a nevének kezdőbetűi után két betűt: NT (nem találkozunk).

Minden egyes személy nevének a kezdőbetűit írd fel az első sorba, majd olvasd el figyelmesen a kérdéseket, s minden kérdés után karikázz be egy választ!

Nevének kezdőbetűje:.....

1. Milyen kapcsolatban állsz vele?

A legfontosabbat karikázd be!

1. család,	8. közös az érdeklődésedek,
2. rokonság,	9. hobby-társ,
3. szomszéd,	10. közös a véleményetek,
4. iskolatárs,	11. tanító, tanár,
5. barát,	12. kirándulás, üdülés,
6. szerelem,	13. orvos, fodrász, eladó,
7. játszótárs,	14. egyéb

2. Szükséged van-e a vele való kapcsolatra?

1. célom van vele,
2. szükségem van rá,
3. fontos nekem,
4. érdeklődöm iránta,
5. kötődöm hozzá,
6. nincs rá szükségem.

3. Döntsd el, hogy te választottad-e őt vagy ő választott téged?

1. választott
2. nem választott

4. Mit érzel iránta?

1. nagyon szeretem,	(+ +)
2. szeretem, kedvelem,	(+)
3. semleges,	(0)
4. nem szeretem,	(-)
5. utálok, gyűlölöm,	(--)
6. szeretem is, nem is,	(+ -)
7. nagyon szeretem és nagyon
utálok egyidőben	(+ + - -)

5. A találkozásaitok milyen gyakoriak?

1. gyakoriak	2. átlagosak	3. ritkák

6. Hogyan vagy vele szívesebben?

1. kettesben	2. többen

7. Találkozásaitok:

1. szándékosan (előre elhatároztátok, hogy találkoztok)
2. véletlenszerűen,
3. akkor vagytok csak együtt, ha nem kerülhetitek el egymást.

8. Megjegyzés:

Feldolgozás

Mutatók kiszámítása:

1. Az összes kapcsolathoz viszonyítva milyen arányú az interakciót nélkülöző (NT) kapcsolat aránya.
2. Milyen szektorban található legtöbb kapcsolat, ezek mennyiségi rangsora (1. sz. kérdés alapján). Az értékelésnél figyelembe vehetjük a kapcsolatok sokszínűségét, nyitottságát vagy zártságát.
3. A kapcsolatok motiváltsága szempontjából viszonyíthatunk a motivált kapcsolatok arányát %-osan a motiválatlanokhoz, 100%-nak tekintve az összes kapcsolatot. A motivált kapcsolatok túlsúlya jelzi, hogy az egyén érdekelt társas kapcsolatai fenntartásában, jelzi társas szükségleteinek intenzitását.
4. A választott és nem választott kapcsolatok aránya jelzi, hogy az egyén mennyire aktív, alakító részese kapcsolatainak alakulásának vagy inkább passzív, elfogadó attitűd jellemzi.
5. Az összes kapcsolaton belül érzelmi töltés szerint milyen %-os arányban találhatók a semleges (o)
az elfogadó +, ++, +++
az elutasító -, --, ---,
az ambivalens +- , ++, -- kapcsolatok.

A túl nagy arányú ambivalens kapcsolat érzelmi, kapcsolódási bizonytalanságot mutat.

Viszonyíthatjuk a pozitív és negatív értékelések számát is, amely arányát jelezheti magas pozitív jelzés esetén a neveltetés irányát, alacsony negatív érték esetén az erős elhárítást.

6. Nemek szerinti arálynak a kísérleti személy neméhez viszonyítva lehet jelentősége.
7. A találkozások gyakorisága, szándékossága és társas jellegét hasonló arányszámítással kereshetjük meg.

Az összes szempontot figyelembe véve írható le a vizsgált egyén szociális kapcsolatainak jellegzetessége.

KÉRDŐÍV

Nevének kezdőbetűje:.....

Milyen kapcsolatban állsz vele?

A legfontosabbat karikázd be!

1. család,	8. közös az érdeklődéseitek,
2. rokonság,	9. hobby-társ,
3. szomszéd,	10. közös a véleményetek,
4. iskolatárs,	11. tanító, tanár,
5. barát,	12. kirándulás, üdülés,
6. szerelem,	13. orvos, fodrász, eladó,
7. játszótárs,	14. egyéb.

2. Szükséged van-e a vele való kapcsolatra?

1. célom van vele,
2. szükségem van rá,
3. fontos nekem,
4. érdeklődöm iránta,
5. kötődöm hozzá,
6. nincs rá szükségem.

3. Döntsd el, hogy te választottad-e őt, vagy ő választott téged?

1. választott
2. nem választott

4. Mit érzel iránta?

1. nagyon szeretem,	(+ +)
2. szeretem, kedvelem,	(+)
3. semleges,	(o)
4. nem szeretem,	(-)
5. utálom, gyűlölöm,	(- -)
6. szeretem is, nem is,	(+ -)
7. nagyon szeretem és nagyon utálom egyidőben	(+ + - -)

5. A találkozásaitok milyen gyakoriak?

1. gyakoriak

2. átlagosak

3. ritkák

6. Hogyan vagy vele szívesebben?

1. kettesben

2. többen

7. Találkozásaitok:

1. szándékoltak (előre elhatároztátok, hogy találkoztok)
2. véletlenszerűek,
3. akkor vagytok csak együtt, ha nem kerülhetitek el egymást.

8. Megjegyzés:

Irodalom: FONYÓ ILONA: A társaskapcsolatok elemzése kontaktometriai rendszerrel. *Pszichológia*. 422-427.

VÁZLAT A SZEMÉLYISÉG JELLEMZÉSÉHEZ

1. **Környezetének** általános jellemzése:
 - legerősebb hatások
 - tudatos utánpótlások
2. **Öröklött adottságai:** extrém jellemzők (testalkat, érzékszervek, stb.)
3. **Képességei:** tartalmuk, struktúrájuk
 - **megismerő folyamatokból** szerveződő képességei: az érzékelés, az észlelés, emlékezés, képzelet, gondolkodás tulajdonságai (pl. megfigyelőképessége, az emlékezés jellemző típusai, problémaérzékenysége, a gondolkodás hajlékonysága stb.)
 - a **magatartásban** szerveződő képességei: metakommunikációs képessége, beleélő képessége (empátia) stb.
 - a **cselekvésben** szerveződő képességei: manuális, sport, szervezőképessége stb.
4. **Irányultsága:**
 - szükségleteinek rendszere, tükröződése az érzelmekben
 - érdeklődése (fejlődésében)
 - életcélja; céljaihoz, tevékenységéhez való viszonya (a társadalmi eszmények, értékek személyileg jelentőssé válása)
5. **Jelleme:**
 - jellemvonásainak rendszere: emberekhez, önmagához való viszonya
 - a tevékenységeihez való viszonya
 - a viszonyaiban megnyilvánuló akarati tulajdonságai és szokásrendszerei
 - tevékenységének dinamikája (temperamentum)
6. **Tevékenységi formái:** (nem kötelező jellegű tevékenységek is)
7. **Személyiségfejlesztésének programja** (a pedagógiai hatásrendszer tervezése)
 - önnevelésének programja (tudatos önirányítás)

